

UNIVERZITA SV. CYRILA A METODA V TRNAVE

FAKULTA SOCIÁLNYCH VIED

NOVÉ TRENDY V SOCIÁLNEJ PRÁCI

Jana Levická, Monika Orliková, Peter Slovák, Michal Imrovič

Trnava 2026

NOVÉ TRENDY V SOCIÁLNEJ PRÁCI

Vysokoškolské skriptá

Autori:

prof. PhDr. Mgr. Jana Levická, PhD.

PaedDr. Monika Orliková, PhD.

doc. PhDr. Peter Slovák, PhD.

PhDr. Michal Imrovič, PhD.

Recenzovali:

doc. PhDr. Janka Bursová, PhD., MBA., LL.M.

Mgr. Andrea Bánovčinová, PhD.

Za odbornú úroveň tejto publikácie zodpovedajú autori. Rukopis neprešiel jazykovou úpravou.

Publikácia bola schválená Edičnou radou Univerzity sv. Cyrila a Metoda v Trnave a vedením Fakulty sociálnych vied Univerzity sv. Cyrila a Metoda v Trnave ako skriptá pre študentov vysokých škôl.

Nové trendy v sociálnej práci © 2026 by Jana Levická, Monika Orliková, Peter Slovák, Michal Imrovič, UCM Trnava is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International

Vydavateľ: Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave, 2026

Prvé elektronické vydanie,

<https://www.ucm.sk/sk/backend/publikacie/nove-trendy-socialnej-praci.html>

ISBN 978-80-572-0604-0

Obsah

Úvod	5
1 Environmentálna sociálna práca	7
Jana LEVICKÁ	
Úvod	7
1.1 Sociálna práca a kríza životného prostredia	8
1.2 Psychosociálne dopady krízy životného prostredia na spoločnosť	11
1.3 Vplyv krízy životného prostredia na rozvoj teórie sociálnej práce	12
Záver	22
Literatúra	23
2 Športová sociálna práca	28
Monika ORLIKOVÁ	
Úvod do problematiky športovej sociálnej práce	28
2.1 Teoretické východiská športovej sociálnej práce	28
2.2 Inštitucionálne úrovne športovej sociálnej práce	34
2.3 Športovní sociálni pracovníci	39
2.4 Riziká spojené so športom	45
2.5 Bariéry v rozvoji športovej sociálnej práce	49
Záver	51
Literatúra	52
3 Spirituálna sociálna práca	54
Peter SLOVÁK	
3.1 Teoretické východiská a zmysel spirituality v sociálnej práci	55
3.2 Spirituálna sociálna práca s ohľadom na legislatívu	57
3.3 Štruktúra subjektov v praxi spirituálnej sociálnej práce	59
3.4 Percepcia klientov v optike spirituálnej sociálnej práce	61
3.5 Vyjadrenia spirituality, formy spirituálnej sociálnej práce, role sociálneho pracovníka	63
3.6 Spiritual Assessment, duchovné hodnotenie, východiskový postup v spirituálnej sociálnej práci	67
Záver	77
Literatúra	79

4 Digitálna sociálna práca 82

Michal IMROVIČ

Úvod	82
4.1 Teoretické východiská a charakteristika digitálnej spoločnosti	82
4.2 Digitálna sociálna práca	86
4.3 Informačné a komunikačné technológie v sociálnej práci	88
4.4 Využitie digitálnej sociálnej práce v praxi	89
4.4.1 Online poradenstvo	90
4.4.2 Chatové poradenstvo	91
4.4.3 Telefonické poradenstvo	92
4.4.4 Videoporadenstvo	93
4.4.5 Kyberterapia	94
4.4.6 Samoobslužné webové intervencie	94
4.4.7 Sociálne siete	95
4.4.8 E-mailová komunikácia	96
4.4.9 Textové správy	97
4.4.10 AI a chatbot	97
4.5 Súkromie klienta, etika a dôvernosť informácií	98
4.6 Modely sociálnej práce v digitálnom prostredí	99
4.6.1 Model digitálnej adaptácie, transformácie a disrupcie	99
4.6.2 Digitálna adaptácia	99
4.6.3 Digitálna transformácia	100
4.6.4 Digitálna disrupcia	101
4.6.5 Model akceptácií technológií	101
4.6.6 Model SAMR v kontexte sociálnej práce	103
Záver	106
Literatúra	107

Rezumé 109

ÚVOD

Sociálna práca ako profesia prirodzeným spôsobom interaguje s dianím v spoločnosti, čím sa rozširujú aj teoretické a praktické oblasti jej pôsobenia. V poslednom polstoročí sa medzi polia sociálnej práce zaradili napr. digitálna sociálna práca, self-care, podniková sociálna práca (v tomto prípade ide skôr o jej znovuoobnovenie), spirituálna sociálna práca, environmentálna sociálna práca alebo športová sociálna práca. Všetky spomínané oblasti sú dnes už pevnou súčasťou sociálnej práce vo viacerých krajinách sveta, aj keď niektoré nové polia sú nedostatočne prakticky usadené. Situáciu je možné vysvetliť ako dôsledok návratu k interdisciplinárnemu budovaniu vedy vo všeobecnosti, čo prináša do jednotlivých vedných oblastí nové prieniky.

Prijatie nových polí sociálnej práce závisí od všeobecného uznania sociálnej práce v konkrétnej krajine a od jej reflektovania v spoločnosti. V domácich podmienkach môžeme konštatovať, že ani vyše tridsaťročné obnovenie sociálnej práce nie je postačujúce na úplné akceptovanie sociálnej práce ako profesie rovnako významnej, ako je psychológia či pedagogika. V dôsledku toho sa aj v súčasnosti stretávame s neskrývanými pochybnosťami o kompetenciách, ktoré tejto profesii prislúchajú.

Práve táto situácia nás motivuje prinášať informácie o aktuálnom smerovaní profesie sociálnej práce v globálnom prostredí. Predkladaná publikácia, prirodzene, nezachytáva všetko súčasné dianie v profesii. Obsahuje iba vybrané polia, ktorým sa venujú niektorí členovia Ústavu sociálnej práce a sociálnej politiky UCM v Trnave. Čitateľ sa tak môže stretnúť s environmentálnou sociálnou prácou, ktorej je venovaná prvá kapitola. Environmentálna sociálna práca je tá oblasť profesie, ktorá reaguje na zhoršujúce sa životné podmienky, ktoré sú dôsledkom environmentálnych záťaží a s tým súvisiacou environmentálnou nespravodlivosťou. Uvedená rozvíjajúca sa oblasť sociálnej práce obhajuje právo každého človeka na život v zdravom životnom prostredí.

Druhá kapitola je venovaná športovej sociálnej práci, ktorá sa začala rozvíjať v USA, odkiaľ sa v priebehu jednej dekády rozšírila do viacerých štátov. Vzhľadom na obrovský preventívny potenciál spojený s touto špecializáciou sociálnej práce má naše pracovisko záujem o jej implementáciu do slovenskej praxe.

Spirituálnej sociálnej práci je vyhradená tretia kapitola. Za zakladateľa spirituálne citlivej sociálnej práce je považovaný profesor Edward R. Canda, ktorý má korene v Českej republike. Snahou priblížiť túto špecializáciu slovenským čitateľkám a čitateľom reagujeme aj na vývoj v globálnom prostredí, v ktorom čoraz viac najmä mladých ľudí hľadá vlastné spirituálne ukotvenie.

Posledná, štvrtá kapitola reaguje na súčasný trend prenikania informačných technológií do našich pracovných aj súkromných životov. Digitálna sociálna práca je prudko sa rozvíjajúcou oblasťou sociálnej práce, a preto predpokladáme, že sa v krátkom čase stane pevnou súčasťou študijných programov v odbore sociálna práca.

Predkladané študijné texty sú voľným pokračovaním publikácie *Polia sociálnej práce* (Levická a kol., 2026), veríme, že v krátkom čase pribudnú ďalšie publikácie, ktoré budú reagovať na súčasné dianie v globálnej sociálnej práci.

1 Environmentálna sociálna práca

Jana Levická

Úvod

Prostredie sa nestalo predmetom záujmu sociálnej práce len v ostatných desaťročiach v súvislosti so stupňujúcou sa krízou životného prostredia. Nedá sa presne identifikovať, kedy sociálna práca začala venovať systematickú pozornosť prostrediu. Môžeme však konštatovať, že už začiatkom 19. storočia vznikali práce, ktoré upozorňovali na význam prostredia pre človeka (Levická a kol., 2025).

Odvtedy sa otázke významu prostredia venovali také osobnosti ako boli Elizabeth Fry, Octavia Hill, Mery Richmond, Arnold Toynbee, Jane Adams, Ilse von Arlt, A. I. Bláha, Marie Krakešová-Došková a ďalší (Levická, 2023). Záujem sociálnych pracovníkov a pracovníčok sa však dlho upriamoval prevažne na sociálne prostredie, v ktorom autorky a autori hľadali vznik sociálnych problémov, ale aj možnosti zlepšenia sociálneho fungovania svojich klientov (Bartlet, 1970). Termín sociálne prostredie sa vzťahuje na bezprostredné fyzické a kultúrne prostredie, ktoré obklopuje človeka. Sociálne prostredie zahŕňa tiež rôzne sociálne skupiny ako sú napr. rodina, komunita škola a iné inštitúcie. Sociálnu prácu zaujímajú tiež sociálne a kultúrne normy, interpersonálne vzťahy, predsudky vyskytujúce sa v prostredí a pod., pretože všetky tieto aspekty ovplyvňujú formovanie postojov a správanie sa jednotlivcov aj skupín.

V priebehu času prirodzene dochádza k zmene chápania samotného pojmu prostredie klienta. Obsah pojmu sa postupne rozširuje, až napokon v 20. storočí absorbuje aj životné prostredie ako celok. V rámci profesie sa rozšírené chápanie implementovalo do teoretickej bázy sociálnej práce, konkrétne do systémovej teórie, napriek tomu však sociálni pracovníci a pracovníčky dlho neprejavovali hlbší záujem o širší koncept prostredia

(Besthorn, 2002; Coates, 2004; Dominelli, 2013). Nárast záujmu o tento druh prostredia sa spája s krízou životného prostredia, ktorá tejto téme dáva mimoriadnu dôležitosť

1.1 Sociálna práca a kríza životného prostredia

O **kríze životného prostredia** alebo tiež o ekologickej kríze sa začalo diskutovať preto, že životné podmienky na Zemi sa natoľko zhoršili, že niektorým formám života hrozí zánik. Napriek závažnosti tejto prognózy sociálni pracovníci (ale tiež odborníci z iných vedných oblastí) upozorňujú, že ak sa z diskusie o kríze životného prostredia vypustia jej ekonomické, sociálne a politické aspekty, ide v podstate o bagatelizáciu problému (Zapf, b. r. v, 2010). Znečistené životné prostredie môže negatívne zasiahnuť do produkcie potravín, do kvality a dostupnosti pitnej vody a ďalších oblastí. Kríza životného prostredia sa v povedomí laickej verejnosti spája s takými meteorologickými javmi ako sú hurikány, tajfúny, supercely, veterné smršte, extrémne snehové búrky, nárast priemernej teploty atď. Odborníci varujú, že Zem čaká obdobie sucha, vln horúčav, hurikánov, nárastu chorôb prenášaných vzduchom, znečistenia vodných zdrojov a straty pôdy, čo ohrozuje potravinovú bezpečnosť. Zhodujú sa tiež v názore, že takýto vývoj neprinesie len extrémne poveternostné podmienky, ale sprievodným javom takéhoto vývoja budú ozbrojené konflikty, ktoré zvýšia masové vysídľovanie komunit na medzinárodnej úrovni. Táto prognóza vyvoláva v spoločnosti pocit zvyšujúceho sa napätia a potrebu hľadať riešenia krízy životného prostredia (Burrows, Kinney, 2016; Hayes et al., 2016).

Ako sa vyjadril Hawken (1993, s. 5), „ničenie životného prostredia je nevyvrátiteľne spojené so západnými konštruktmi individualizmu, konzumizmu a neobmedzeného rastu. Industrializovaná spoločnosť úplne prirodzene vytvorila dominantnú komerčnú kultúru, ktorá verí, že všetky zdroje a sociálne nerovnosti je možné vyriešiť rozvojom, vynálezmi, vysokými financiami a rastom...“. Podobné stanovisko prezentovala o niekoľko rokov skôr Clark (1989),

podľa ktorej jednoznačná orientácia na stupňujúci sa hospodársky rast viedla k znečisteniu a degradácii prírodného prostredia a tiež k ťažbe neobnoviteľných zdrojov, ktoré v určitých lokalitách globálneho priestoru znamenali ich vyčerpanie alebo sú tieto zdroje krátko pred vyčerpaním. Ide pritom o zdroje potrebné práve v priemyselných odvetviach. Táto skutočnosť je neraz dôvodom úsilia štátov, či nadnárodných korporácií, získať prístup k novým zdrojom, mimo územia konkrétneho štátneho celku. V dôsledku nárastu konzumizmu a individualizmu v spoločnosti, prišlo aj k zmenám vo vnútri fungovania jednotlivých komunit. Clark (1989, s. 311) tvrdí, že: „Čoraz viac sa západné spoločnosti. stávajú zhromaždeniami nešťastných, odcudzených jednotlivcov, hrdých na svoju slobodu od závislosti na druhých, neuvedomujúcich si, že práve odmietanie ich vzájomnej príbuznosti vytvára ich nešťastie“.

Okrem globálneho otepľovania ľudské správanie ovplyvňuje ekosystém ukladaním znečisťujúcich látok do ovzdušia, pôdy a mora, čo negatívne ovplyvňuje blahobyt ľudstva. Zriedkavejšie si verejnosť uvedomuje, že do tejto problematiky patria aj **dôsledky hospodárskej, najmä priemyselnej činnosti človeka**. Sprievodcom krízy životného prostredia je zvýšený výskyt chorobnosti v populácii, nárast onkologických ochorení, spontánnych potratov, vrodeného zdravotného postihnutia, ale tiež výskyt tzv. tropických chorôb v lokalitách, kde sa pred niekoľkými rokmi nevyskytovali, rôzne epidémie, či posledná pandémia COVID-19. Kríza životného prostredia má aj svoj ekonomický kontext, v rámci ktorého stoja v opozícii dva koncepty, a to koncept **zvyšujúceho sa hospodárskeho rastu a koncept trvalo udržateľného rozvoja** (ďalej len **TUR**). V tejto diskusii sa sociálna práca jednoznačne prikláňa k presadeniu konceptu TUR. Ďalším aspektom krízy životného prostredia je jej **filozoficko-spirituálny rozmer**.

Muldon (2006) už začiatkom milénia konštatovala, že globálna spoločnosť nie je vystavená jedinej kríze (kríze životného prostredia), ale čelí množstvu **navzájom prepojených kríz**: finančnej kríze, energetickej kríze, potravinovej kríze. Okrem všetkých týchto kríz je globálna spoločnosť je

konfrontovaná so stupňujúcou sa infláciou a množstvom lokálnych vojnových konfliktov. Jednotlivci, rodiny, skupiny i celé spoločnosti sú tak vystavené nie jednému ataku, ale celému radu neprijemných tlakov z prostredia. Zistenia pritom opakovane potvrdzujú, že najviac sú krízami životného prostredia zasiahnuté najzraniteľnejšie skupiny (Bloom, 2020; Dominelli, 2014; Philip, Reisch, 2015). Ako zaznelo na Medzivládnom paneli pre zmenu klímy (2019), klimatické zmeny zvyšujú potravinovú neistotu, pretože globálny systém výroby potravín prispieva ku klimatickým zmenám, pričom tento systém produkuje viac ako tretinu emisií skleníkových plynov (The Intergovernmental Panel on Climate Change, 2019). Potravinový problém má rôzne stupne. Tým najhorším, na ktoré odborná verejnosť najčastejšie poukazuje, je prístup (respektíve jeho absencia) k akýmkoľvek potravinám. Menej často sa poukazuje na nedostatočný prístup k zdravým potravinám, ktorého dôsledky sa prejavujú na zdravotnom stave tých jedincov, ktorí dlhodobo k nim nemajú prístup. Prehliada sa pritom skutočnosť, že dlhodobá konzumácia tzv. nezdravých potravín je jedným z faktorov prospievajúcich k nepriaznivému zdravotnému stavu obyvateľstva. Nerovnosti v prístupe k potravinám, k vode, k vzdelaniu atď. narúšajú globálnu solidaritu. Ako uviedol vo svojej správe generálny tajomník OSN António Guterés (2021), klimatické zmeny pôsobia ako **multiplikátory krízy**, keďže je v nich potenciál vyvolania konfliktu, prípadne zhoršenia už existujúceho konfliktu, pretože ovplyvňujú potravinovú bezpečnosť, ohrozujú prírodné zdroje potrebné pre život a menia migračné vzorce. Na zasadnutí Bezpečostnej rady OSN v roku 2021 zaznelo tiež upozornenie na následky takých konfliktov, akými sú **hlad, chudoba, komplikované humanitárne situácie, vnútorné vysídľovania ako dôsledok klimatických zmien, migračné vlny** smerujúce najmä do EU, USA.

IFSW na svojich stránkach upozorňuje, že „Klimatická kríza sa týka nás všetkých, no tí, ktorí sú marginalizovaní alebo utláčaní, ju zažívajú v ešte väčšej miere, čo spôsobuje klimatickú nespravodlivosť pre ľudí a našu planétu. Veľká časť bremena neudržateľných vzorcov spotreby neúmerne dopadla na

najzraniteľnejších ľudí na svete, ktorí majú zvyčajne najmenšie vzorce spotreby. Okrem toho títo zraniteľní ľudia dostávajú menej výhod z environmentálnych zdrojov. Tieto kolektívne vzorce neudržateľnej spotreby prispievajú ku klimatickej kríze, čo z nej robí problém globálnej spravodlivosti pre ľudí a planétu, čo je známe ako klimatická nespravodlivosť (IFSW, 2023).

1.2 Psychosociálne dopady krízy životného prostredia na spoločnosť.

Ak teda klimatická zmena ako súčasť krízy životného prostredia v sebe obsahuje potenciál pre ďalší nárast sociálnej nespravodlivosti, prípadne sociálnej exklúzie, potom je nevyhnutné, aby sa sociálna práca ako profesia, ktorá chce aj naďalej pôsobiť ako obhajca týchto komunít, zoznámila a zapojila sa do interdisciplinárnej spolupráce zameranej na zastavenie, alebo aspoň elimináciu ďalších klimatických zmien.

Následky pokračujúcej krízy životného prostredia, ktoré sa prejavujú v podobe **kyslých dažďov, extrémnych horúčav, kontamináciou pôdy, vodných tokov, či znečistenie ovzdušia** sú všeobecne známe. Súčasťou života globálnej spoločnosti sa stali privalové dažde, tajfúny, záplavy, ale aj ničivé suchá a aj zväčšujúci sa počet a **objem skládok odpadu**. Necitlivý prístup človeka k prírode priniesol znečistené ovzdušie v mestách zvyšujúcu sa chorobnosť obyvateľov miest, ale nielen ich, keďže znečisťujúce látky z jedného miesta môžu ovplyvniť kvalitu ovzdušia v iných miestnych, regionálnych alebo medzinárodných oblastiach (Akimoto, 2003). Ľudia v súčasnosti prežívajú vysokú mieru neistoty v súvislosti s postupujúcim úbytkom sladkej vody a rozširujúcou sa potravinovou krízou. McDonald et al. (2011) uviedli, že do roku 2050 bude 1,3 až 3,1 miliardy ľudí žiť v mestských oblastiach so sezónnym nedostatkom sladkej vody. Sprievodným znakom je aj migrácia rôznych ochorení, ktoré sa aj vďaka nárastu osobnej a nákladnej dopravy presúvajú mimo svoje krajiny pôvodu. Podobne tomu bolo aj pri pandémie COVID-19, ktorá na dlhé mesiace ochromila svetové spoločenstvo. V súvislosti s krízou životného prostredia

vedci upozorňujú na zhoršujúci sa stav duševného zdravia v populácii, finančnú nestabilitu, narastajúce politické konflikty, vojnové konflikty atď. Tieto dopady sa v globálnom aj lokálnom priestore neprejavujú rovnako, čo upriamuje pozornosť sociálnych pracovníkov a pracovníčok na otázku **sociálnej spravodlivosti**. Sociálna spravodlivosť patrí medzi etické princípy profesie (Gray, Coates, Hetherington, 2012 ; Kemp et al., 2015; Mason et al., 2017). V environmentálnom kontexte dostal koncept sociálnej spravodlivosti nový rozmer, pre ktorý sa začalo používať nové terminologické spojenie **environmentálna spravodlivosť** (Levická, 2023, 2025).

1.3 Vplyv krízy životného prostredia na rozvoj teórie sociálnej práce

V súvislosti s týmto novým, rozšíreným vnímaním prostredia v sociálnej práci sa postupne vyformovali tri dominantné prístupy, ktoré sú označované ako **environmentálna sociálna práca, ekologická sociálna práca a zelená sociálna práca**. Všetky tri spomínané polia sociálnej práce sa zaoberajú tým, ako environmentálne problémy ovplyvňujú ľudí a komunity, čo je vo vedomí spoločnosti spájané predovšetkým s extrémnym počasím a klimatickými zmenami (Muldon, 2006).

Dominelli (2013) charakterizovala **zelenú sociálnu prácu** (green social work) ako formu praxe, ktorej cieľom je podpora blaha ľudí a životného prostredia. Podľa nej tento prístup umožňuje sociálnym pracovníkom a pracovníčkam novým spôsobom nazerať na prax sociálnej práce čo jej umožní reštrukturalizovať status quo sociálnych, politických a ekonomických síl, ktoré negatívne ovplyvňujú planétu a ľudí na sociálnej hranici (Dominelli 2012). Dominelli tvrdí, že predchádzajúce teoretické rámce primerane a holisticky neriešili rozsiahle environmentálne, sociálne a štrukturálne problémy, ktorým planéta čelí. Zelená sociálna práca skúma vzájomnú prepojenosť medzi environmentálnou nespravodlivosťou, sociálnou nespravodlivosťou a **neoliberalistickým myslením** a tým, ako ovplyvňujú blahobyť ľudí (Dominelli, 2012, 2013) . Tento nový pohľad umožňuje, aby sa poznatková báza profesie

rozšírila aj o sociálnu prácu realizovanú pri katastrofách. Cieľom „zelenej sociálnej práce“ je spolupodieľať sa na obnove a ochrane „životaschopnej zeme“ a spoločnosti, ktorá zabezpečí spravodlivú distribúciu a zdieľanie zdrojov a príležitostí (Dominelli, 2014, Dominelli, Ioakimidis, 2016, Dominelli et al., 2018).

V súvislosti s **ekosociálnou prácou** sa v literatúre stretávame aj s termínom **ekologická sociálna práca**. Rozdiely medzi týmito dvomi prístupmi sú dané tým, ako autori chápu vzťah medzi ekológiou a sociálnou prácou. Ak autori chápu ekológiu a sociálnu prácu ako dva samostatné systémy, používajú slovné spojenie ekologická sociálna práca. V prípade, že človeka a prostredie chápu ako jeden vzájomne prepojený systém, používajú označenie **ekosociálna práca**. K tomuto chápaniu sa prikláňame aj my. Existencia človeka je nemysliteľná mimo prírodné prostredie (Levická, 2023). Boetto (2017) charakterizovala ekosociálnu prácu ako prax sociálnej práce, ktorá kladie dôraz na základné ekologické hodnoty, *akými sú holistické perspektívy, kultúrna rozmanitosť a udržateľnosť*. Tento prístup podporuje rekonceptualizáciu ekologicky relevantného holistického blahobytu, ktorý zase rozširuje individuálne, kolektívne, komunitné a politické dimenzie ekologicky relevantnej praxe sociálnej práce. Stamm (2023, a, b) vyzdvihuje skutočnosť, že **ekosociálna paradigma** je dobrým rámcom pre uvažovanie a praktizovanie sociálnej práce, pričom vychádza z predpokladu, že ľudia sú súčasťou prírody a tiež z presvedčenia, že prírodné prostredie hrá kľúčovú úlohu pri nastoľovaní blaha pre všetky ľudské bytosti. V *ekosociálnej paradigme sa spája sociálna práca s prírodným prostredím, klimatickou krízou a trvalo udržateľným rozvojom* (Krings et al., 2020; Stamm, 2021). Táto paradigma sa usiluje o rozšírenie pozornosti sociálnej práce, ktorá sa tradične orientuje na blaho konkrétnych jednotlivcov, a na blahobyť všetkých druhov existujúcich na našej planéte. Ekosociálna paradigma je budovaná na holistickom princípe, ktoré zdôrazňuje vzájomnú prepojenosť všetkých živých organizmov (Stamm, 2021). Pozitívom ekosociálnej paradigmy je, že jej súčasťou je tiež kritický pohľad na ekonomický systém (Dominelli, 2012).

Orientácia na ekosociálnu paradigmu znamená, že sociálne pracovníčky a sociálni pracovníci pri analýze sociálnych problémov, či iných problémov svojich klientov, ako aj ich obáv aplikujú ekosociálny prístup, ktorý uprednostňujú pred antropocentrickým prístupom (Rambarre et al., 2019). Ekosociálna paradigma v sebe obsahuje dva základné princípy, a to **environmentálnu spravodlivosť a environmentálnu udržateľnosť**“ (IASSW, 2012, IFSW, 2014). Ekosociálna paradigma prekračuje rámce ekosociálnej práce, pretože v sebe zahŕňa aj prístupy spojené s environmentálnou, ekologickou, či zelenou sociálnou prácou (Dominelli, 2012; Gray et al., 2013). Ekosociálna práca je úzko prepojená s filozofiou udržateľného rozvoja. Využívanie prírodných zdrojov za účelom zabezpečenia blahobytu ľudí nesmie prehlbovať environmentálnu krízu. Na makro úrovni sa profesia musí zapájať do hľadania udržateľných spôsobov pomoci.

Environmentálna sociálna práca sa vzťahuje na aplikáciu základných hodnôt, zručností a vedomostí sociálnej práce do praxe s cieľom pomôcť odborníkom riešiť a zmierniť zhoršovanie životného prostredia, podporovať sociálne zmeny a pomáhať ľuďom pri vytváraní a udržiavaní ekologicky rozmanitého planetárneho ekosystému (Ramsay, Boddy, 2017). Zjednodušene by sa mohlo povedať, že environmentálna sociálna práca rozširuje a prepája ekosociálnu prácu a zelenú sociálnu prácu prostredníctvom kontextu ľudských práv. Takéto chápanie nájdeme aj v tvrdení, že sociálna práca sa zoberá problémami súvisiacimi so vzťahom medzi životným prostredím a človekom, čím vznikla nová oblasť, ktorá sa nazýva environmentálna sociálna práca, alebo tiež zelená sociálna práca (Ramsay, Boddy, 2017). Toto prepojenie znásobuje požiadavku integrovať do sociálnej práce koncepty trvalo udržateľného rozvoja, pretože neobmedzený hospodársky rast posilňuje nárast ekonomických a sociálnych rozdielov v spoločnosti, a to rovnako na globálnej, ako aj lokálnej úrovni.

Dopady neobmedzeného hospodárskeho rastu, ktoré sú spájané s dôsledkami znečisťovania prostredia, s globálnym otepľovaním a jeho vplyvom

na životné prostredie viedli k tomu, že významné svetové organizácie sociálnej práce, ktorými sú IASSW, IFSW a ICSW požadovali, aby sa jednou z hodnôt profesie stalo aj prírodné prostredie (Levická a kol., 2012). Sociálna práca následne integrovala do svojej teoretickej bázy aj problematiku trvalo udržateľného rozvoja, ktorý je podľa Boström et al. (2018) integrujúcim konceptom prepájajúcim základné dimenzie profesie s jej misiou, ktorou je budovanie zdravej, šťastnej a prosperujúcej spoločnosti. V rámci globálneho spoločenstva sociálnych pracovníkov bola práve oblasť trvalo udržateľného životného prostredia zaradená medzi štyri prioritné oblasti Globálnej agendy pre sociálnu prácu a sociálny rozvoj (The Global Agenda..., 2012; Levická, J., Levická, K., 2013; Krings et al., 2020), čo posilnilo význam environmentálnej sociálnej práce pre globálnu spoločnosť. Rambaree et al. (2019) spájajú vývoj environmentálnej sociálnej práce so skutočnosťou, že zmeny v životnom prostredí najvýraznejšie zasahujú práve najzraniteľnejšie skupiny spoločnosti. Dominelli (2012), Fook (2002), Gray et al. (2013) a ďalší konštatujú, že predpokladom rozvoja environmentálnej sociálnej práce je budovanie teórie podopretej empirickými zisteniami, na základe ktorých bude možné pripraviť nové intervenčné metódy a programy. **Predmetom environmentálnej sociálnej práce** však nie sú len zmeny životného prostredia spojené s klimatickou krízou. Rovnako sa zameriava na dopady environmentálnych záťaží zapríčinených podnikaním na kvalitu života komunit žijúcich v ich bezprostrednej blízkosti. Environmentálna sociálna práca pracuje tiež so stratégiami zvládania nepriaznivých životných podmienok (Levická a kol., 2012).

Rambaree (2020) konštatuje, že environmentálna sociálna práca je prístup, ktorý uplatňujú v praxi sociálne pracovníčky a pracovníci a zároveň predstavuje aj perspektívu zameranú na ekologickú a environmentálnu udržateľnosť a spravodlivosť v kontexte udržateľného rozvoja.

Všetky tri prístupy sa zhodujú na chápaní životného prostredia v širšom zmysle, ako na vzájomne poprepájanom systéme. V tomto smere termínu

prostredie zodpovedá termín príroda, tak , ako ju charakterizovali Maller et al. (2006, s. 46): „Príroda je pre účely tohto príspevku definovaná ako organické prostredie, v ktorom prebieha väčšina ekosystémových procesov (napr. narodenie, smrť, rozmnožovanie, vzťahy medzi druhmi). To zahŕňa spektrum biotopov od oblastí divočiny po farmy a záhrady. Príroda sa vzťahuje aj na akýkoľvek jednotlivý prvok prírodného prostredia (ako sú rastliny, zvieratá, pôda, voda alebo vzduch) a zahŕňa domáce a spoločenské zvieratá, ako aj pestované črepníkové rastliny. Príroda sa tiež môže súhrnne odvolávať na geologické, evolučné, biofyzikálne a biochemické procesy, ktoré sa vyskytli v priebehu času, aby vytvorili Zem takú, aká je dnes“.

IFSW zastáva stanovisko, že mandát na angažovanie sa sociálnej práce v presadzovaní **sociálnej zmeny** je budovaný na skutočnosti, že sociálna práca intervenuje vtedy, keď aktuálnu situáciu osoby, rodiny, skupiny, komunity, či celej spoločnosti je možné pokladať za takú, ktorá si vyžaduje zmenu a rozvoj. Idea sociálnej zmeny je v profesii spojená s potrebou spochybníť a zmeniť tie štrukturálne podmienky, ktoré prispievajú k marginalizácii, sociálnej exklúzii či útlaku. Sociálni pracovníci ako iniciátori sociálnej zmeny rešpektujú význam ľudského konania pri presadzovaní ľudských práv, so špecifickým zameraním sa na **otázky ekonomickej, environmentálnej a sociálnej spravodlivosti**. Sociálna práca ako profesia rovnako intenzívne podporuje aj udržiavanie sociálnej stability vtedy, keď podporuje sociálny rozvoj a kvalitu života.

Na základe uvedeného je možné konštatovať, že sociálna zmena je v profesii vnímaná ako pozitívny a očakávaný činiteľ, ktorý má potenciál zlepšovať ľudské životy. Profesionálne organizácie zastrešujúce sociálnu prácu ešte v prvej dekáde 21. storočia otvorili širokú diskusiu o smerovaní sociálnej práce v 21. storočí. Výsledkom tejto verejnej diskusie bolo prijatie **Globálnej agendy**, v ktorej tri hlavné svetové organizácie IFSW, IASSW, ICSW deklarovali ciele a úlohy ďalšieho smerovania sociálnej práce pre najbližších desať rokov. S prijatím globálnej agendy bola prijatá aj nová definícia sociálnej práce: „Sociálna práca je profesia založená na praxi a akademická disciplína, ktorá

podporuje sociálnu zmenu a rozvoj, sociálnu súdržnosť a posilnenie a oslobodenie ľudí. Princípy sociálnej spravodlivosti, ľudských práv, kolektívnej zodpovednosti a rešpektovania rôznorodosti sú ústrednými prvkami sociálnej práce. Sociálna práca, podložená teóriami sociálnej práce, spoločenských vied, humanitných vied a domorodými poznatkami, spája ľudí a štruktúry, aby riešili životné výzvy a zlepšovali blahobyť“ (IFSW, 2012).

Ak sa na vzťah sociálnej práce a prostredia (v širšom zmysle slova) pozrieme optikou deklarovaných cieľov profesie, ktoré sú akceptované profesionálnou obcou, potom môžeme konštatovať, že ciele environmentálnej sociálnej práce sú plne v zhode s cieľmi tzv. generalistickej sociálnej práce.

Forman (2023) v prospech posilnenia orientácie sociálnych pracovníkov na životné prostredie uvádza nasledovné skutočnosti:

- a) v ostatných dekádach sme svedkami eskalácie duševných ochorení, ktoré súvisia so životným prostredím,
- b) je stále ťažšie riešiť nenaplnené potreby duševného zdravia,
- c) kríza životného prostredia poukazuje na význam emocionálnej odolnosti, sociálnych väzieb, potrebe rozvíjať schopnosti reagovať na klimatické a ekologické zmeny
- d) uvedomiť si, že kríza životného prostredia môže ohroziť emocionálnu stabilitu niektorých jedincov.

Ak sa sociálni pracovníci a pracovníčky hlásia k záväzku prispieť svojou prácou k tomu, aby sa svet stal lepším miestom pre život, potom medzi ich úlohy bude potrebné zaradiť aj starostlivosť o životné prostredie v širšom zmysle. Zároveň s tým bude potrebné, výraznejšia angažovanosť v boji za zmenu klímy.

Vzťah medzi sociálnou prácou a ľudskými právami sa zdá byť jasný, pretože viaceré ľudské práva boli transformované do podoby etických princípov profesie. Ide najmä o nasledovné princípy **nediskriminácia, participácia, ľudská dôstojnosť, transparentnosť a zodpovednosť**. Pri prvom pohľade sa spojitosť sociálnej práce s ľudskými právami zdá byť jednoznačná a nekonfliktná. Stručne: sociálne pracovníčky a sociálni pracovníci oboznamujú

svojich klientov s plným rozsahom ľudských práv a vedú ich k tomu, aby ich vedeli premietnuť do svojho každodenného konania. Profesia neobsahuje len praktický výkon, ale nachádzajú sa v nej aj ďalšie roviny. Na základe analýzy všetkých rovín Prasad (2018) identifikoval tri bazálne úlohy, ktoré v rámci sociálnej práce môžu zohrávať práve ľudské práva.

- 1) Môžu fungovať ako referenčný rámec profesie.
- 2) Môžu byť použité ako nástroj analýzy, napríklad pri posudzovaní životnej situácie určitých skupín.
- 3) Môžu byť použité ako nástroje a metódy, ktoré sú prepojené so systémom ochrany ľudských práv v OSN, alebo na nadnárodnej úrovni (Prasad, 2018, Prasad et al., 2020).

Požiadavka na doplnenie zoznamu ľudských práv o právo na zdravé životné prostredie bola OSN predložená už na prelome 60. a 70. rokov minulého storočia. Prvá konferencia OSN o životnom prostredí človeka sa konala v Štokholme v roku 1972 (Postiglione, 2010). Väčšina štátov sa k tomuto návrhu postavila odmietavo (Riedel, 2004). Štáty odmietali zaradiť právo na zdravé životné prostredie medzi základné ľudské práva, a to aj napriek tomu, že už v tom čase boli známe devastačné dopady človeka na životné prostredie. Vlády jednotlivých štátov mali dostatok informácií o hromadiacom sa elektrickom odpade, o dopadoch ropných škvŕn, či jadrových katastrof, úniku chemikálií do pôdy a vody, o obrovských naplaveninách plastov vo svetových moriach atď. Ani tieto skutočnosti však neboli dostatočným argumentom pre uzavretie dohody na potrebe ochrany životného prostredia. Uznať právo na zdravé životné prostredie zároveň znamená začať pracovať na jeho ochrane. Akceptácia tohto práva znamená zároveň aj zásah do výrobného hospodárskych vzťah.

Odborníci z oblasti práva postupne identifikovali päť spôsobov, ako odvodiť **právo na zdravé životné prostredie**. Odvodzovali ho od občianskych a politických práv, od ekonomických, sociálnych a kultúrnych práv, od regionálnych zmlúv o ľudských právach, od práv menšín, a od procesného

práva (Lohmann, 2012, In: Stamm, 2023a). Výsledkom bolo konštatovanie, že v rôznych podobách sa právo na zdravé životné prostredie ukrýva v už priznaných právach, aj keď nie je explicitne uvedené.

Odborná diskusia o rozšírení ľudských práv o novú oblasť vyústila do vytvorenia pozície osobitného spravodajcu. Prvý osobitný spravodajca OSN pre ľudské práva a životné prostredie John Knox (2018, s. 6), menovaný Radou pre ľudské práva v roku 2015, sa o vzťahu medzi ľudskými právami a životným prostredím a záväzkami štátu vyjadril nasledovne: **„Všetky ľudské bytosti závisia od prostredia, v ktorom žijeme. Bezpečné, čisté, zdravé a udržateľné životné prostredie je neoddeliteľnou súčasťou plného využívania širokého spektra ľudských práv vrátane práv na život, zdravie, potraviny, vodu a hygienu. Bez zdravého životného prostredia nie sme schopní naplniť naše túžby. Možno nemáme prístup ani k minimálnym štandardom ľudskej dôstojnosti“** (Report No A/HRC/43/53, 2019). OSN od roku 2018 prijala viacero rezolúcií, ktoré čiastkovo riešia otázku práva na zdravé životné prostredie. Ako napísal Boyd v správe k rezolúcii OSN č.

A/HRC/43/53, diskusie o práve na zdravé životné prostredia musia zobrať do úvahy fakt, že z hľadiska práva ide o súhrn hmotných a procesných práv. Po vecnej stránke toto právo v sebe zahŕňa čistý vzduch, bezpečnú vodu v dostatočnom množstve, zdravé a udržateľne vyrábané potraviny, netoxické prostredie, v ktorom ľudia môžu žiť, pracovať, študovať a hrať sa, zdravé ekosystémy, biodiverzitu a bezpečnú klímu. Procesné práva zahŕňajú prístup k informáciám o životnom prostredí, účasť verejnosti na rozhodovaní o životnom prostredí a prístup k spravodlivosti (Report No. A/HRC/43/53, 2019). Z uvedeného je zrejmé, že právo na zdravé životné prostredie je obsahovo veľmi široké a jeho plná aplikácia v praxi by bola finančne príliš náročná. Predpokladaná finančná náročnosť spolu s nevyhnutnými následnými opatreniami vo výrobnnej sfére a v poľnohospodárstve sú dôvodom, pre ktoré jednotlivé štáty na strane jednej deklarujú podporu prijatiu globálnej

rezolúcie o práve na životné prostredie, ale na strane druhej požadované postupy, vrátane obmedzení do praxe zavádzajú len váhavo.

Pri riešení práv na zdravé životné prostredie je potrebné riešiť aj fakt, že táto skupina práv prekračuje hranicu individuálnych ľudských práv. Nepopierateľne musia byť koncipované a realizované ako skupinové ľudské práva, s tým že ich vymáhateľnosť bude dostupná aj jednotlivcom. Tiež treba zvážiť, že v súčasnosti škody spôsobené necitlivým správaním človeka, klimatickou krízou a jej následkami prekračujú hranice jednotlivých štátov. V globálnom rozmere nie je možné stanoviť jediného zodpovedného činiteľa, ako pôvodcu súčasného stavu životného prostredia a nemôže byť jeden-jediný štát byť zodpovedný za ich riešenie. Do riešenia krízy životného prostredia sa musí zapojiť globálne spoločenstvo ako celok.

Zavedenia práva na zdravé životné prostredie je nevyhnutne spojené s požiadavkou **environmentálnej spravodlivosti**. Podstatu environmentálnej spravodlivosti charakterizoval Ingo Stamm (2023) ako spravodlivé rozdelenie environmentálnych záťaží a vybavenosti (*distributívna spravodlivosť*), využívania inkluzívnych procesov na dosiahnutie takýchto výsledkov (*procesná spravodlivosť*) a vytvárania miest, kde sa marginalizované skupiny, vrátane farebných obyvateľov a prisťahovalcov, cítia vítané a bezpečné. Podľa Americkej agentúry na ochranu životného prostredia (znám pod skratkou EPA) je bazálnym predpoklad nastolenia environmentálnej spravodlivosti *predovšetkým spravodlivé zaobchádzanie a zmysluplné zapojenie všetkých ľudí bez ohľadu na rasu, farbu pleti, národnosť alebo príjem, do implementácie a presadzovania environmentálnych zákonov, nariadení. a politiky*“ (Forman, 2023). Takémuto objasneniu nemusí každý rozumieť a teda nie každý jednotliviec potom prijme environmentálnu spravodlivosť za svoj etický princíp. Interiorizácii tohto princípu môže napomôcť definovanie environmentálnej spravodlivosti CSWE, podľa ktorej je to situácia, *keď všetci ľudia rovnako pociťujú vysokú úroveň ochrany životného prostredia a žiadna skupina alebo komunita nie je vylúčená z procesu rozhodovania o*

environmentálnej politike, ani nie je ovplyvnená neúmernym vplyvom životného prostredia, či nebezpečenstvom, ktoré sa v ňom nachádza. Environmentálna spravodlivosť potvrdzuje ekologickú jednotu a vzájomnú závislosť všetkých druhov, rešpektovanie kultúrnej a biologickej diverzity a právo na ochranu pred ekologickou deštrukciou. To zahŕňa zodpovedné využívanie ekologických zdrojov vrátane pôdy, vody, vzduchu a potravín (Forman, 2023). Princíp environmentálnej spravodlivosti sa neaplikuje len na ľudí, ktorých kvalitu života ovplyvňujú klimatické zmeny, uplatňuje sa aj pri ľuďoch, ktorí sú vystavení ekologickým škodám spôsobených človekom. Napríklad kontaminácia prírodných zdrojov, ako je vzduch, pôda a voda, môže byť spojená s priemyselným znečistením. Poľnohospodárske postupy prispeli k významným ekologickým škodám, ako je odlesňovanie, dezertifikácia, strata rozmanitosti plodín a toxické hladiny chemikálií v našich potravinách.

Princíp environmentálnej spravodlivosti musí byť uplatňovaný aj pri riešení situácie chudobných štátov. Je známa skutočnosť, že obyvatelia krajín tzv. globálneho juhu sú vystavené zvýšenému znečisteniu životného prostredia, pretože v procese ekonomickej globalizácie bohaté štáty umiestňujú svoje výrobné podniky do krajín s lacnou pracovnou silou. Pri odstraňovaní následkov znečisteného prostredia by nemali znášať ekonomické následky len chudobné krajiny. Podľa OSN je potrebné, aby krajiny prijali **spoločnú zodpovednosť** za riešenie situácie. Otázkou je, či sa majú ľudské práva priznať aj ešte nenarodeným, budúcim generáciám. Niektorí odporcovia namietajú, že dnes nie sme oprávnení tvrdiť, aké potreby budú mať budúce generácie a teda ani nevieme predikovať, ako ešte nenarodené generácie budú pristupovať k otázkam súvisiacim so zdravým životným prostredím.

Sociálne pracovníčky a sociálni pracovníci sa v súčasnosti aktuálne usilujú o presadenie filozofie sociálnej zmeny smerujúcej k iluzívnejšej a udržateľnejšej budúcnosti. Táto filozofia je postavená na chápaní človeka a širšieho prostredia ako jedného, vzájomne prepojeného systému. Pred súčasnou environmentálnou sociálnou prácou stojí aktuálne úloha: konkretizovať

prepojenia medzi človekom a prírodou a diskutovať, aké toto nové chápanie profesie bude mať dôsledky pre prax sociálnej práce. Pri týchto diskusiách o zelenej budúcnosti si v rámci profesie kladieme otázku, či sociálne pracovníčky a sociálni pracovníci v spolupráci s odborníkmi a odborníčkami ďalších profesií dokáže racionálne alokovať a predvídať záujmy a potreby zatiaľ nenarodených ľudí. Predpokladáme, že budúci ľudia budú mať zrejme rovnaké základné potreby a záujmy ako tí ľudia, ktorí žijú dnes. Tento predpoklad podľa právnikov súčasnú spoločnosť **oprávňuje priznať základné ľudské práva**. Uplatniteľnosť práva na zdravé životné prostredie je rovnako v záujme v súčasnosti žijúcich ľudí, ako aj budúcich ľudí a samotnému prírodnému prostrediu. Uznanie budúcich osôb ako nositeľov ľudských práv možno tiež pokladať za etický základ pre ekosociálnu paradigmu sociálnej práce (Levická a kol., 2025, 2012) upozorňuje na to, aby sociálne pracovníčky a sociálni pracovníci nechápali ľudské právo ako nejaký inštitucionálny rámec uplatňovaný pri poskytovaní dobrého života. Podľa neho ľudské práva sú **morálne minimá**, ktoré chránia nároky ľudských bytostí na získanie nevyhnutných podmienok pre život v súlade s ľudskou dôstojnosťou. Hlavným cieľom sociálnej práce by preto malo byť, aby sociálne pracovníčky a pracovníci pomáhali a podporovali svojich klientov pri dosahovaní života, ktorý je v súlade s ľudskou dôstojnosťou

Záver

Záujem, ktorý vyvoláva v ľuďoch environmentálna sociálna práca vo svojej podstate reaguje na dve skutočnosti. Tou prvou je fakt, že existencia „zdravého“ prírodného prostredia je nevyhnutnou podmienkou pre ľudský život. Druhým dôvodom je túžba ľudí po spravodlivosti v ich osobných životoch, ako aj v živote spoločnosti, ktorej sú súčasťou. Hoci samotná sociálna práca ako profesia nedisponuje poznatkami, kompetenciami a zdrojmi potrebnými na zastavenie degradácie životného prostredia, jej hodnotová báza je predpokladom pre úspešnú participáciu jej členov na tomto projekte. Ako

konštatoval Ramsay a Boddy (2017), sociálni pracovníci disponujú hodnotami, zručnosťami a vedomosťami, ktoré je možné efektívne využívať na podporu sociálnych zmien a zmierňovať tak negatívne dopady krízy životného prostredia.

Je potrebné priznať, že napriek narastajúcemu počtu teoretických prác, ale aj výskumov zameraných na otázky environmentálnej sociálnej práce, jej implementáciu do priamej praxe je možné označiť za nedostatočnú. Jedným z dôvodov by mohlo byť, že na oblasť prepojenia sociálnej práce so životným prostredím existuje hneď niekoľko teoretických konceptov, čo vyvoláva pocit nedostatočného teoretického ukotvenia. Ďalším dôvodom môže byť požiadavka prepracovanosti konkrétnych metodických postupov, ktorými je možné dosahovať ciele vychádzajúce z environmentálnej paradigmy. A napokon tretím dôvodom je, že úspešnosť environmentálne orientovaných intervencií sociálnej práce má silný sociálno-politický kontext, čím sa výrazne líši od prípadovej sociálnej práce.

Literatúra:

- AKIMOTO, H. 2003. Global air quality and pollution. [online] *Science* Dec 5;302(5651):1716-9. doi: 10.1126/science.1092666. PMID: 14657488. [2022-11-21]. DOI: 10.1126/science.1092666 Dostupné na: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/14657488/>
- BARTLET, H. 1970. *The Common Base of Social Work Practice*. New York: NASW
- BESTHORN, F. 2002. Radical Environmentalism and the Ecological Self. [online]. *Journal of Progressive Human Services*, 13:1, 53-72, Dostupné na: DOI: 10.1300/J059v13n01_04
- BLOOM, K. 2020. Threat multiplier: The top five climate risks likely to hasten our descent into a hellscape. [Online] *The Daily Maverick*, 12 October. [2023-10-12]. Dostupné na: <https://www.dailymaverick.co.za/article/2020-10-12-threatmultiplier-the-top-five-climate-risks-likely-to-hasten-our-descent-into-ahellscape/>
- BOETTO, H. 2017. A Transformative Eco-Social Model: Challenging Modernist Assumptions in Social Work.[online]. *The British Journal of Social Work* , 47(1):4867 [2022-03-14].Dostupné na: <https://doi.org/10.1093/bjsw/bcw149>
- BOSTRÖM, M., ANDERSSON, E., BERG, M., GUSTAFSSON, K., GUSTAVSSON, E., H YSING, E., LIDSKOG, R., LÖFMARCK, E., OJALA, M., OLSSON, J. AND SINGLETON, B. E. 2018. "Conditions for transformative learning for

sustainable development: a theoretical review and approach". [online]. Sustainability, Vol. 10 No. 12, pp. 1-21, doi: 10.3390/su10124479.

BURROWS, K., KINNEY, P.L. 2016. 'Exploring the Climate Change, Migration and Conflict Nexus', *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 13: 443.10.3390/ijerph13040443

CLARK M. 1989. *Ariadne's thread: The search for new modes of thinking*. London: The Macmillan Press Ltd.

COATES, J. 2004. From ecology to spirituality and social justice. [online]. Currents:
New Scholarship in the Human Services, 3(1), [2019-03.30]. Dostupné na: <http://fsw.ucalgary.ca/currents/articles/articles/coates/index.htm>

DOMINELLI, L., NIKKU, B.R., KU, H.B. (Eds.) 2018. *The Routledge Handbook of Green Social Work*. London: Routledge. ISBN 978-1-138-74079-2. eBook. ISBN 978-1-31518321-3

DOMINELLI, L., IOAKIMIDIS, V. 2016. The Challenges of Realising Social Justice in 21st Century Social Work. [online]. *International Social Work*, 59(6), 693-696. Dostupné na: <https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/0020872816665981>

DOMINELLI, L. 2014. Promoting environmental justice through green social work practice: A key challenge for practitioners and educators. [online]. *International Social Work*, 57(4): 338-345. [2018-03-04], Dostupné na: <https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/0020872814524968>

DOMINELLI, L. 2013. Environmental justice at the heart of social work practice: Greening the profession. [online]. *International Journal of Social Welfare*. 22(4):431-439. [2022-03-23]. Dostupné na: <https://doi.org/10.1111/ijsw.12024>

DOMINELLI, L. 2012. *Green Social Work. From Environmental Crises to Environmental Justice*. Cambridge: Polity Press

DOMINELLI, L. 2018. Green social work in theory and practice. In: Dominelli, L. (Ed.) *The Routledge Handbook of Green Social Work*, Routledge, New York, NY, pp. 9-20.

FOOK, J. 2002. *Social Work: Critical Theory and Practice*. London: SAGE

FORMAN, A. 2023. Social work, climate change and environmental justice. [online]. [2023-09-11]. Dostupné na: <https://mastersinsocialworkonline.org/resources/climate-change/>

THE GLOBAL AGENDA for Social Work and Social Development Commitment to Action, 2012. [online]. IASSW, IFSW a ICSW. Dostupné na: <https://www.ifsw.org/wp-content/uploads/ifsw-cdn/assets/globalagenda2012.pdf>

- GRAY, M., COATES, J., HETHERINGTON, T. 2012. *Environmental social work*. London: Routledge . ISBN: 9780415678124
- GRAY, M., COATES, J., YELLOW BIRD, M., HETHERINGTON, T. 2013. *Decolonizing Social Work*. Ashgate Publishing Limited, Surrey. ISBN: 978-1409-42631-8
- GUTERRÉS, A. 2021. Make 2021 a year of possibility and hope, says Guterres
- HAWKEN, Paul. 1993. In: *The Ecology of Commerce: A Declaration of Sustainability*. New York: HarperCollins Publisher
- HAYES, S. LUNDY, B.B., CARTER-HALWARD, M. 2016. Conflict-Induced Migration and the Refugee Crisis: Global and Local Perspectives from Peacebuilding and Development. In: *Journal of Peacebuilding & Development*, 11: 1-7.10.1080/15423166.2016.1239404
- IASSW, IFSW a ICSW. 2012. *The global agend.* [online]. Dostupné na: www.eassw.org/wp-content/uploads/2017/04/globalagenda2012.pdf
- IFSW: <https://www.ifsw.org/what-is-social-work/global-definition-of-socialwork/>
- The Intergovernmental Panel on Climate Change, 2019. Dostupné na: <https://www.ipcc.ch/>
- KEMP, S. P., PALINKAS, L. A., WONG, M., WAGNER, K. et al. 2015. *Strengthening the social response to the human impacts of environmental change* (Grand Challenges for Social Work Initiative Working Paper No. 5). [online]. Cleveland, OH: American Academy of Social Work and Social Welfare. [2022-12-19] Dostupné na: <http://aaswsw.org/wp-content/uploads/2015/03/Social-Work-and-Global-Environmental-Change-3.24.15.pdf>
- KNOX, J. 2018. *Right to a healthy and sustainable environment report*. UN No. A/HRC/73/188 [online]. [2022-09-11]. Dostupné na: <https://www.ohchr.org/en/special-procedures/sr-environment/right-healthyand-sustainable-environment-report>
- KRINGS, A., VICTOR, B.G., MATHIAS, J. PERRON, B.E. 2020. Environmental social work in the disciplinary literature, 1991–2015. [online]. In: *International social work*, 63(3):275–290.[2022-11-22]. Dostupné na: <https://doi.org/10.1177/0020872818788397>
- LEVICKÁ, J. 2023. *Environmentálna sociálna práca* Trnava: Fakulta sociálnych vied. ISBN 978-80-572-0379-7.
- LEVICKÁ, J., K. LEVICKÁ, V. HANZALÍKOVÁ, A. BÁNOVČINOVÁ. 2012. *Ekosociálne prístupy v sociálnej práci*. Trnava: Oliva, ISBN 97880893321144
- LEVICKÁ, J., LEVICKÁ, K. 2013. Globálna agenda a jej význam pre budúci vývoj sociálnej práce. In: *Aktuální otázky sociální politiky– teorie a praxe*. 7 (1/2013)
- MALLER, C., TOWNSEND, M., PRYOR, A, BROWN, P., LEGER, L. S. 2006. Healthy Nature Healthy People: “Contact with Nature” as an Upstream

Health Promotion Intervention for Populations. In: *Health Promotion International*, 21, 45-54.

<https://doi.org/10.1093/heapro/dai032>

MASON, L. R., M.K. SHIRES, C. ARWOOD, A. BORST 2017. Social Work Research and Global Environmental Change. In: *Journal of the Society for Social Work and Research* 8(4) Doi: 10.1086/694789

McDONALD, K. E., KIDNEY, C. A. 2012. What Is Right? Ethics in Intellectual Disabilities Research. In: *Journal of Policy and Practice in Intellectual Disabilities*, 9: 27-39. <https://doi.org/10.1111/j.1741-1130.2011.00319.x>

MULDON, A. 2006. Environmental Efforts: The Next Challenge for Social Work. [online]. *Critical Social Work*. In: *An Interdisciplinary journal dedicated to social justice*. [2008-03-15.] Dostupné na: <https://insight.study.csu.edu.au/eco-socialwork/>

PHILIP, D. M. REISCH. 2015. Rethinking social work's interpretation of environmental justice: From local to global. [online]. In: *Social Work Education*, 34(5): 471-483. [2021-12-19]. Dostupné na: [https://www.researchgate.net/publication/282908481_Rethinking_Social_Wor](https://www.researchgate.net/publication/282908481_Rethinking_Social_Work_k's_Interpretation_of_'Environmental_Justice'_From_Local_to_Global)

[k's_Interpretation_of_'Environmental_Justice'_From_Local_to_Global](https://www.researchgate.net/publication/282908481_Rethinking_Social_Wor)
POSTIGLIONE, A. 2010. Human rights and the environment. [online]. In: *International Journal of Human Rights*, 14(4), 524-541. [2021-09-19]. Dostupné na: <https://doi.org/10.1080/13642980802710830>

PRASAD, N. 2018. Statt einer Einführung: Menschenrechtsbasierte, professionelle und rassismuskritische Soziale Arbeit mit Geflüchteten. In: N. Prasad (Ed.), *Soziale*

Arbeit mit Geflüchteten: Rassismuskritisch, professionell, menschenrechtsorientiert (pp. 9-29). Budrich

PRASAD, N., NEWBERN, E. C., TRENHOLME, A. A., THOMPSON, M. G., McARTHUR, C., WONG, C. A., JELLEY, L., AMINISANI, N. HUANG, Q.S., GRANT, C.C. 2020. The health and economic burden of respiratory syncytial virus associated hospitalizations in adults. *PLoS One*. 2020 Jun 11;15(6):e0234235. doi: 10.1371/journal.pone.0234235. PMID: 32525898; PMCID: PMC7289360.

RAMBAREE, K. 2020. Environmental social work: Implications for accelerating the implementation of sustainable development in social work curricula. [online]. In:

International Journal of Sustainability in Higher Education, 21(3):557-576. [2022-

02-24]. Dostupné na: DOI: 10.1108/IJSHE-09-2019-0270

RAMBAREE, K., POWERS, M. and SMITH, R. 2019. Ecosocial work and social change in community practice, [online]. In: *Journal of Community Practice*, Vol. 27 Nos 3/4, pp. 205-212, doi: 10.1080/10705422.2019.1660516.

RAMSAY, S., J. BODDY. 2017. Environmental social work: A concept analysis. [online]. In: *British Journal of Social Work*, 47(1):68-86. [2022-02-20]. Dostupné na: <https://doi.org/10.1093/bjsw/bcw078>

REPORT No. A/HRC/43/53. *Good practices on the right to a safe, clean, healthy and sustainable environment* 2019. [online]. UN [2022-10-20]. Dostupné na: <https://www.ohchr.org/en/documents/thematic-reports/ahrc4353-goodpractices-right-safe-clean-healthy-and-sustainable>

RIEDEL, E. 2004. *Menschenrechte: Dokumente und Deklarationen* . [online]. APuZ, 20. [22-11-18]. Dostupné na: <https://atme-ev.de/images/Menschenrechtstexte/67jipu-1.pdf>

STAMM, A. 2023a. *The sustainability transition requires extended and differentiated NorthSouth Cooperation for Innovation*. [online]. UNCTAD Background Paper. Geneva: United Nations Conference on Trade and Development. [2023_06-06]. Dostupné na: https://unctad.org/system/files/non-officialdocument/tir2023_background5_en.pdf

STAMM, I. 2023b. *Human Rights-Based Social Work and the Natural Environment: Time for New Perspectives*. [online]. In: *Journal of Human Rights and Social Work*. 8 , 42–50 [2023-09-22]. Dostupné na: <https://doi.org/10.1007/s41134-02200236-x>

STAMM, I. 2021. *Ecosocial work and services for unemployed people: The challenge to integrate environmental and social sustainability*. [online]. In: *Nordic Social Work Research*. [2023-02-17]. Dostupné na: <https://doi.org/10.1080/2156857X.2021.1975154>

ZAPF, M.K. 2010. *Social work and the environment: understanding people and place*. [online]. In: *Critical Social Work*. 11(3):30-46. [2022-07-17] Dostupné na: <https://ojs.uwindsor.ca/index.php/csw/article/download/5831/4792?...>

ZAPF, M. K. b.r.v. *Social Work and the Environment: Understanding People and Place*. [online]. [2023-02-12]. Dostupné na: <https://ojs.uwindsor.ca/index.php/csw/article/download/5831/4792?>

2 Športová sociálna práca

Monika Orliková

Úvod do problematiky športovej sociálnej práce

Športová sociálna práca je dynamicky rozvíjajúca sa oblasť, ktorá predstavuje prienik medzi sociálnou prácou a športovým prostredím. Profesia vníma šport ako dôležitý nástroj na podporu pozitívneho rozvoja jednotlivcov a spoločnosti. Prioritou športovej sociálnej práce je eliminácia a riešenie výskytu sociálnopatologických javov a prevencia rizikového správania sa medzi športovcami. Kapitola má za cieľ priblížiť študentom základné informácie o tejto oblasti a zároveň upriamiť pozornosť na dôležitosť implementácie uvedenej oblasti sociálnej práce do športového prostredia v Slovenskej republike.

2.1 Teoretické východiská športovej sociálnej práce

Šport patrí medzi významný sociálny fenomén dnešnej spoločnosti prevyšujúci hranice telesnej aktivity a športovej súťaže. Šport a fyzická aktivita nie sú len základom osobného, sociálneho a vzdelávacieho rozvoja, ale motivujú aj k sociálnej inklúzii a integrácii. Šport poskytuje jedinečný priestor na budovanie sociálnych vzťahov, rozvoj tímovej spolupráce a osvojovanie si hodnotových orientácií, ako sú rešpekt, disciplína a fair play.

Šport môže v sociálnej práci plniť viacero funkcií. V literatúre sa najčastejšie uvádzajú nasledovné funkcie: ➤ *Socializačná funkcia*

Šport predstavuje významný socializačný faktor, prostredníctvom ktorého si jednotlivci osvojujú sociálne normy, hodnoty a pravidlá správania. ➤ *Integračná funkcia*

Šport dokáže prepájať jednotlivcov z rôznych sociálnych skupín a podporovať sociálnu inklúziu. Športové programy často spájajú ľudí bez ohľadu na sociálny status, etnický pôvod alebo náboženstvo.

➤ *Výchovná funkcia*

Športové aktivity podporujú rozvoj osobnostných vlastností, ako sú disciplína, vytrvalosť, zodpovednosť či tímová spolupráca. ➤ *Preventívna funkcia*

Šport môže prispievať k prevencii sociálno-patologických javov, napríklad kriminality, závislostí alebo sociálneho vylúčenia.

V rámci sociálnych vied je šport často chápaný ako sociálny systém, odrážajúci širšie spoločenské štruktúry a vzťahy. Prostredníctvom športových aktivít sa formujú identity jednotlivcov, vznikajú sociálne väzby a zároveň sa reprodukovajú aj sociálne nerovnosti. Sociálna práca v športe skúma nielen pozitívne účinky športu, ale aj jeho potenciálne riziká a problémy.

Významným teoretickým konceptom v tejto oblasti je prístup Šport pre rozvoj (Sport for development, S4D), ktorý zdôrazňuje využívanie športu ako nástroja sociálneho rozvoja a spoločenskej zmeny (McNicol, 2024). Podľa tohto prístupu možno šport využívať na podporu vzdelávania, sociálnej integrácie, rodovej rovnosti či budovania mieru. Upriamuje pozornosť na zdravie, vzdelanie a sociálnu rovnosť pomocou športových aktivít. Cieľom je riešenie sociálnych problémov a motivácia športovcov k pozitívnej zmene (UNESCO, 2023).

Zdravotné, sociálne, výchovné a kultúrne funkcie športu výrazne vplývajú na rozvoj jednotlivca aj spoločnosti. V poslednom období sa čoraz viac vyzdvihuje potenciál športu ako nástroja sociálnej intervencie a podpory sociálneho rozvoja. V tomto kontexte vnikla špecializovaná oblasť **športová sociálna práca**, ktorá aplikuje princípy sociálnej pomoci v špecifických podmienkach športovej sféry. Rozvoj tejto disciplíny súvisí s rastúcim poznaním, že šport môže slúžiť ako efektívny nástroj sociálnej inklúzie, prevencie sociálno-patologických javov a podpory osobnostného rozvoja jednotlivcov.

Korene športovej sociálnej práce siahajú do 19. storočia, kedy sa začali formovať prvé iniciatívy a programy využívajúce športovú činnosť ako nástroj sociálnej intervencie pre znevýhodnené skupiny obyvateľstva. Genéza

športovej sociálnej práce je úzko spätá so vznikom Hull House, prvej sociálnej osady (settlement house), ktorú v roku 1889 založili v Chicagu Jane Addams a Ellen Gates Starr. Práve toto centrum ako jedno z prvých implementovalo organizované športové aktivity ako nástroj sociálnej inklúzie a komunitného rozvoja. Hull House sa v Spojených štátoch zaradil medzi priekopnícke agentúry sociálnych služieb, ktoré integrovali šport a rekreáciu ako legitímnu formu intervencie. Tieto aktivity neslúžili len na zlepšenie fyzického zdravia, ale boli kľúčovým nástrojom sociálnej inklúzie. Za ústrednú postavu a priekopníčku v tejto oblasti môže byť právom považovaná Jane Addamsová, ktorá svojim prístupom definovala vedúcu úlohu sociálnej práce v športovom prostredí (Britanica, 2024). Historické pramene potvrdzujú, že Jane Addamsová v rámci komunitného centra Hull House iniciovala a sponzorovala široké spektrum športových programov a súťaží. Ich primárnym cieľom bolo motivovať európskych imigrantov k aktivitám na podporu zdravia, čo zároveň slúžilo ako dôležitý mechanizmus ich asimilácie do americkej kultúry a spoločnosti. Rané dielo Addamsovej založilo rámec priesečníka sociálnej práce a športu. Adams viedla kurzy sociálnej práce na škole v Chicagu (Chicago School of Civics and Philanthropy), kde sa zaslúžila o zaradenie významu rekreácie a intervencie do vzdelávania.

Športová sociálna práca má interdisciplinárny charakter, pričom využíva skúsenosti z iných vedných odborov ako sú:

- Športová sociológia
- Športová psychológia
- Pedagogika (Newman et al., 2024).

Športová sociálna práca je rýchlo sa rozvíjajúcou oblasťou praxe sociálnej práce. Sociálni pracovníci pracujú na stredných, vysokých školách a v profesionálnom športe. Dnes však existuje stále veľmi málo formálneho ďalšieho vzdelávania podieľajúceho sa na príprave sociálnych pracovníkov na prácu so športovcami a v športových organizáciách. Športová sociálna práca vznikla ako významná a dôležitá špecializácia praxe sociálnej práce v

Spojených štátoch amerických (Newman et al., 2019; Anderson-Butecher, Batesü; 2021, Moore et al. 2018). Zrodila sa v reakcii na zraniteľnosť športovcov a podporuje sociálnu spravodlivosť a sociálne zmeny zameraním sa na jedinečné potreby športovcov na individuálnej aj environmentálnej úrovni (Moore, Gummelet, 2017). Odvetvie sociálnej práce s názvom športová sociálna práca sa vyvinulo s cieľom riešiť problém nespravodlivého zaobchádzania so športovcami a ich zraniteľnými miestami s osobitným zameraním na rozvoj športovcov, ich kariérny prechod, sociálnu ochranu, behaviorálne zdravie a sociálno-psychologický stav (Monchansan, BatOčir, 2023). Cieľom športovej sociálnej práce je pomoc športovcom zameraná na dosiahnutie ich najlepšieho fungovania na športovisku ale aj mimo neho (Dean, Rowan, 2013). Tieto požiadavky korešpondujú s cieľom sociálnej práce prispieť k čo najefektívnejšiemu sociálnemu fungovaniu jednotlivcov, skupín a komunít (Levická, et al. 2007).

Napriek rastúcemu významu tejto oblasti zatiaľ neexistuje jednotná univerzálne prijatá definícia športovej sociálnej práce. V odbornej literatúre sa preto stretávame s jej rôznymi definíciami. No vo všeobecnosti ju môžeme chápať ako odbornú činnosť sociálnych pracovníkov, ktorá sa realizuje v športovom prostredí alebo prostredníctvom športových aktivít. Z viacerých definícií, ktoré je možné nájsť v aktuálnej literatúre sa nám ako najvýstižnejšia javí jej charakteristika od autorov Moore a Gummelt (2017), podľa ktorých je športová sociálna práca pododvetvie sociálnej práce, ktoré podporuje sociálnu spravodlivosť a sociálne zmeny so zameraním na jedinečné potreby športovcov na individuálnej aj environmentálnej úrovni. Športoví sociálni pracovníci podporujú zdravie a pohodu športovcov prostredníctvom priameho tréningu, organizovania komunity, obhajoby, tvorby politík, vzdelávania a výskumu. Športoví sociálni pracovníci sa snažia zlepšiť schopnosti športovcov riešiť ich vlastné potreby v oblasti behaviorálneho zdravia a psychosociálnych potrieb. Povzbudzujú športovcov, aby sa zasadzovali za zmenu. Taktiež povzbudzujú športové organizácie, komunity a

iné sociálne inštitúcie, aby uznávali športovcov ako zraniteľnú populáciu a zapojili sa do boja za zmiernenie problémov, ktoré sú v športe prítomné. Jadrom tohto úsilia je zameranie na rozvoj a pohodu športovcov. Sociálny pracovník dosahuje toto zameranie prostredníctvom kompetencií profesie sociálneho pracovníka a dodržiavaním hodnôt a etiky profesie sociálneho pracovníka (Moore & Gummelt, 2017).

Športovú sociálnu prácu možno chápať ako prax zameranú na využívanie športu na podporu sociálnej inklúzie, osobnostného rozvoja a prevencie sociálnych problémov (Giulianotti, 2011). Ide o profesionálnu sociálnu intervenciu realizovanú v prostredí športu alebo prostredníctvom športu s cieľom podporiť psychosociálny rozvoj, sociálnu inklúziu a celkovú pohodu jednotlivcov a komunít (Newman et al., 2024).

Niektorí autori rozlišujú dve základné dimenzie športovej sociálnej práce:

- sociálna práca v športe
- sociálna práca prostredníctvom športu

Sociálna práca v športe sa zameriava najmä na podporu športovcov a športových organizácií. Sociálni pracovníci môžu pomáhať športovcom pri riešení osobných, sociálnych alebo psychologických problémov, ktoré súvisia s ich športovou kariérou.

Sociálna práca prostredníctvom športu využíva športové aktivity ako nástroj sociálnej intervencie. Tento prístup sa často využíva pri práci s deťmi a mládežou pochádzajúcimi zo sociálne znevýhodneného prostredia, pričom šport slúži ako prostriedok rozvoja sociálnych zručností a podpory pozitívneho správania (Coalter, 2013).

Športová sociálna práca sa orientuje na rôzne cieľové skupiny populácie. Medzi najčastejších klientov patria:

- deti a mládež zo sociálne znevýhodneného prostredia

- osoby ohrozené sociálnym vylúčením
- osoby so zdravotným postihnutím
- migranti a utečenci
- seniori
- profesionálni športovci

Anderson-Butcher, Bates (2021) upozornili na veľký prínos športu do sociálnej práce s mládežou. Pri práci s mládežou sa šport bežne využíva pri mimoškolských aktivitách, ale tiež v škole, či v komunitných centrách, domovoch pre deti, nápravných zariadeniach, detských a mládežníckych kluboch atď. Práve prostredníctvom športu a fyzických aktivít pomáhajú sociálni pracovníci obnovovať psychickú pohodu nielen športujúcej mládeže, ale aj celých rodín či komunit.

V športovej sociálnej práci sa využívajú viaceré metódy sociálnej intervencie.

Individuálna sociálna práca

Individuálna práca je zameraná na riešenie osobných problémov klienta, napríklad psychickej záťaže, adaptačných problémov alebo kariérneho poradenstva.

Skupinová sociálna práca

Skupinová práca je jednou z najčastejšie využívaných metód v športovej sociálnej práci. Športové tímy vytvárajú prirodzené prostredie na rozvoj sociálnych zručností.

Komunitná práca

Komunitné športové programy podporujú sociálnu súdržnosť a rozvoj miestnych komunit. Výskumy ukazujú, že športové projekty môžu prispieť k rozvoju sociálneho kapitálu a posilňovaniu komunitných vzťahov (Verkooijen, Delheye, 2025).

2.2 Inštitucionálne úrovne športovej sociálnej práce

Športová sociálna práca sa spája s rôznymi inštitúciami a organizáciami, ktoré súvisia s danou oblasťou. V praxi funguje športová sociálna práca ako prepojenie medzi svetom vrcholového či rekreačného športu a sociálnou pomocou. Táto spolupráca prebieha na troch hlavných úrovniach:

Globálna a medzinárodná úroveň

- *Aliancia sociálnych pracovníkov v športe (Alliance of Social Workers in Sports - ASWIS)*

V USA skupina učiteľov, stážistov, študentov a vplyvných ľudí z katedry sociálnej práce po prvýkrát vynaložila veľké úsilie na zavedenie sociálnej práce do všetkých oblastí športu (Moore et al., 2019). Kľúčovým výsledkom tohto úsilia bolo v roku 2015 vytvorenie Aliancie sociálnych pracovníkov v športe: The Alliance of Social Workers in Sports (ASWIS). Svoje začlenenie zakončila v roku 2016 a k jej oficiálnemu vzniku prišlo v roku 2017. Aliancia zvyšuje povedomie o spôsoboch, ktorými môže sociálna práca prispieť na všetkých úrovniach športu v rámci praxe, podporuje celú škálu praxe sociálnej práce v športe od managementu, klinických služieb cez advokáciu a politiku (ASWIS, 2022). Táto organizácia je zatiaľ jedinou medzinárodnou asociáciou sociálnej práce, ktorá má prístup k jedinečným zručnostiam sociálnych pracovníkov pri riešení behaviorálneho zdravia, psychosociálnych potrieb a celkového rozvoja športovcov (Monchansan, Bat-Očir, 2022). Aliancia sa venuje rozvoju praxe sociálnej práce v športe, preto odborníci a vedci z oblasti sociálnej práce poukazujú na nutnosť zabezpečenia praxe študentov práve v športovom prostredí (Bates, Kratz, 2022; Clark et al., 2022; Gill, 2008).

V posledných rokoch má ASWIS vyše 200 členov z radov odborníkov zo sociálnej práce, interdisciplinárnych členov fakúlt, odborníkov z praxe, ako aj študentov. Aktívne sa podieľa na budovaní partnerstiev v oblasti prelínania sociálnej práce a športového systému, participuje na posilnení využívania

športu ako nástroja na podporu individuálnych a komunitných výsledkov (ASWIS, 2022).

ASWIS má niekoľko výborov, ktoré slúžia potrebám športovcov v rôznych prostrediach, vrátane mládežníckeho, vysokoškolského a profesionálneho športu (Newman et al., 2019).

Medzi hlavné hodnoty ASWISu patria:

- zvýšenie povedomia o potrebách športovca a zvýšenie jeho pohody
- poukázanie na to, ako môže šport ovplyvniť život športovca
- identifikovanie silných stránok športovca a poukázanie na to, ako môžu dané stránky prispieť k väčšej pohode športovca
- podporovanie povedomia o dôležitých výzvach kadených na športovcov
- odhalenie ich zručností potrebných na úspech aj mimo športovej kariéry ➤ destigmatizovanie problémov duševného zdravia športovcov

ASWIS (2022) sa riadi určitými princípmi, ktoré vychádzajú z Etického kódexu sociálnej práce. Medzi hlavné princípy asociácie patria:

- dôstojnosť a hodnota jednotlivých športovcov
- ekonomická spravodlivosť
- sebaurčenie a posilnenie postavenia športovca
- medziľudské vzťahy
- potreba kompetencií a integrity
- etické zaobchádzanie so športovcami
- podpora silných stránok
- využívanie ekologických modelov a modelov športovca v životnom prostredí
- rozvoj športovcov ako globálnych lídrov

Jednou z hlavných funkcií tohto združenia je aj publikovanie a šírenie vedeckých správ, článkov a publikácií o prelínaní a spolupráci sociálnej práce a športu. ASWIS je lídrom v príprave sociálnych pracovníkov na prax v športe ponúknutím prvého Certifikovaného programu športovej sociálnej práce (SSW

Certificate) (Bates, Kratz, 2022). Ako popredná organizácia sociálnej práce v športe organizuje výročné sympóziá, ponúka program profesionálnych certifikátov a poskytuje príležitosti na vytváranie sietí pre odborníkov z praxe, administrátorov, pedagógov aj študentov. V roku 2022 vytvorila Univerzita Michigan School of Social Work Certifikovaný program online športovej sociálnej práce ako formu ďalšieho vzdelávania. V roku 2021 bol založený časopis *Sport Social Work Journal*, ktorého poslaním je zlepšovať blaho jednotlivca a komunity tým, že ponúka vedecké poznatky o konvergencii praxe, teórie a výskumu v oblasti športu a sociálnej práce.

Časopis sponzoruje Aliancia sociálnych pracovníkov a jeho prioritou je upozorniť na potreby využitia sociálnej práce pre jednotlivcov a kolektívy v rámci športovej komunity (ASWIS, 2024).

Národná a komunitná úroveň

Sociálni pracovníci spolupracujú s **národnými športovými zväzmi**, vládnyimi agentúrami pre mládež a šport alebo neziskovými organizáciami. Zameriavajú sa na politiku inklúzie, prevenciu násilia na štadiónoch a prístup k športu pre znevýhodnené skupiny.

Na tejto úrovni sa v zahraničí sociálna práca integruje do veľkých športových zväzov a vládnych stratégií. Uvádzame niekoľko príkladov:

- USA (NCAA & Professional Leagues): Národné asociácie (napr. NCAA pre univerzitný šport) zamestnávajú sociálnych pracovníkov na tvorbu politík duševného zdravia a bezpečnosti športovcov.
- Spojené kráľovstvo (*Sport England*): Štátna organizácia financuje programy ako Doorstep Sport, ktoré využívajú šport na zníženie kriminality a podporu zdravia v chudobných oblastiach.

Priama prax.

Ide o pôsobenie priamo v športových kluboch, akadémiách či školách. Sociálni pracovníci tu riešia duševné zdravie športovcov, krízovú intervenciu, kariérny

prechod po skončení športovej činnosti alebo sociálnu dynamiku v tímoch. Uvádzame niekoľko príkladov

- Akademické inštitúcie: *Univerzity ako napríklad NYU Silver School of Social Work* ktoré ponúkajú špecializované certifikačné programy a výskum v tejto oblasti. Zameriava sa na riešenie problémov konkrétnych komunit (napr. bezdomovectvo, utečenci, chudoba).
- *Doorstep Sports Clubs* (Spojené kráľovstvo): Lokálne kluby v nízkoprijmových štvrtiach, kde sociálni pracovníci a mládežnícki lídri pracujú s mládežou v ich prirodzenom prostredí (ihriská, parky).
- Terapeutická práca v školách a centrách: V USA sociálni pracovníci v inštitúciách ako YMCA alebo *Boys & Girls Clubs* využívajú šport na diagnostiku a liečbu behaviorálnych problémov detí.
- *Homeless World Cup*: Globálna iniciatíva, ktorá cez sieť partnerov v 70. krajinách využíva futbal na integráciu ľudí bez domova a zmenu postojov verejnosti k nim.
- *Skateistan*: Projekt (pôvodne z Afganistanu), ktorý spája skateboarding so vzdelávaním pre deti v znevýhodnených komunitách v JAR či Kambodži.
- *Street Football World*: Sieť organizácií využívajúca futbal na riešenie nezamestnanosti, vzdelávania a environmentálnych problémov na siedmich kontinentoch.

Národná, komunitná a lokálna úroveň sa v kontexte domácej i zahraničnej športovej sociálnej práce zameriavajú na prenos teoretických poznatkov a etických hodnôt priamo do praxe. Zároveň prinášajú systémovú podporu pre športovcov a fanúšikov.

Slovenská republika

Rôzne úrovne sociálnej práce v kontexte športu sme identifikovali aj v prostredí SR.

Národná úroveň (Systémová a legislatívna podpora): Na tejto úrovni sa vytvárajú pravidlá a financujú projekty, ktoré umožňujú sociálnu prácu v športe realizovať.

- **Ministerstvá a legislatíva:** Spolupráca Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny SR s Ministerstvom cestovného ruchu a športu SR pri tvorbe legislatívy (napr. novelizácia zákona o športe), ktorá zohľadňuje sociálne aspekty (napr. podpora parašportovcov).
- **Národné športové zväzy:** Inštitúcie ako Slovenský zväz telesne postihnutých športovcov (SZTPŠ) zabezpečujú inklúziu a profesionálne podmienky pre znevýhodnené skupiny na celoštátnej úrovni.
- **Národné projekty:** Implementácia projektov typu "Terénna sociálna práca a komunitné centrá", ktoré môžu zahŕňať športové aktivity ako nástroj prevencie sociálneho vylúčenia (MPSVR SR, 2023).

Komunitná úroveň (Miestne partnerstvá a prevencia). Zameriava sa na špecifické skupiny v rámci určitého regiónu alebo záujmovej oblasti (napr. fanúšikovia).

- **Práca s komunitou fanúšikov:** Sociálni pracovníci pôsobia ako mediátori medzi fanúšikmi, klubmi a políciou. Ich úlohou je prevencia násilia, riešenie právnych sporov a organizovanie workshopov o "fankultúre".
- **Komunitné centrá a samospráva:** Obce a mestá využívajú šport v komunitnom plánovaní na posilnenie sociálnej súdržnosti a integráciu marginalizovaných skupín (napr. rómskych komunít).
- **Regionálne partnerstvá:** Sieťovanie odborníkov (lekárov, sociálnych pracovníkov a trénerov) v rámci regiónu s cieľom vytvoriť komplexnú sieť podpory pre mládež.

Lokálna úroveň (Priama prax v teréne). Toto je najkonkrétnejšia úroveň, kde sociálny pracovník zasahuje priamo v dejisku športu.

- **Terénna sociálna práca (TSP):** Pracovníci vykonávajú obchádzky v miestach, kde sa mladí ľudia a fanúšikovia stretávajú (ihriská, okolie štadiónov). Pomáhajú napríklad mladým fanúšikom so zákazom vstupu vrátiť sa do komunity po náprave správania.
- **Športové kluby a akadémie:** Sociálny pracovník tu rieši individuálne potreby hráčov, ako sú vzťahy v tíme, disciplína a rozvoj životných zručností mimo ihriska (napr. cez programy ako Play 4 Peace).
- **Priama pomoc jednotlivcom:** Individuálna podpora športovcov v zložitých životných situáciách (chudoba, strata motivácie, ukončenie kariéry) priamo v prostredí ich tréningového procesu.

2.3 Športoví sociálni pracovníci

Sociálni pracovníci sú odborníci so širokými možnosťami, ktorí sa môžu zamerať na to, ako prostredie a iné vplyvy ovplyvňujú duševné zdravie a pohodu športovca (Maclyntyre et al., 2014; Dean, Rowan, 2013). V oblasti športovej sociálnej práce sú hlavnými aktérmi v práci predovšetkým športoví sociálni pracovníci. V súčasnosti pôsobia v rôznych športových systémoch a prostrediach, od mládeže až po profesionálne športy. Patria medzi odborníkov so širokým spektrom odbornosti založených na silných stránkach, môžu sa zamerať na to, ako prostredie a iné vplyvy ovplyvňujú duševné zdravie a pohodu športovca (Dean, Rowan, 2013). Úloha športového sociálneho pracovníka je **mnohostranná a významná**, pričom spája vášň pre šport s hlbokým oddaním sa princípom sociálnej práce. Športoví sociálni pracovníci pôsobia v rôznych prostrediach, od škôl a komunitných športových organizácií až po profesionálne tímy a ligy, pričom využívajú svoje jedinečné zručnosti na podporu športovcov, tímov a komunit (Agents of Change, 2024). Hlavnou úlohou športových sociálnych pracovníkov je pomáhať športovcom nachádzajúcich sa v zložitých životných situáciách a riešiť ich behaviorálne zdravotné a psychosociálne potreby, ktoré ovplyvňujú ich schopnosti uspieť v

športovej súťaži aj mimo nej. Aby to dosiahli, sociálni pracovníci pôsobiaci v oblasti športu si musia byť vedomí špecifik svojho pôsobenia v rámci mikro, mezzo a makro mechanizmov profesie sociálnej práce (Orliková, 2024).

- Z *mikro perspektívy* sociálni pracovníci v oblasti športu pracujú priamo medzi športovcami, tímami a športovými organizáciami, aby im uľahčili sociálne, emocionálne a behaviorálne zmeny.
- Z *mezzo pohľadu*, sociálni pracovníci v oblasti športu pomáhajú tímom, športovým organizáciám, vysokým školám a univerzitám a iným subjektom pôsobiacim v športe presadzovať kultúrne a inštitucionálne zmeny, ktoré lepšie podporujú potreby športovcov.
- Z *makro úrovne* sa športoví sociálni pracovníci zapájajú do makrosociálnej práce zapojením profesionálnych športových líg, univerzitných športových riadení, orgánov a zákonodarných orgánov pri vykonávaní výskumu, organizovaní športových komunit a presadzovaní verejnej politiky, ktorá ovplyvňuje blaho športovcov (Moore et. al., 2018).

Kompetencie športového sociálneho pracovníka

Vymedzenie kompetencií sociálnych pracovníkov je špecifické tým, že sociálna práca je profesionálna aktivita, ktorá má zlepšiť alebo obnoviť celkové fungovanie klienta (Navrátil, 2001). Sociálnu prácu ovplyvňuje deväť kompetencií, ktoré pomáhajú sociálnym pracovníkom „integrovat’ a aplikovat’ vedomosti, hodnoty a zručnosti s cieľom podpory ľudského blahobytu (CSWE, 2015). Dané kompetencie možno ľahko preniesť aj do športovej sociálnej práce, nakoľko medzi odborom a niektorými inými subšpecializovanými odbormi existujú paralely (Moore, 2020). Zo športového hľadiska ide o kompetencie, ktoré sociálni pracovníci môžu efektívne využívať pri rizík, ktorým športovci čelia (Newman et al., 2019). Športoví sociálni pracovníci ovládajú jedinečné zručnosti a kompetencie, ktorými poskytujú podporu a pomoc športovcom pri zvládaní rôznych výziev, zohrávajú tiež kľúčovú úlohu pri podpore duševnej

pohody a celkového duševného zdravia športovcov. Tieto jedinečné zručnosti a kompetencie potrebné pre športových sociálnych pracovníkov boli zdôraznené v rôznych štúdiách.

Napríklad Moor (2020) uvádza deväť kompetencií športovej sociálnej práce.

1. *Preukázanie etického a profesionálneho správania:* základom tejto kompetencie je dodržiavanie Etického kódexu NASW. Sociálny pracovník má dodržiavať základné hodnoty a etické princípy profesionálneho správania sa v športovom priestore, pričom:
 - robí etické rozhodnutia na základe uplatňovania noriem Etického kódexu NASW,
 - využíva reflexiu a sebareguláciu na riadenie osobných hodnôt a udržanie profesionality,
 - preukazuje profesionálne správanie (vzhľad, ústna a písomná komunikácia),
 - používa eticky vhodnú technológiu na uľahčenie výsledkov,
 - používa dohľad a konzultácie na usmernenie úsudku správania.
2. *Zapojenie rozmanitosti a odlišnosti v rámci praxe:* sociálni pracovníci chápu, ako rozmanitosť a odlišnosť charakterizujú a formujú ľudskú skúsenosť a sú rozhodujúce pre formovanie identity. Dimenzie diverzity sú chápané ako intersekcionálnosť viacerých faktorov, medzi ktoré okrem iného patrí vek, trieda, farba pleti, kultúra, postihnutie a schopnosti, etnicita, pohlavie, rodová identita a prejav, imigračný status, rodinný stav, politická ideológia, rasa, náboženstvo/spiritualita, pohlavie, sexuálna orientácia a kmeňové suverénne postavenie. Je potrebné:
 - aplikovanie a komunikovanie pochopenia dôležitosti rozmanitosti a rozdielov pri formovaní životných skúseností v praxi na mikro, mezo a makro úrovniach
 - uplatnenie sebauvedomenia a sebaregulácie na zvládnutie osobných predsudkov a hodnôt s rôznymi klientmi

3. *Presadzovanie ľudských práv a sociálnej, ekonomickej a environmentálnej spravodlivosti športovcov*: Sociálni pracovníci chápu, že každý človek, bez ohľadu na postavenie v spoločnosti, má základné ľudské práva ako sloboda, bezpečnosť, súkromie, primeraná životná úroveň, zdravotná starostlivosť a vzdelanie. Sociálni pracovníci chápu globálne prepojenie útlaku a porušovania ľudských práv. Majú znalosti o teóriách ľudských potrieb a sociálnej spravodlivosti a stratégiách na podporu sociálnej a ekonomickej spravodlivosti a ľudských práv.

Sociálni pracovníci musia:

- uplatniť svoje chápanie sociálnej, ekonomickej a environmentálnej spravodlivosti na obhajobu ľudských práv na individuálnej a systémovej úrovni,
 - zapojiť sa do postupov, ktoré podporujú sociálnu, ekonomickú a environmentálnu spravodlivosť.
4. *Zapojenie sa do výskumu orientovaného na prax*: sociálni pracovníci by mali ovládať kvantitatívne a kvalitatívne metódy výskumu, výsledky ich výskumu by mali vedieť aplikovať do praxe, pričom:
- využívajú teoretické a praktické skúsenosti s cieľom informovať o vedeckom výskume,
 - uplatňujú kritické myslenie,
 - predkladajú dôkazy z výskumov na zlepšenie praxe v oblasti športovej politiky.
5. *Zapájanie sa do praxe v oblasti politiky*: sociálni pracovníci chápu, že ľudské práva a sociálna spravodlivosť, sociálna starostlivosť a služby sú sprostredkované politikou a jej implementáciou na federálnej, štátnej a miestnej úrovni. Dôležité je aktívne zapájanie sa sociálnych pracovníkov do

praktík politiky s cieľom dosiahnutia zmien na mikro, mezzo a makro úrovni, pričom:

- identifikujú sociálnu politiku na miestnej, štátnej federálnej úrovni, ktorá vplýva na prístup k sociálnym službám,
- posudzujú vplyv poskytovania sociálnych služieb a prístup k nim z pohľadu sociálnej a hospodárskej politiky,
- uplatňujú kritické myslenie na politiky podporujúce ľudské práva, sociálnu, ekonomickú a environmentálnu spravodlivosť.

6. *Zapojenie sa medzi jednotlivcov, rodiny, skupiny, organizácie a komunity:* dôležité je vyzdvihnúť dôležitosť medziľudských vzťahov založených na interaktívnom procese sociálnej práce s jednotlivcom, rodinami, komunitami s cieľom zvýšiť efektivitu praxe, pričom sociálni pracovníci:

- aplikujú poznatky o ľudskom správaní a sociálnom prostredí,
- využívajú empatiu, reflexiu a interpersonálne zručnosti na efektívne zapojenie klientov do procesu.

7. *Hodnotenie jednotlivcov, rodiny, skupiny, organizácie a komunity:* sociálni pracovníci chápu dôležitosť a potrebnosť hodnotenia procesu sociálnej práce s jednotlivcami, rodinami, skupinami atď. Poznajú metódy hodnotenia s rôznymi klientmi na zvýšenie efektivity praxe. Sociálni pracovníci chápu, ako ich osobné skúsenosti a afektívne reakcie môžu ovplyvniť ich hodnotenie a rozhodovanie, pričom:

- zhromažďujú a organizujú údaje, uplatňujú kritické myslenie,
- aplikujú poznatky o ľudskom správaní a sociálnom prostredí,
- rozvíjajú vzájomne dohodnuté intervenčné ciele a ciele založené na kritickom hodnotení silných stránok,
- výber vhodných intervenčných stratégií na základe hodnotenia.

8. *Zasahovanie do jednotlivcov, rodiny, skupiny, organizácie a komunity*: sociálni pracovníci chápu význam intervencie a majú vedomosti o nich na základe dôkazov. Sociálni pracovníci rozumejú metódam identifikácie, analýzy a implementácie intervencií na základe dôkazov na dosiahnutie cieľov klienta a skupiny, pričom:

- kriticky vyberajú a aplikujú intervencie na dosiahnutie praktických cieľov,
- aplikujú poznatky o ľudskom správaní a sociálnom prostredí, ➤ využívajú medziodborovú spoluprácu,

9. *Hodnotenie praxe s jednotlivcami, rodinami, skupinami, organizáciami a komunitami*: Sociálni pracovníci uznávajú hodnotiace procesy a výsledky na zlepšenie praxe, politiky a efektívnosti poskytovania služieb, pričom:

- vyberajú a používajú vhodné metódy hodnotenia výsledkov,
- aplikujú poznatky o ľudskom správaní a sociálnom prostredí, o životnom prostredí človeka a iných multidisciplinárnych teoretických rámcoch pri hodnotení výsledkov,
- kriticky analyzujú, monitorujú a hodnotia intervenčné a programové procesy a výsledky,
- aplikujú výsledky hodnotenia na zlepšenie efektívnosti praxe na mikro, mezzo a makro úrovni.

Športoví sociálni pracovníci disponujú špecifickým súborom odborných kompetencií a osobnostných atribútov, ktoré sú kľúčové pre prácu v dynamickom športovom prostredí. Medzi kľúčové zručnosti a osobnostné vlastnosti, športového sociálneho pracovníka, ktoré majú výrazný vplyv na efektivitu jeho práce patria:

- Empatia a komunikácia: schopnosť počúvať, vcítiť sa a efektívne komunikovať s jednotlivcami z rôznych prostredí,

- Pochopenie športovej kultúry: poznanie tlakov, výziev a dynamiky, ktoré sú jedinečné pre športové prostredie,
- Prispôsobivosť: flexibilita pracovať v rôznych prostrediach vrátane škôl, komunitných organizácií a profesionálnych športových tímov,
- Advokácia: Zručnosti pri obhajobe práv športovcov, duševného zdravia a prístupu k zdrojom (Agents of Change, 2024).

Športový sociálny pracovník využíva a kombinuje vedomosti zo sociálnej práce s odbornými skúsenosťami z oblasti športu a fyzických aktivít, čím vytvára priestor pre efektívne riešenie sociálnych problémov, ako sú aj delikvencia mladistvých, sociálna izolácia alebo diskriminácia. Kľúčovou prioritou športových sociálnych pracovníkov je hlboké porozumenie komplexnej sieti vzťahov športovca. Analýza interakcií so spoluhráčmi, trénermi, odborným personálom, rodinou a priateľmi je nevyhnutným predpokladom pre efektívne sprevádzanie športovca procesom životných zmien. Úloha športových sociálnych pracovníkov je v prostredí vrcholového športu kľúčová. Tým, že sa zameriavajú na duševné zdravie, obhajujú potreby športovcov a podporujú ich osobný rozvoj, vytvárajú nevyhnutný základ pre stabilitu a následné zvyšovanie športového výkonu.

2.4 Riziká spojené so športom

Vnímanie klienta v športovej sociálnej práci je postavené na princípe, že šport nie je len voľnočasovou aktivitou, ale špecifickým sociálnym prostredím, v ktorom dochádza k interakcii a osobnému rozvoju. Klient tu nie je pasívnym prijímateľom pomoci, ale aktívnym účastníkom, ktorý prostredníctvom pohybu a športových pravidiel nadobúda nové sociálne kompetencie.

V športovom kontexte sa uplatňujú tri hlavné prístupy k vnímaniu klienta:

- *Subjekt s vlastnou mocou (Empowerment)*: Klient je vnímaný ako človek, ktorý má potenciál zmeniť svoju situáciu. Športová aktivita (napr.

prekonávanie fyzických prekážok, tímová spolupráca) slúži na posilnenie jeho sebadomia a schopnosti riešiť problémy, namiesto pasívneho prijímania osudu.

- *Partner v otvorenom prostredí*: Práca s klientom v športovom prostredí (napr. streetwork na ihriskách alebo práca s fanúšikmi) mení dynamiku moci. Sociálny pracovník vstupuje do „obývačky“ klienta, kde musí rešpektovať jeho pravidlá a hranice, čo buduje vzájomnú dôveru.
- *Nositeľ práv a dôstojnosti*: Bez ohľadu na rizikové správanie (napr. agresivita fanúšikov) je klient vnímaný s bezpodmienečným rešpektom. Úlohou pracovníka nie je klienta morálne súdiť, ale akceptovať jeho integritu a chrániť jeho práva.

Okrem pozitívneho vplyvu prináša šport pre športovca určité riziká, ktoré môžu výrazne vplývať, tak na jeho športovú kariéru, ako aj život po skončení športovania. Viacerí autori poukazujú na mnohé problémy, ktoré riešia sociálni pracovníci v oblasti športu: aspekty duševného zdravia, depresia a úzkosť, zneužívanie návykových látok, poruchy príjmu potravy, pomoc jednotlivcom, ktorí zápasia so stigmou duševného zdravia (Orliková, 2025). Vzhľadom na rozsah problémov, ktorým môžu športovci čeliť od stresu až po zneužívanie návykových látok má zmysel, aby sa sociálni pracovníci zapojili do práce na všetkých úrovniach (Gill et al., 2017; Moore, 2016). Športové aktivity môžu preklenúť sociálne bariéry a vytvoriť prostredie, kde sa jednotlivci z rôznych sociálnych, ekonomických a kultúrnych prostredí stretávajú a spolupracujú.

Medzi najčastejšie pozorované nežiadúce javy a riziká v športovom prostredí, ktoré ovplyvňujú športovca patria:

- *Fyzická a verbálna agresia* – agresívne správanie sa môže prejaviť medzi športovcami navzájom, ale aj medzi športovcom a trénerom, rozhodcom alebo rodičom. V niektorých prípadoch je agresia vnímaná ako súčasť súťaživosti a prestáva byť vnímaná ako odchýlka.

- *Šikanovanie a exklúzia* - v kolektívnych športoch sa môžu formovať uzavreté skupiny, ktoré vylučujú alebo ponížujú ostatných členov. Šikanovanie môže byť otvorené aj skryté, pričom často uniká pozornosti dospelých.
- *Zneužívanie autority* - v prostredí športu je výrazná pozícia trénera, ktorý má významný vplyv na mládež. Autoritársky prístup, psychický nátlak, manipulácia či ignorovanie potrieb mladých športovcov môžu viesť k psychickému poškodeniu.
- *Nadmerný tlak na výkon* - intenzívne očakávania, či už zo strany trénerov, rodičov alebo samotného systému, môžu viesť k strate motivácie, vyhoreniu, depresívnym stavom alebo psychosomatickým ťažkostiam.
- *Zneužívanie návykových látok a doping* - Mladí športovci môžu byť vystavení pokušeniu siahnuť po látkach zvyšujúcich výkonnosť alebo pomáhajúcich zvládať stres a tlak. Užívanie dopingu alebo alkoholu sa stáva spôsobom úniku z psychickej záťaže alebo nástrojom sociálneho prispôsobenia sa skupine. Doping je jedným z najzávažnejších problémov v profesionálnom športe. Jeho výskyt súvisí s neustálym tlakom na dosahovanie výnimočných výkonov, ktoré sú neudržateľné bez pomoci zakázaných látok. Tento problém vedie k etickým otázkam, poškodzuje zdravie športovcov a podkopáva dôveru verejnosti v čistotu súťaží.
- *Diskriminácia a stereotypy* - v športe sa môžu objaviť aj formy diskriminácie na základe pohlavia, etnického pôvodu, výzoru alebo sociálneho statusu.

Tieto prejavy môžu byť otvorené alebo skryté a často sa stávajú prekážkou pre plnohodnotné začlenenie športovca do tímu. Rasová diskriminácia: Rasová diskriminácia v športe je ďalším závažným problémom. Etnické menšiny, najmä v niektorých regiónoch, sa stretávajú s prekážkami pri zapojení do profesionálnych športov, a často

čelia predsudkom a diskriminácii zo strany ostatných športovcov, trénerov alebo fanúšikov.

- *Psychická vyčerpanosť a poruchy identity* - V období dospievania je športovec citlivý na hodnotenie, tlak a očakávania. V prípade neúspechu alebo vyradenia zo súťaže môže dôjsť k narušeniu sebaobrazu a vzniku psychických problémov, ako sú pocity zlyhania, úzkosť alebo depresia.
- *Psychické problémy a stres* - tlak na výkon, očakávania od médií a sponzorov, ako aj náročný tréningový proces môžu mať za následok psychické problémy ako úzkosti, depresie a vyhorenie. Tieto problémy sa v súčasnosti stávajú stále viac diskutovanými, pričom odborníci zdôrazňujú potrebu psychologickej podpory pre športovcov.
- *Korupcia a manipulácia so súťažami* - korupcia v športe zahŕňa podvody, manipulácie so zápasmi, nelegálne stávky a zneužívanie športových organizácií na osobné alebo politické záujmy. Tento problém má devastujúci vplyv na integritu športu a môže viesť k poklesu záujmu o daný šport.
- *Rodová nerovnosť* - v mnohých športoch sa stále vyskytuje rodová nerovnosť v prístupe k príležitostiam a financovaniu. Ženy, najmä v profesionálnych športoch, čelia diskriminácii a obmedzeným príležitostiam na kariérny rast a uznanie (Orliková, 2025).

Na ďalšie negatíva spojené so športom upozornili Moore a Gummelt (2017), ktorí vo svojej práci poukazujú na zlé zaobchádzanie so športovcami. Podľa ich zistení športovci a športovkyne sú vystavení fyzickému, sexuálnemu a emocionálnemu zneužívaniu alebo zanedbávaniu. Autori prinášajú pohľad na systémovo podporované formy zlého zaobchádzania so športovcami, medzi ktoré zaradili inštitucionálne zneužívanie, organizačné zneužívanie, vykorisťovanie a obchodovanie so športovcami. Ako autori informujú, športovci nemusia byť len obeťami, ale aj agresormi. Okrem pozitívneho vplyvu prináša šport pre športovca určité riziká, ktoré môžu výrazne vplývať tak na jeho športovú kariéru, ako aj život po skončení športovania. Veľkou

témou, ktorou sa zaoberá športová sociálna práca je adaptácia športovcov v súvislosti s ukončením ich športovej kariéry a následné začlenenie sa do bežného života.

2.5 Bariéry v rozvoji športovej sociálnej práce

Protikladom k narastajúcemu záujmu o športovú sociálnu prácu zo strany sociálnych pracovníkov a športovcov sú podľa Newman et al. (2024) bariéry, ktoré táto oblasť sociálnej práce musí prekonávať.

- nedostatok pochopenia zo strany ostatných sociálnych pracovníkov,
- nedostatok dostupného vzdelávania a odbornej prípravy,
- nedostatočná podpora športovej sociálnej práce zo strany organizácií sociálnej práce,
- nedostatočný počet údajov založených na dôkazoch, ktoré by dokázali primerane preukázať jej účinnosť,
- športová kultúra,
- stigma súvisiaca s vyhľadávaním pomoci ,
- zmätok ohľadom sociálnej práce,
- vnímanie športovej sociálnej práce ako nežiaducej konkurencie

Prvé štyri bariéry sú ľahko zrozumiteľné aj bez bližšieho objasňovania, preto sa im venovať nebudeme, ale v krátkosti priblížime nasledovné štyri bariéry.

Športová kultúra. Športovci, najmä profesionálni športovci, sú orientovaní na úspechy, výkon a okamžité výsledky. V športovom prostredí je primárna orientácia na víťazstvo a výkon, čo môže v niektorých prípadoch ísť aj na úkor fyzického alebo psychického zdravia športovca. Nadhodnocovanie víťazstva sa môže stať prekážkou pre dobré priateľské vzťahy, ktoré sú nahrádzané nezdravou konkurenciou. Tento prístup je v rozpore s procesne orientovanými, holistickými perspektívami a viacúrovňovými prístupmi, ktoré používajú sociálni pracovníci Newman et al. (2024).

Stigma súvisiaca s vyhľadávaním pomoci. Imidž úspešného športovca si vyžaduje, aby svoje prípadné problémy zvládol sám bez pomoci akceptovanej v športovom svete. Medzi akceptovaných poskytovateľov pomoci patria tréner, športový lekár, fyzioterapeut, ale aj športový psychológ. Všetci spomínaní odborníci sa orientujú na maximalizáciu výkonu športovca. Hľadať pomoc orientovanú mimo zónu úspechu znamená priznať slabosť. Slabý športovec nie je dostatočne výkonný a nie je možné od neho očakávať, že bude vyhrávať. Športovci sa preto bránia vyhľadávaniu pomoci, aby neboli označení ako menej vhodní.

Zmätok ohľadom sociálnej práce. Nedostatočné poznanie úloh a metód sociálnej práce, ako aj možností, ktoré by do športového prostredia mohla profesia priniesť sú jednou z príčin odmietania športovej sociálnej práce. Ďalším dôvodom sú nedostatočne vytýčené hranice medzi odborníkmi pôsobiacimi v športovom prostredí. Najmä medzi sociálnymi pracovníkmi a psychológmi.

Vnímanie športovej sociálnej práce ako nežiaducej konkurencie. Práve neujasnenosť v kompetenciách športových sociálnych pracovníkov a športových psychológov prispela k diskusii o tom, či je v športe potrebná ďalšia profesia. Športová sociálna práca nie je a nechce byť konkurenciou športovej psychológie. Jej cieľom je celková psychosociálna podpora klienta – športovca, ale tiež obhajoba jeho práv a ochrana pred možným neprimeraným zaobchádzaním. Objektom záujmu športových sociálnych pracovníkov nie sú len profesionálni športovci, ale všetci tí, ktorí majú záujem o šport. Športová sociálna práca sa tak zasadzuje za posilňovanie sociálnej inklúzie a rozvoj potenciálu jednotlivcov a komunít. Ako konštatovali Pierce et al. (2022) športová práca využíva šport ako nástroj na rozvoj sociálnych zručností ako sú vodcovstvo, zodpovednosť, spolupráca a ďalšie a ich prenos do každodenného života.

Záver

Športová sociálna práca je dôležitou oblasťou sociálnej práce, ktorá prináša množstvo príležitostí na podporu jednotlivcov aj celých spoločenstiev prostredníctvom športu. Jej históriu tvoria inovatívne programy a projekty, ktoré postupne rozvíjali iniciatívy a prispeli k vytvoreniu komplexného systému podpory a prevencie v rôznych oblastiach života. Športová sociálna práca predstavuje nielen prostriedok na dosiahnutie zdravia a pohody, ale aj cestu k vzájomnému porozumeniu, spolupráci a solidarite v spoločnosti.

Na Slovensku je táto subdisciplína sociálnej práce stále veľkou neznámou. No je potešiteľné, že sa začína postupne etablovať ako špecializovaná súčasť vzdelávania v odbore sociálna práca. Implementácia športovej sociálnej práce do podmienok Slovenskej republiky predstavuje inovatívny prístup k riešeniu sociálnych problémov prostredníctvom pohybových aktivít. Tento odbor sa zameriava na sociálne fungovanie klientov v športovom prostredí a využíva šport ako nástroj na osobný rozvoj, komunitné zapojenie a sociálnu zmenu.

V Slovenskej republike má športová sociálna práca potenciál uplatniť sa v niekoľkých kľúčových líniách:

Práca s rizikovou mládežou: Šport slúži ako prevencia sociálnopatologických javov (napr. závislosti, kyberšikanovanie či kriminalita), ktoré sú u slovenských adolescentov na vzostupe. Pomáha budovať odolnosť, emocionálnu reguláciu a sociálne zručnosti.

Sociálna práca s fanúšikmi: Špecifickou oblasťou v SR je prevencia násilia na štadiónoch. Sociálni pracovníci môžu pôsobiť ako mediátori medzi fanúšikmi, klubmi a políciou, čím predchádzajú agresívnemu správaniu a diskriminácii.

Integrácia marginalizovaných komunit: V podmienkach SR ide najmä o prácu v marginalizovaných rómskych komunitách, kde športové aktivity v rámci komunitných centier podporujú inklúziu a znižujú dopady generačnej chudoby.

Podpora profesionálnych športovcov: Zameriava sa na duševné zdravie športovcov, pomoc pri kariérnych prechodoch (odchod do športového dôchodku) a riešenie rodinných či právnych problémov spojených s vysokým tlakom na výkon.

Aktuálne neexistuje samostatný študijný program s týmto názvom, ale téma je v rôznej miere integrovaná do niektorých študijných programov. Najvýraznejšiu aktivitu v tejto oblasti vykazuje Trnava, ktorá sa stala centrom pre rozvoj tohto konceptu. Fakulta sociálnych vied UCM v Trnave aktívne publikuje materiály o športovej sociálnej práci a integruje témy ako duševné zdravie športovcov, inklúzia prostredníctvom športu a práca s mládežou do svojich osnov v rámci programov Sociálne služby a poradenstvo a Sociálna práca.

Literatúra

- ANDERSON-BUTCHER D, BATES S. 2021. Social Work and Youth Sport. In: Child Adolesc Social Work J. ;38(4):359-365. doi: 10.1007/s10560-021-00777-6. Epub 2021 May 28. PMID: 34075276; PMCID: PMC8162155.
- AGENTS OF CHANGE. 2024. Sports Social Work: Kickstarting Change. [online].[cit. 2026-04-07] Dostupné na: <https://agentsofchangeprep.com/blog/sport-socialwork-kickstarting-change/>
- ASWIS. 2022. Alliance of Social Workers in Sports. [online].[cit. 2026-04-07] Dostupné na: <https://www.aswis.org/>
- GILL, E. ROWAN, D. MOORE, M. 2017. Special issue editor's Note: The role of social work, practice, advocacy, and research in college athletics. In: *Journal of Issues in Intercollegiate Athletics*, 10(1)-10
- McNICOL, Amy. 2024. What is Sport for Development? Here's Why It's More Than Just Playing Games. [online].[cit. 2026-04-05] Dostupné na: <https://www.linkedin.com/pulse/what-sport-development-heres-why-itsmore-than-just-playing-mcnicol-ylfvc>
- MOORE, M., GUMMELT. G. 2017. *Sport Social Work: Promoting the Functioning and Well-being of College and Professional Athletes*. San Diego, CA: Cognella Academic Publishing. ISBN: 978-1-5165-1634-6 (pbk) / 978-1-5165-1635-3 (br) / 978-1-51659260-9 (al)
- NATIONAL ASSOCIATION OF SOCIAL WORKERS. *Code of Ethics*. NASW, 2021.
- NEWMAN, T. et al. 2024. *Sport Social Work: Unique Opportunities, Benefits, and*

Barriers. [online].[cit. 2026-04-07] Dostupné na: https://www.researchgate.net/publication/379005243_Sport_Social_Work_U_nique_Opportunities_Benefits_and_Barriers

ORLIKOVÁ, Monika. 2025. Diskriminácia v športovom prostredí. In: *Revue sociálnych služieb*. Ročník 5, číslo 1, rok 2025. Vydavateľstvo: Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave. ISSN 2729-9120

ORLIKOVÁ, Monika. 2025. *Športová sociálna práca - rozvíjajúce sa pole sociálnej práce*. Vydavateľstvo: Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave. ISBN

PARKER, J. 2021. *Social Work Practice. Assessment, Planning, Intervention & Review*. London: A SAGE Publishing Company, 2021. 244 p. ISBN 978-1-5264-7894-8.

Pierce, S., Scheadler, T., Anderson-Butcher, D., Amorose, A., & Wade-Mdivanian, R. (2022). Social skill transfer from a sport-based positive youth development program to the school setting. *Sport Social Work Journal*, 1(1), 78-95.

PODPORA INKLÚZIE. 2023 *Národný projekt Terénna sociálna práca a komunitné centrá*. [online].Bratislava: MPSVaR SR. [cit. 2026-04-07] Dostupné na: <https://eurofondy.praca.gov.sk/narodny-projekt-terennasocialna-praca-a-komunitne-centra/>

UNESCO. 2023. *Sport and Development*. [online].[cit. 2026-04-07] Dostupné na: https://www.unesco.org/en/query-list/s/sport-anddevelopment?utm_source=chatgpt.com

VERKOOIJEN, K., DELHEYE, P. 2025. *Impact Evaluation of Community Sport Programmes and Sport Social Work Practices*. https://research.wur.nl/en/publications/impact-evaluation-of-communitysport-programmes-and-sport-social-/?utm_source=chatgpt.com

3 SPIRITUÁLNA SOCIÁLNA PRÁCA

Peter Slovák

Veličina spirituality v sociálnej práci sa vzťahuje na uznávanie a rešpektovanie hlbších hodnôt, presvedčení, významov a zmyslu života, ktoré formujú identitu a životnú orientáciu človeka. Nejde pritom o presadzovanie konkrétneho náboženstva, ale predovšetkým o porozumenie človeku ako celistvej bytosti. O rozpoznanie jedinečnej psychosociálnej potencie človeka, ktorá mu poskytuje silu a odolnosť najmä v náročných životných situáciách. I keď spiritualitu chápeme ako jedinečnú antropologickú konštantu, je možné identifikovať viacero jej individuálnych i skupinových podôb, ktoré sa podieľajú na formovaní autentickej duchovnej dimenzie človeka. Samotná spiritualita (duchovnosť) ako nástroj sociálneho pracovníka predstavuje dôležitú súčasť holistického prístupu k človeku, ktorý rešpektuje biologický, psychický, sociálny, ale aj spirituálny rozmer osobnosti.

Pri vysvetlení kľúčového termínu *spiritualita*, *spirituálny* sa opierame o frazeologickú (ustálené slovné spojenie) interpretáciu: „Zacielený na duchovnú oblasť, duchovný, mystický“. Termín *spirituálnosť* sa analogicky spája s *duchovnou vlastnosťou*, *sústredením sa na duchovnú stránku a podstatu sveta* (Šaling, Šalingová, Maníková, 2006, s. 1189).

Prevaha definícií spirituálnej sociálnej práce objasňuje jej podstatu v univerzálne zdôrazňovanej podpore klienta pri hľadaní zmyslu, identity, životného smerovania. „*Spirituálna sociálna práca sa zameriava na podporu duchovnej pohody ako súčasti celkovej kvality života klienta*“ (Holloway, Moss, 2010). Senreich (2013) spirituálnej sociálnej práci v pomáhajúcej intervencii vyčleňuje miesto, keď zdôrazňuje jej úlohu v integrácii duchovných potrieb klienta ako súčasť komplexnej pomoci. Potvrďuje to aj výklad Carringtona (2013, 2022) podľa ktorého spirituálna sociálna práca predstavuje súbor teórií a intervencií, umožňujúce pracovať s duchovnými potrebami klienta v praxi.

Využíva duchovné hodnoty na podporu sociálnej spravodlivosti a ľudských práv.

Treba pripomenúť, že individuálne prežívaná spiritualita môže významne ovplyvniť povahu vnímania, prijímania a zvládania rôznych kritických psychosociálnych situácií. Či už ide o traumatizujúce skúsenosti vojny a násilia, chorobu, chudobu alebo stratu sociálnej opory a istoty, ale aj o vlastnú skúsenosť príkoria, nespravodlivosti alebo marginalizácie. Autenticky prežívaná duchovnosť sa v týchto situáciách nezriedka stáva dôležitým zdrojom vnútornej sily a odolnosti (reziliencie).

3. 1 Teoretické východiská a zmysel spirituality v sociálnej práci

Práca s duchovnými potrebami človeka predstavuje významnú súčasť praxe sociálnej práce, ktorá reflektuje bio-psycho-sociálno-spirituálny model človeka. V tejto línii je spiritualita chápaná ako jedinečná súčasť osobnosti a individuálne prežívaný rozmer života. Nejde pritom o vytýčenie náboženskej (viera) alebo nenáboženskej duchovnosti (hodnoty humanizmu). Spiritualita sa tu viaže na hľadanie zmyslu, hodnôt, viery, nádeje a prepojenia so sebou, s inými ľuďmi, prírodou alebo transcendentnom. Na rozdiel od religiozity, ktorá je prepojená na konkrétnu konfesiu, náboženské systémy a inštitúcie, spiritualita má voľnejší a výrazne subjektívnejší charakter. Zásadný argument akceptovania spirituality nielen v sociálnej práci, ale v koncepte nášho života ponúka filozof Tomáš Aquinas (2018), keď píše: „*Tam, kde je duchovné poznanie, je aj slobodná vôľa.*“ Pre klienta sociálnej práce ide o kľúčový aspekt psychosociálneho „reštartu“ vlastného života. Klient sociálnej práce na znovuzískanie autonómie (osobnej slobody) a zodpovednosti za vlastný život potrebuje aktualizáciu duchovnej dimenzie osobnosti.

Spirituálna sociálna práca je *subodborová* (užšia, špecializovaná) oblasť sociálnej práce, pričom aplikáciu spirituality využíva najmä v záťažových situáciách, či už ide o individuálne, spoločenské i globálne krízy, status človeka ovplyvnený chorobou, stratou materiálnych i nemateriálnych dober, hodnôt,

stav existenciálnych otázok klienta. Teoretické ukotvenie má svoj pôvod v humanistických, existenciálnych a holistických prístupoch k človeku (porov. Viktor Emil Frankl, Abraham Harold Maslow, Carl Rogers a iní In: Drapela, 2011). V nich duchovná dimenzia človeka má zásadnú úlohu podpory individuálnej odolnosti, zvládania záťaže (coping), budovania identity, či hľadania zmyslu. V spektre teoretických východísk sociálnej práce sa teda spiritualita chápe ako osobitná dimenzia ľudskej existencie, ktorá súvisí s hľadaním zmyslu, účelu a hodnoty života. Prirodzene sa spája s autentickým sebauvedomením a zapojením ďalších transcendentných veličín, vierou, nádejou, vnútornou harmóniou či morálnymi zásadami. Akcent spirituality nemusí mať religiózny pôvod. Nájsť ho môžeme v existenciálnych a osobných imperatívoch. Podľa Opatrného et al. (2023) spiritualita predstavuje významný faktor ovplyvňujúci hodnoty, motiváciu a životné rozhodovanie jednotlivca, a preto môže zohrávať dôležitú úlohu aj v procese sociálnej práce.

Honzák (2022) konštatuje, že viera a spiritualita pomáhajú nielen v núdzi. Spirituálny rozmer človeka predstavuje významný, hoci v minulosti v sociálnej práci často zanedbávaný akcent odborného poznania a intervencie. Čoraz viac sa zdôrazňuje potreba vnímať osobnosť komplexne, a teda aj ako bytosť duchovnú. Spiritualita jednoznačne zohráva podstatnú úlohu pri formovaní a aktualizovaní životných hodnôt, hľadaní zmyslu života, zvládaní náročných životných situácií a pestovaní odolnosti človeka, tiež aj v prevencii syndrómu vyhorenia.

Zmysel spirituálnej sociálnej práce spočíva vo fakte, že duchovné presvedčenie, hodnoty a existenciálne otázky (zmyslu života) sú súčasťou ľudskej identity. Nejde jej o presadzovanie konkrétneho náboženského systému, filozofie či ideológie, ale o rešpektovanie individuálne prežíanej spirituality klienta a zohľadnenie v procese pomoci. Sociálny pracovník sa usiluje porozumieť ako spiritualita ovplyvňuje životné rozhodnutia, zvládanie kríz, medziludské vzťahy či životnú spokojnosť klienta. Gehrig et al. (2021) zdôrazňuje, že pracovať so spiritualitou v sociálnej práci neznamená v procese

pomoci sledovať skryté duchovné a náboženské ciele. Úlohou je všímať si konkrétne ciele sociálnej práce a najlepší záujem klienta. Zmocniť klienta k aktivizácii vlastných zdrojov motivácie a nádeje v jeho osobnej spiritualite.

V pomáhajúcej praxi sa spirituálna sociálna práca prejavuje citlivým a rešpektujúcim prístupom k duchovným potrebám jednotlivcov, sociálnych skupín a komunít. Tiež v schopnosti sociálneho pracovníka reflektovať vlastné hodnoty presvedčenia a rozpoznať spirituálne zdroje klienta, vhodne ich zapojiť do procesu podpory a pomoci. Prístup prispieva k posilňovaniu, zmocňovaniu (empowerment) klienta, jeho vnútornej sily, k rozvíjaniu nádeje a nachádzaniu zmyslu aj v náročných životných situáciách.

Okrem toho reflexia spirituality v sociálnej práci otvára priestor pre širšie chápanie ľudskej dôstojnosti, solidarity a sociálnej spravodlivosti. V kontexte súčasných spoločenských výziev tak predstavuje dôležitý rámec pre citlivú a komplexnú podporu človeka v každej jedinečnej životnej situácii.

3.2 Spirituálna sociálna práca s ohľadom na legislatívu

V podmienkach Slovenskej republiky nie je spirituálna sociálna práca explicitne definovaná ako samostatná oblasť sociálnej politiky, sociálnej práce alebo sociálnych služieb, avšak implicitne (nepriamo) je zahrnutá do nasledovných legislatívnych rámcov:

- Zákon č. 448/2008 Z. z. o sociálnych službách reflektuje dôstojnosť, individualitu a komplexné potreby klienta. Ustanovuje, že sociálne služby sa majú poskytovať s ohľadom na rešpektovanie hodnôt a presvedčenia prijímateľa, čo zahŕňa aj náboženské a osobné spirituálne potreby. Navyše individuálne plánovanie sociálnej služby má byť komplexné a vychádzať z jedinečných, teda aj duchovných potrieb prijímateľa.
- Zákon č. 576/2004 Z. z. o zdravotnej starostlivosti, službách súvisiacich s poskytovaním zdravotnej starostlivosti uvádza právo pacienta na duchovnú službu v zdravotníckych zariadeniach. Legislatíva zdôrazňuje, že poskytovateľ ústavnej zdravotnej starostlivosti je povinný umožniť vstup osobe poverenej

vykonávať duchovnú činnosť, za predpokladu, že svojou prítomnosťou nenaruší poskytovanie zdravotnej starostlivosti.

- Medzinárodné dokumenty sa tiež podieľajú na ochrane ľudských práv a slobody náboženského vyznania. Svetová zdravotnícka organizácia, World Health Organization (WHO) v dokumente *Definition of Palliative Care* objasňuje, že paliatívna starostlivosť zahŕňa psychosociálne a spirituálne aspekty starostlivosti o pacienta. Okrem toho WHO integruje spiritualitu aj do hodnotenia komplexnej kvality života štandardizovaným dotazníkom WHOQOL, s konkrétnym doplnkovým modulom *Spirituality, Religiousness and Personal Beliefs module*.
- *European Association for Palliative Care* (EAPC) explicitne uvádza spirituálnu dimenziu starostlivosti a úlohu sociálnej práce. Okrem toho *International Association of Schools of Social Work* (IASSW) ponúka medzinárodné štandardy vzdelávania *Global Standards for Social Work Education and Training*, ktoré jednoznačne odporúčajú zohľadňovať náboženské a spirituálne potreby klientov. Sociálna politika všeobecne podporuje pluralitu prístupov a s tým súvisí aj uznanie kultúrnych a spirituálnych potrieb klientov. Zároveň posilňuje udržiavanie dôležitého princípu nediskriminácie a rešpektovania individuálneho presvedčenia. Spirituálna sociálna práca patrí k špecializovaným poliám sociálnej práce, pretože sa zameriava na vybranú dôležitú dimenziu ľudského života, teda duchovnú, spirituálnu. Keďže sociálna práca je zásadným spôsobom postavená na holistickom prístupe, spiritualita postupne stala legitímnou súčasťou jej teórie aj praxe (Canda, 1998; Holloway & Moss, 2010).

Okrem toho spirituálnu sociálnu prácu radíme medzi expertné oblasti sociálnej práce, a preto je potrebné mať istú legislatívnu oporu. Reaguje na vybrané autentické potreby klientov. Jednotlivci, rodiny a ďalšie sociálne skupiny pri zvládaní náročných životných situácií, ako sú choroba, strata blízkej osoby, chudoba, trauma či sociálna marginalizácia čerpajú práve zo svojich duchovných presvedčení, hodnôt alebo náboženských praktík. V

hodnotení a diagnostikovaní klienta a jeho problému zohľadnenie spirituality prispieva lepšiemu porozumeniu životnej situácie klienta a k efektívnejšej podpore zvládacích stratégií.

Dôvodom, prečo sa spirituálna sociálna práca považuje za prirodzené pole sociálnej práce, je jej prepojenie s hodnotovým základom profesie. Sociálna práca zdôrazňuje rešpekt k dôstojnosti človeka, jeho jedinečnosti, slobode presvedčenia a kultúrnej identite. Spiritualita je pritom dôležitou súčasťou osobnej identity jednotlivca a významne ovplyvňuje jeho rozhodovanie, hodnoty i spôsob vnímania sveta. Moderné prístupy pomáhajúcej intervencie zdôrazňujú potrebu začleniť spiritualitu do bio-psycho-sociálneho rámca práce s klientom (Senreich, 2013). Rešpekt k duchovnej dimenzii človeka v pomáhajúcej intervencii umožňuje komplexnejšie a citlivejšie reagovať na jeho potreby. Spirituálna sociálna práca zároveň rozširuje možnosti podpory tým, že pomáha identifikovať vnútorné zdroje sily, nádeje a stálosti, ktoré môžu byť pre klienta kľúčové pri zvládaní náročných životných situácií. Preto sa čoraz viac zdôrazňuje potreba rešpektovať spirituálne presvedčenia klientov ako dôležitý zdroj ich vnútornej sily (Crisp, 2016; Holloway, Moss, 2010).

3. 3 Štruktúra subjektov v praxi spirituálnej sociálnej práce

V „hľadáčiku“ spirituálnej sociálnej práce vystupuje človek, klient sociálnej práce nie ako objekt záujmu alebo výsledok psychosociálnej intervencie, ale ako komplexná, celistvá bytosť. Inými slovami, v každej situácii sa berie do úvahy a zachováva autenticita osobnosti, jej jedinečného príbehu, záujmov a potrieb. A to bez ohľadu aký subjekt sociálnej pomoci alebo služieb poskytuje starostlivosť o klienta sociálnej práce.

V terapeutickom procese sociálnej práce (napríklad v poradenskej, krízovej či komunitnej intervencii) môže spiritualita pôsobiť ako:

- zdroj reziliencie (odolnosti), keď pomáha klientom zvládať traumu, stratu, chorobu alebo sociálne vylúčenie,

- *motivačný faktor*, keď podporuje osobný rast, zmysel a vnútornú silu,
- *spôsob porozumenia utrpeniu*, keď umožňuje interpretovať životné udalosti v širšom rámci,
- *nástroj vzťahovej väzby*, keď sociálny pracovník rešpektuje spirituálne hodnoty klienta, prehĺbuje dôveru a empatiu.

Terapeutická dynamika spirituality tak prirodzene určuje výber subjektov v praxi sociálnej práce. Štruktúra subjektov sociálnych služieb, v ktorých sa uplatňuje prax spirituálnej sociálnej práce vychádza z predpokladu, že samotná pomáhajúca intervencia môže byť v dôsledku jej využitia zásadne efektívnejšia.

Spirituálnu sociálnu prácu je možné realizovať v zariadeniach sociálnych služieb za predpokladu spolupráce multidisciplinárnych tímov, ktoré sú ich súčasťou. V niektorých prípadoch ide aj o spoluprácu viacerých subjektov, keďže klient ich služby využívať súčasne. Predovšetkým ide najmä o:

- *Cirkevné a náboženské organizácie* (charity, diakonie),
- *neziskové organizácie zamerané na pomoc ľuďom v krízových situáciách*,
- *zdravotnícke zariadenia* (nemocnice, hospice), v ktorých pôsobia nemocniční kapláni, pastorační asistenti,
- *zariadenia sociálnych služieb* (domovy dôchodcov, zariadenia pre seniorov, centrá pre osoby bez domova),
- *krízové centrá a centrá poradenských služieb*,
- *väzenské zariadenia*, v ktorých sa realizuje duchovná starostlivosť,
- *komunitné centrá*, ktoré podporujú duchovný rozvoj a sociálnu inklúziu.

V týchto subjektoch je podstatné, aby ich manažment vytváral pozitívnu klímu pre interdisciplinárnu spoluprácu pomáhajúcich profesií za účelom vytvárania priestoru a času k naplneniu spirituálnych potrieb ich klientov. Sociálny pracovník, psychológ, duchovný, nemocničný kaplán, zdravotnícky personál a ďalší pomáhajúci sú súčasťou jedného tímu, pričom každému by bio-psychosociálna a spirituálna jedinečnosť klienta mala byť zrozumiteľná.

3. 4 Percepcia klientov v optike spirituálnej sociálnej práce

Problematika percepcie (vnímania) klienta sociálnej práce exponuje v rôznych náhľadoch. Spája ich kontext a rozsah psychosociálnych problémov, ktorým čelí.

V sociálnej práci sa nemôže optika zúžiť len na človeka, ktorý sa nachádza v nepriaznivej sociálnej situácii, ale má sa centrovať na celistvú osobnosť s mnohotvárnymi potrebami a disponovanosťou aktívne sa podieľať na procese zmeny. Podľa Mátela et al. (2015, 2017) klient sociálnej práce je prijímateľom pomoci a zároveň aj spoluúčastníkom intervencie, ktorý sa usiluje zvládnuť svoju životnú situáciu. Ide o jednotlivcov alebo skupiny, ktoré sú súčasťou pomáhajúcej intervencie alebo sú užívateľmi sociálnych služieb, čo prispieva ich úsiliu o obnovu vlastného sociálneho statusu, kvality života, respektíve znovunadobudnutiu vnútornej rovnováhy.

Existuje široké spektrum klientov a klientskych skupín, ktoré sú v pozornosti sociálnej práce. Mnohí z nich sa nachádzajú v situáciách zvýšenej zraniteľnosti, existenciálneho ohrozenia či psychosociálneho vyčerpania. U vybranej klientskej skupiny seniorov sa to odráža v adaptácii na starnutie, keďže psychosomatický stav sa pod jeho vplyvom zhoršuje. Súčasťou je úbytok telesných síl a obmedzenia v kognitívnych schopnostiach, zmeny v sociálnych vzťahoch a sociálna izolácia. Uchopenie spirituálneho rozmeru života môže prehĺbiť sebauvedomenie a pochopenie vlastného prežívania. Aj osoby so zdravotným znevýhodnením a psychosomatickými obmedzeniami sú vystavené pred situáciu predefinovania svojich životných rolí. Spiritualita má potenciál podpory uvedomenia si vlastnej hodnoty a zmocnenia procesu prijatia novej situácie. Zvláštne miesto vo vzťahu k spiritualite majú osoby v terminálnom štádiu života, ktorí zápasia s fyzickým bremenom, diskomfortom, enormnou psychickou záťažou a existenciálnym bilancovaním. Preto je duchovná podpora prirodzenou súčasťou paliatívnej starostlivosti. Pri ľuďoch bez domova prijatie spirituality môže naplniť úlohu nástroja na zmiernenie

pocitov menejcennosti a finálneho sociálneho vylúčenia. Zároveň ponúknuť parciálny pocit istoty v situáciách, i keď materiálne a sociálne zdroje sú redukované. Duchovný rozmer je terapeutický pre klientov zápasiacich so závislosťou a s vnútornými konfliktmi, ktorých často prenasledujú pocity osobného zlyhania a narušených vzťahov, pričom zároveň môže pomôcť pri reštarte motivácie k zmene a udržiavať nádej na trvalú abstinenciu (Slovák, 2024).

Spektrum klientov sociálnej práce, ktorí čelia nadmernej psychosociálnej záťaži sa rozširuje a intervencia v línii spirituálnej sociálnej práci je čoraz viac žiadaná. Napríklad rodič samoživiteľ, ktorý neustále čelí psychickému vyčerpaniu, finančným ťažkostiam, problémom s bývaním a sociálnym diskomfortom sa navonok prejavuje zvýšenou senzitivitou, úzkosťou až stavmi depresie, čo prirodzene oslabuje jeho rodičovské kompetencie.

Je zjavné ako pozitívne duchovnosť ovplyvňuje aj deti a dospievajúcich, ktorí majú skúsenosť so šikanou a zápasia so zníženým sebavedomím, strachom či depresívnou náladou. Často sa zámerne izolujú od rovesníkov a pochybujú o vlastnej hodnote, no spiritualita im dáva oporu v rámci citlivého a empatického prostredia alebo podpornej komunity (farská komunita, mládežnícka cirkevná skupina, komunitné centrum so spirituálnym zameraním skautská alebo hodnotovo orientovaná skupina, podporná skupina pre deti a dospievajúcich a iné).

Spirituálna sociálna práca má významné miesto aj v pomáhajúcich intervenciách u osôb s diagnostikovanou psychickou alebo psychosomatickou poruchou. Narušenie psychosociálnej rovnováhy a emocionálnej stability sa u tejto klientskej skupiny často prejavuje v správaní, čo následne sťažuje ich fungovanie v rodine, komunite i v pracovnom prostredí. Kľúčové je posilňovanie zmyslu života a nádeje, čo znižuje pocity beznádeje a úzkosti, podpora pri hľadaní interných zdrojov zvládania záťaže (viera, hodnoty, presvedčenia) a tiež vytváranie bezpečného priestoru.

Okrem toho môžeme pričleniť osoby po traumatizujúcej skúsenosti ako násilie alebo náhla strata. Dôsledky postraumatického stresového syndrómu, ktorými sú intenzívna úzkosť, pociťovaná nedôvera v okolie a iných ľudí, narušenie základného pocitu bezpečia, duševnej rovnováhy sú spirituálnou intervenciou zmierňované.

Avšak aj pri neporovnateľne menšom psychickom bremene akou je napríklad strata zamestnania, dochádza u klientov k strate sebahodnoty, frustrácie a obmedzeniu sociálnej participácie.

Spiritualita má tak zjavne svoje miesto vo viacerých oblastiach sociálnej práce, no jej význam sa ukazuje aj vo vzťahu, keď klient i pomáhajúci profesionál prežíva zvýšenú psychickú, emocionálnu či sociálnu záťaž. Prínos je vždy individuálny a závisí od potrieb, životných skúseností a osobnostného nastavenia každého jedinca. Je však zjavné, že môže byť nezameniteľnou súčasťou prevencie vyhorenia u pomáhajúcich napríklad v praxi sociálnych služieb (Budayová, Ludvigh Cintulová, 2020).

3. 5 Vyjadrenia spirituality, formy spirituálnej sociálnej práce, role sociálneho pracovníka

Ukotvenie záujmu o duchovné aspekty života a ich prínos v rámci sociálnej práce nachádzame aj v tzv. *life manažmente*. Podľa Levicekej (2020) ide o profesionálnu podpornú aktivitu zameranú na rozvoj individuálneho potenciálu klienta s cieľom dosiahnuť jeho subjektívne možného maxima. Vyjadrenie spirituality v rôznych spôsoboch sú jeho súčasťou. Georgi et al. (2024) ich rozdelil do piatich konštrukcií:

- *Spiritualita ako občasná prítomnosť.* Duchovnosť je vnímaná ako dôležitá súčasť života, avšak skôr ide o individuálne zážitky.
- *Spiritualita neurčitosti.* Ide o nedefinovaný rámec duchovnosti, v zmysle „čo všetko nás obklopuje“, vesmír, príroda, spojené s úctou k posvätnosti.

- *Spiritualita mnohorakosti tzv. brikoláž* (tvorenie z toho čo máme po ruke). Často má kresťanský základ, ale je kombinovaná mnohými rámcami s potenciálom vďačnosti transcendentu.
- *Kresťanská spiritualita bez cirkevného ukotvenia*. Podstata je ovplyvnená všeobecnými hodnotami židovsko-kresťanskej tradície. Zásadný je vzťah k Bohu, živá komunikácia s ním a skúsenosť každodennej prítomnosti.
- *Cirkevne ukotvená kresťanská spiritualita*. Duchovnosť inšpirovaná Starým a Novým zákonom, morálnymi pravidlami Desatora, participáciou na bohoslužbách a vysluhovaní sviatostí.

Nelson-Becker (2019) vysvetľuje, že duchovnosť v pomáhajúcich profesiách má širší záber a zahŕňa vzťahy s entitami, ktoré sú považované za posvätné, ako napríklad Boh, vesmír, vyššia sila, príroda alebo my sami. A tak aj spirituálna sociálna práca sa v praxi realizuje rôznymi podobami, pričom najčastejšie ide o intervenčné, individuálne, skupinové alebo komunitné formy. Ich cieľom je podporiť klienta v hľadaní zmyslu, posilniť jeho vnútorné zdroje a pomôcť mu zvládať náročné životné situácie s dôrazom na rešpektovanie hodnôt a presvedčenia. Zvyčajne rozlišujeme tieto formy:

- *Individuálna spirituálna sociálna práca s klientom*, rozhovory o zmysle života, hodnotách, viere.
- *Skupinová spirituálna sociálna práca*, podporné skupiny, diskusné kruhy.
- *Komunitná spirituálna sociálna práca*, podpora komunitných duchovných aktivít.
- *Krízová spirituálna intervencia*, pomoc pri zvládaní existenciálnych kríz (smrť, strata, choroba).
- *Pastoračná spolupráca*, spolupráca s duchovnými a pastoračnými pracovníkmi (Opatrný et al., 2023).

Individuálna spirituálna sociálna práca je priama práca sociálneho pracovníka s klientom, v ktorej sa zohľadňuje jeho duchovná dimenzia. Zahŕňa: rozhovor o zmysle života a hodnotách, podporu v krízových situáciách (choroba, strata, smrť blízkeho), pomoc pri hľadaní nádeje a motivácie, ale aj prácu s pocitmi

viny, odpustenia a zmierenia. Zároveň sociálny pracovník podporuje spirituálne zdroje klienta (modlitba, meditácia, reflexia). Táto forma sa využíva napríklad v hospicioch, nemocniciach, zariadeniach sociálnych služieb či pri práci s rodinou.

Skupinová forma spirituálnej sociálnej práce umožňuje klientom zdieľať duchovné skúsenosti, viesť o nich dialóg a vzájomne sa podporovať. Sociálny pracovník v tejto línii vytvára bezpečný priestor pre diskusie o životných hodnotách, zdieľanie životných príbehov. Môže sa podieľať na vzniku a rozvoji podporných skupín pri strate a smútku, skupín zameraných na hľadanie zmyslu života, ale aj relaxačných a meditačných skupín. Výhodou je pocit spolupatričnosti a vzájomná podpora medzi členmi skupiny.

Osobitnou formou je *spirituálne sprevádzanie* (spirituálny mentoring). Táto forma je dlhodobejšia a je orientovaná na osobnostný a duchovný rast klienta. Sociálny pracovník sprevádza klienta v náročných životných obdobiach, pomáha mu konštruktívne reflektovať životné skúsenosti, podporuje rozvoj vnútorných zdrojov, pomáha pri rozhodovaní v hodnotových dilemách. Spirituálne sprevádzanie sa často využíva pri práci s chronicky chorými, seniormi alebo ľuďmi v existenciálnej kríze.

Ďalšou veľmi žiadanou formou spirituálnej sociálnej práce je *krízová spirituálna intervencia*. Využíva sa v situáciách, keď klient prežíva silnú existenciálnu alebo duchovnú krízu. Obyčajne sa jedná o stav terminálneho štádia choroby, straty blízkej osoby, po prežitej traumatizujúcej udalosti, ale aj v situácii životného zlyhania alebo straty zmyslu života. Sociálny pracovník poskytuje podporu, pomáha klientovi pomenovať jeho prežívanie a hľadať zdroje nádeje. Súčasťou môžu byť rituály a symbolické formy práce, akými sú napríklad formálne i neformálne rozlúčkové rituály, spomienkové stretnutia, písanie listov (životný odpočet, vyjadrenie zmierenia, odpustenie, rozlúčka), práca so symbolmi nádeje a životného smerovania. To klientovi pomáha spracovať emócie a nájsť vnútorný pokoj.

Čoraz viac využívanou formou je komunitná spirituálna sociálna práca. Pre sociálneho pracovníka je to najmä výzva pre spoluprácu s duchovnými (kňaz, pastor) a náboženskými komunitami, podpornými skupinami, ale aj dobrovoľníkmi, ktorí sa môžu stať súčasťou rôznych komunitných programov. Táto forma pomáha klientovi vytvárať sociálnu aj duchovnú sieť podpory. Nedá sa nespomenúť aj tzv. *nepriamu spirituálnu sociálnu prácu*, ktorá je bežnou súčasťou profesijnej intervencie sociálneho pracovníka napríklad v zariadení sociálnych služieb. K nej patrí vytváranie podmienok pre napĺňanie duchovných potrieb klientov, rešpektovanie náboženských tradícií v zariadení, fyzické vytváranie tichých miestností na meditáciu, umožnenie kontaktu s duchovným vyžiadanej konfesie, organizovanie duchovných aktivít.

V súvislosti s aplikovanými formami spirituálnej sociálnej práce klient musí byť vždy vnímaný ako celostná bytosť s jedinečnými potrebami, hodnotami a životným príbehom. Dôraz sa kladie na:

- rešpektovanie jeho viery alebo neviery,
- individuálne prežívanie duchovnosti,
- právo na hľadanie zmyslu života ➤ autonómiu a dôstojnosť.

Sociálny pracovník pristupuje ku klientovi bez predsudkov, otvorene a empaticky, pričom rešpektuje jeho svetonázor. Spiritualita klienta môže byť zdrojom sily, ale aj konfliktu, preto aj v spirituálnej sociálnej práci je potrebné citlivé a profesionálne uchopenie.

Objasniť rolu sociálneho pracovníka v spojitosti s aplikovanou spirituálnou sociálnou prácou je kľúčové. Sociálnu rolu vnímame ako očakávané správanie, ktoré vyplýva z funkcie, pozície, ktorú sociálny pracovník zastáva. Podľa Šlosára et al. (2017) k základnej úvahe o roliach sociálneho pracovníka okrem iného patrí ich diferenciacia na získané (vzdelanie, postavenie) a pripísané (pohlavie, vek, rasa). Medzi tradičné role sociálneho pracovníka v spirituálnej práci sa zaraďujú nasledovné, pričom môže súčasne zastávať viaceré:

- *Podporná a sprevádzajúca rola*, sprevádzanie klienta pri hľadaní zmyslu a zvládání náročných situácií.
- *Poradenská rola*, pomoc pri orientácii v hodnotách a životných rozhodnutiach.
- *Koordinačná rola*, sprostredkovanie kontaktu s duchovnými alebo náboženskými predstaviteľmi.
- *Advokačná rola*, ochrana práva klienta na duchovnú starostlivosť.
- *Reflexívna rola*, práca s vlastnými hodnotami a postojmi sociálneho pracovníka.

Aby dokázal tieto roly naplniť u sociálneho pracovníka je dôležitá individuálna schopnosť sebauvedomenia a etická citlivosť.

3. 6 Spiritual Assessment, duchovné hodnotenie, východiskový postup v spirituálnej sociálnej práci

Otázka ako zapájať spiritualitu do pomáhajúcej intervencie sociálnej práce sa zreteľne spája s uplatňovaním holistického prístupu k človeku. Zdôrazňuje nevyhnutnosť vidieť jednotlivca v celosti ako bytosť s biologickými, psychologickými, sociálnymi, kultúrnymi a spirituálnymi potrebami. Sociálne hodnotenie (*Social Assessment*) a intervencia venujú pozornosť nie iba vonkajším ťažkostiam a problémom, ale aj vnútornému svetu človeka. Spiritualita vystupuje ako dôležitý atribút rovnováhy a porozumenia vlastnému životu. Pri prekonávaní krízy pomáha nájsť zmysel v životných ťažkostiach a čerpá z vnútorných zdrojov. V praxi sociálnej práce sa v interakcii s klientom využíva *Spiritual Assessment* (*spirituálne, duchovné hodnotenie, posudzovanie*) ako kľúčový model práce so spiritualitou a východiskový (hodnotiaci, diagnostický) postup. Duchovné posudzovanie identifikuje autentické spirituálne potreby, zdroje, ale tiež riziká klienta. Ponúka príležitosť citlivého rozhovoru o viere, hodnotách, zmysle života, pričom prispôsobuje

intervenciu individuálnemu presvedčeniu klienta. Odhaľuje zdroje nádeje, reziliencie, podpory (komunita, rituály, tradície).

Termín má svoj pôvod v anglosaskom prostredí USA, kde sa pred viac ako dvoma dekadami, sociálni pracovníci začali intenzívne venovať témam zmyslu života, viery, vnútorného prežívania a spirituality v kontexte saturácie potrieb klienta a sanácie jeho životnej situácie. Medzi vhodné nástroje pri implementácii spirituálneho hodnotenia v praxi sociálnej práce sa uvádzajú:

- „Mindfulness“,
- „Mindsight“,
- *Techniky Logoterapie*,
- *Model FICA (Hodge, 2015)*.

Spirituálne hodnotenie je súčasť komplexného, holistického hodnotenia, v ktorom sa okrem bio-psycho-sociálnych faktorov skúma aj spirituálna dimenzia života človeka. Je súčasťou **systematického procesu sociálneho posúdenia klienta**. Cieľom je porozumieť životnej situácii klienta, identifikovať zdroje podpory, potreby, rizikové faktory, vrátane významu spirituality, náboženských presvedčení, hodnôt, zmyslu života a duchovných copingových stratégií.

Inými slovami sa samotný „Assessment“ chápe ako proces, prostredníctvom ktorého profesionál získava porozumenie situácii klienta, príčinám problému a možnostiam zmeny. Holistické hodnotenie pritom zahŕňa spiritualitu ako neodmysliteľnú súčasť „celého“ človeka v prostredí.

Spirituálne hodnotenie a posudzovanie skúma:

- zdroje zmyslu života,
- hodnoty a presvedčenia,
- nádej, viera, transcendentno,
- duchovné copingové stratégie,
- podporné náboženské/spirituálne komunity,
- spirituálne potreby v kríze, ➤ spirituálne zdroje sily.

Podľa Canda & Furman (2020) súčasťou implicitného spirituálneho hodnotenia, rezonujú otázky, keď sa klienta pýtame: „Čo dáva jeho životu zmysel, čo mu prináša pokoj alebo odkiaľ čerpá silu v kríze“? V metodologickej optike o spirituálnej sociálnej práci teda hovoríme skôr o prístupe ako o metóde, pričom je súčasťou komplexného sociálneho hodnotenia.

„Mindfulness“ a „mindsight“ predstavujú modelové nástroje rozvoja vnútorného pokoja, ktoré možno efektívne využiť v práci so spiritualitou klienta.

Mindfulness (všímavosť, vnímavá prítomnosť) je vedomé a nehodnotiace zameranie pozornosti na prítomnú chvíľu. Ide o schopnosť uvedomovať si vlastné myšlienky, emócie, telesné prežívanie a okolie bez toho, aby ich človek okamžite posudzoval alebo sa ich snažil meniť. V spirituálnej sociálnej práci sa *mindfulness* chápe ako nástroj rozvoja vnútorného pokoja, sebapoznania a duchovnej rovnováhy.

Základom akéhokoľvek spirituálneho prežívania je schopnosť sústredenia spojeného s uvoľnením a dispozícia zostať v „prítomnom okamihu“. Učí človeka vedome vnímať vlastné myšlienky, pocity aj telesné prežívanie bez odsudzovania. Trénovanie „sprítomnenia“ podporuje zvládanie stresu, sebareguláciu a schopnosť klienta pracovať so svojim vnútorným svetom. Nápomocné môžu byť techniky ako reflexia prežívania, vedomé dýchanie, krátke meditačné cvičenia, práca s uvedomovaním si tela, všímavé načúvanie, pričom súčasne pôsobia na stabilizáciu emócií (Honzák, 2017).

Mindfulness pomáha človeku uvedomiť si vlastné prežívanie „tu a teraz“, znížiť stres, úzkosť, napätie, lepšie zvládať krízové situácie, posilniť sebauvedomenie, nájsť vnútorný pokoj, stabilitu, prehĺbiť kontakt so sebou samým.

Mindsight (vnútorný zrak, pohľad mysle) je schopnosť uvedomovať si vlastné pocity a zároveň chápať mentálne prežívanie druhých ľudí. Ide o hlbšie uvedomenie si myšlienok, emócií, potrieb a motivácií u seba i u iných. Niekedy označované ako metakognitívne uvedomovanie. V kontexte spirituálnej

sociálnej práce pomáha klientovi rozpoznať vlastné emócie a reakcie, pochopiť správanie iných, zlepšiť medziľudské vzťahy, rozvíjať empatiu a súcit, lepšie regulovať vlastné emócie, uvedomiť si vnútorné konflikty.

Sociálny pracovník ho aplikuje:

- reflexiou prežívania klienta,
- kladením otázok zameraných na vnútorné prežívanie,
- podporou sebauvedomenia,
- prácou so vzťahovými situáciami,
- rozvojom empatie voči sebe aj druhým.

Mindsight je spôsob upriamenia pozornosti na charakter a dynamiku vlastného vnútorného sveta, ale aj spôsob, ako preniknúť do vnútorného prežívania druhého človeka. Naučiť sa vidieť problém očami klienta. Rozvíja nielen sebauvedomenie, ale aj empatiu. Umožňuje hlbšie porozumieť svojim i klientovým myšlienkam, motívom a vzorcom správania. Okrem toho ponúka príležitosť, ako tieto procesy vedome ovplyvňovať a meniť. Podnecuje človeka k schopnosti citlivo reagovať na potreby klienta a lepšie rozumieť jeho prežívaniu. V praxi tieto modely prispievajú k rozvoju spirituálnych a vnútorných (intrapersonálnych) zdrojov klienta, posilňujú jeho rezilienciu a dopĺňajú holisticky orientované intervencie v sociálnej práci (Honzák, 2017). Mindfulness aj mindsight sa preto v spirituálnej sociálnej práci využívajú ako jemné, neinvazívne postupy, ktoré pomáhajú klientovi nájsť vnútornú rovnováhu, pochopiť svoje prežívanie a rozvíjať vedomý a zmysluplný život.

Logoterapia, filozofický smer a zároveň psychoterapeutický prístup kladie dôraz na hľadanie zmyslu života ako rozhodujúcej a ústrednej motivačnej sily človeka. Frankl (2016) zdôrazňuje, že cieľom ľudskej existencie je nachádzať osobný, konkrétny zmysel života, ktorý si každý musí naplniť sám. Spirituálna sociálna práca prostredníctvom logoterapie podporuje klienta v reflexii jeho

životných hodnôt, identifikácii dôležitých životných úloh a príležitostí, schopnosti prevziať zodpovednosť.

Objaviť zmysel života sa podľa logoterapeutickej schémy dá prostredníctvom konkrétnej práce alebo skutkami. Osobnou skúsenosťou a zážitkom niečoho hodnotného. Tiež prostredníctvom vzťahov s inými, ale aj vlastným postojom, ktorý človek zaujme voči nevyhnutnému utrpeniu. Ľudsky zrelým postojom k situáciám, ktoré nemožno zmeniť.

Medzi logoterapeutické techniky, ktoré sa využívajú v spirituálnej sociálnej práci napríklad pri práci s klientmi v kríze, pri strate, chorobe, existenčných problémoch, pri hľadaní životného smerovania patria:

- Sokratovský dialóg,
- Dereflexia,
- Paradoxná intencia,
- Hľadanie zmyslu v utrpení,
- Existenciálna reflexia,
- Práca s hodnotami (Frankl, 2016).

Sokratovský dialóg sa chápe ako rozhovor, v ktorom sociálny pracovník pomocou otázok vedie klienta k objaveniu vlastného zmyslu života. Neponúka hotové riešenia, ale pomáha klientovi nachádzať odpovede. Kladie otázky typu: Čo vám v živote dáva zmysel? Čo vám pomáha zvládať ťažké situácie? Kto alebo čo je pre vás najdôležitejšie? Čo by ste chceli ešte v živote získať? V spirituálnej sociálnej práci postup podporuje sebazpoznanie, hodnoty a duchovné smerovanie klienta. *Dereflexia* znamená odklonenie pozornosti klienta od nadmerného sústredenia sa na vlastné problémy alebo utrpenie. Klient je vedený k orientácii na hodnoty, druhých ľudí alebo zmysluplnú aktivitu. Typickými príkladmi využitia dereflexie je zapojenie klienta do pomoci iným, hľadanie aktivít, ktoré dávajú zmysel, podpora záujmov a talentov, orientácia na budúcnosť. V spirituálnej sociálnej práci pomáha dereflexia prekonať pocit prázdnoty a beznádeje.

Paradoxná intencia podnecuje klienta, aby sa prestal vyhýbať tomu, čoho sa obáva, paradoxne, ale naopak zámerne „preháňal“ a vystavoval sa takým situáciám. V sociálnej práci sa využíva napríklad pri strachu zo zlyhania, pri sociálnej úzkosti spojenej s podvedomou sociálnou izoláciou, pri nadmernom sebaopozorovaní, pri obavách z budúcnosti. Spirituálny impulz spočíva v prijatí vlastnej nedokonalosti a uvoľnení kontroly, čím znižuje vnútorné napätie.

Hľadanie zmyslu v utrpení je typicky logoterapeutický atribút. Aj náročná životná situácia a utrpenie môže mať zmysel, ak ich človek dokáže prijať a nájsť v nich hodnotu. Sociálny pracovník pomáha klientovi pochopiť význam ťažkej skúsenosti, nájsť rast v utrpení, objaviť nové životné hodnoty, prijať situáciu, ktorú nemožno zmeniť ako príležitosť na zmenu seba samého. Uplatňuje sa v terminálnom ochorení, pri strate blízkej osoby, v chronickej chorobe, v životných krízach.

Prácu s hodnotami, môžeme označiť aj ako individuálne prerámcovanie hodnotovej orientácie. V logoterapeutickej línii pomáhajúci profesionál pracuje s tvorivými (čo človek vytvára), zážitkovými (čo človek prežíva) a postojovými hodnotami (aký postoj zaujíma k utrpeniu). Klient identifikuje vlastné hodnoty, usporiada si životné priority, hľadá zmysluplné ciele, posilňuje duchovnú orientáciu.

Existenciálna reflexia nastavuje klienta, aby premýšľal o základných existenciálnych otázkach: „Prečo žijem? Čo dáva môjmu životu zmysel? Za čo som zodpovedný? Čo chcem zanechať po sebe?“ Využívajú sa v spirituálnej sociálnej práci so seniormi, chorými alebo klientmi v kríze.

Logoterapeutické techniky pomáhajú klientovi nachádzať zmysel života, rozvíjať duchovnú dimenziu, posilňovať nádej a zvládať náročné životné situácie. Klient prestáva upriamovať pozornosť na vlastné nedostatky, nadobúda racionálny nadhľad a iniciatívne rieši situáciu. Klientovi sa neponúkajú hotové odpovede, skôr sa podnecuje k osobnej zodpovednosti. Majú aj preventívny charakter, keďže podnecujú tvorivé schopnosti, realistické sebahodnotenie a zdravé vzťahy. Sociálny pracovník učí klienta porozumieť,

že osobná autonómia je v jeho rukách. Nejde vždy o slobodu meniť vonkajší svet, ale o autonómiu vybrať si vlastný, hodnotovo ukotvený postoj. A to je silný impulz pre rozvoj osobnej spirituality každého (Slovák, 2024).

Model FICA predstavuje praktický rámec sociálneho hodnotenia na systematické zohľadnenie spirituality v práci pomáhajúcich profesií. Skratka FICA označuje štyri oblasti:

- **F (Faith/Belief)** viera alebo presvedčenie,
- **I (Importance/Influence)** význam spirituality v živote jednotlivca,
- **C (Community)** duchovné alebo náboženské spoločenstvo,
- **A (Address in Care)** spôsob, akým sa má spiritualita zahrnúť do starostlivosti.

Model FICA umožňuje sociálnemu pracovníkovi viesť štruktúrovaný rozhovor o spiritualite klienta a zistiť, aký význam má duchovná dimenzia v jeho živote, ktoré hodnoty mu pomáhajú, aké zdroje podpory má k dispozícii. Opiera sa o kľúčové atribúty: „Faith“ (viera, presvedčenie, zmysel) podnecuje pomáhajúceho zistiť, či sa klient stotožňuje s nejakou konfesiou, vyznáva vybraný duchovný smer, čo považuje za zmysel vlastného života. „Importance“ (význam a vplyv) hľadá odpoveď akú hodnotu má spiritualita v každodennom živote klienta, ako ovplyvňuje rozhodovanie a starostlivosť o seba. „Community“ (spoločenstvo) identifikuje, či klient patrí k duchovnej, prípadne inej podpornej komunite, aké iné formy sociálnej opory využíva. „Address/action in care“ (adresovanie a implementácia v starostlivosti) pripravuje začleniť duchovnú dimenziu klienta do plánovania intervencií. Môže zahŕňať odkazovanie na komunitné zdroje, duchovného poradcu, skupinové aktivity alebo začlenenie praktík do každodenného života klienta (Puchalski, 1996, 2014).

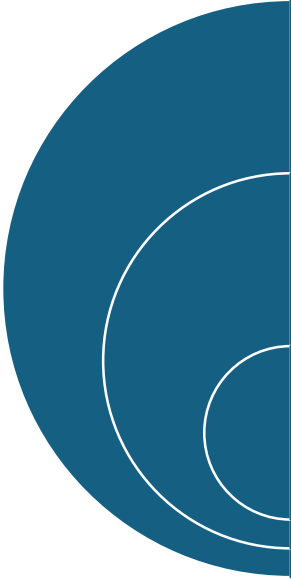
Model FICA je jeden z najviac využívaných modelov na spirituálne hodnotenie klienta. Okrem štruktúrovaných rozhovorov využívajú aj vizuálne, naratívne a systémové prístupy, ktoré poskytujú širší pohľad na duchovnú identitu

klienta v čase a sociálnom kontexte. Ak hovoríme o konkrétnych nástrojoch sociálny pracovník reflektuje najčastejšie:

- „Spiritual Assessments“,
- „Spiritual Lifemaps“,
- „Spiritual Genograms“ (Puchalski & Romer, 2000).

Ako sme už uviedli *Spiritual assessment* (duchovné hodnotenie a posudzovanie) predstavuje súbor viacerých metód a nástrojov na systematické zisťovanie spirituálnych potrieb, presvedčení, hodnôt a zdrojov klienta. Jeho expresívnym nástrojom sú *Spiritual lifemaps* (duchovné mapy), vizuálne a naratívne nástroje, prostredníctvom ktorých klient znázorňuje vývoj svojej spirituality v priebehu života. Najčastejšie to realizuje prostredníctvom vlastného grafického zobrazenia, doplnené o časovú os s označením, keď sa významná udalosť v jeho živote stala. Zaznamenáva pre neho podstatné životné udalosti so spirituálnym charakterom a významom. Zvyčajne ide o stratu blízkej osoby, spirituálne „prebudenie“, teda zmena v náboženskej alebo duchovnej identite, praktizovanie spirituálnych aktivít. Môže ísť aj o čas pochybností vo viere a náboženskom presvedčení, obdobia krízy alebo naopak rastu. Klient by mal sociálnemu pracovníkovi zrozumiteľne opísať svoju produkciu. V sociálnej práci sa spirituálne životné mapy využívajú na podporu sebauvedomenia klienta, identifikáciu zdrojov reziliencie a lepšie pochopenie vzťahu medzi životnými udalosťami a spirituálnym prežívaním (Hodge, 2015).

Obrázok 1 Príklady otázok v *Spiritual lifemaps*

Význam	•Dávali vám udalosti vo vašom živote zmysel vďaka viere? Aké? •Využívali ste duchovné hodnoty na reflexiu udalostí?
Vďačnosť	•Keď ste cheli vyjadriť radosť ale vďačnosť za isté udalosti spájali ste to s duchovnými hodnotami? •V akých situáciách?
Funkcionalita	•Používali ste duchovné hodnoty, aby ste zmiernili následky niektorých životných udalostí? •Ako to fungovalo a malo na vás vplyv?

Zdroj: vlastné spracovanie, 2026, podľa (Opatrný et al., 2023)

„Spiritual genograms“ sú iné grafické nástroje vychádzajúce z konceptu rodinných genogramov. Parker (2021) o genogramoch hovorí, že sa dajú použiť na vytváranie správ a hodnotení, môžu byť zároveň terapeutické alebo zhromažďovať dôležité údaje pre prípadové konferencie a súdne správy z autentickej sociálnej histórie. Radková (2023) spája genogram s prezentovaním informácií o systéme ako časť systemického prístupu. Duchovné genogramy okrem príbuzenských vzťahov zobrazujú aj spirituálnu a náboženskú dimenziu rodiny. Ide o nástroj používaný v spirituálnej sociálnej práci, poradenstve a pastoračii na pochopenie toho, ako sa viera, hodnoty a duchovné tradície prenášajú medzi generáciami.

V spirituálnom genograme zaznamenávame náboženskú príslušnosť členov rodiny, dôležité spirituálne udalosti (konverzia, kríza viery, povolanie), medzigeneračný prenos hodnôt a tradícií, konflikty ohľadom viery v rodine, vzťah k cirkvi alebo spoločenstvu, zdroje nádeje a duchovnosti v rodine. Je to skutočne vhodný nástroj na:

- lepšie pochopenie spirituálnej identity klienta,

- identifikáciu zdrojov podpory v rodine, ➤ odhalenie duchovných zranení alebo konfliktov, ➤ plánovanie spirituálne citlivých intervencií.

Genogram tak mapuje nielen medzigeneračný prenos viery, hodnôt a tradícií, ale najmä pomáha pochopiť vplyv rodiny na spirituálnu identitu jednotlivca. Zobrazuje spirituálne a náboženské vzorce v rodinnom systéme alebo v širších súvislostiach prostredia, v ktorom klient žil. Sahin (2017) vysvetľuje, že duchovné genogramy ukazujú transgeneračné prenosi hodnôt, presvedčení a spirituálnych praktík, ako aj potencionálne konflikty a zdroje podpory v tomto procese.

V praxi sociálnej práce existujú aj ďalšie nástroje (HOPE model, v zdravotníctve SPIRIT model, terminálne štádium života), ktoré umožňujú ešte presnejšie mapovanie spirituálnej dimenzie človeka v konkrétnej etape života.

Etické a profesionálne zásady spirituálnej intervencie

Na záver je vhodné hovoriť aj o etických a profesionálnych zásadách spirituálnej intervencie. Z etických kódexov globálnych dokumentov sociálnych pracovníkov *International Federation of Social Workers* (IFSW) a *European Association of Schools of Social Work* (EASSW) vyplývajú tieto:

- rešpektovať spirituálne a náboženské presvedčenie klienta,
- nevnučovať vlastné hodnoty ani vieru,
- podporovať holistický, bio-psycho-sociálno-spirituálny prístup k človeku. Spiritualita s ohľadom na etický a morálny rámec odbornej intervencie je integrálnou súčasťou sociálnej práce, najmä jej terapeutickej dynamiky. Pomáha vnímať človeka v jeho celistvosti, posilňuje zmyslupnosť pomáhajúceho vzťahu a efektivitu intervencie uplatňovanú s profesionalitou a rešpektom.

Existujú snahy vytvoriť integrovaný rámec duchovnej praxe, ktorý by pomáhal sociálnym pracovníkom so spiritualitou pracovať systematicky. Ľudia bez ohľadu na náboženskú príslušnosť budú vždy hľadať oporu v duchovných presvedčeniach, hodnotách a viere, aj prostredníctvom rôznych foriem

duchovnej praxe, do ktorej patria náboženské rituály, modlitba, meditácia, či spojenie s prírodou. Takto chápaná spiritualita prispieva k posilňovaniu zvládacích stratégií a k podpore celkovej kvality života človeka.

Duchovné presvedčenia, rituály a zmysluplné nastavenie hodnôt uľahčuje zvládať náročné životné okolnosti, obnovuje nádej a podporuje psychickú odolnosť. Spiritualita pôsobí ako stabilizačný prvok, klientovi dáva oporu, motiváciu a orientáciu v procese zvládania životných ťažkostí. Kompetentný sociálny pracovník je prostredník spirituality ako príležitosti pre klienta. Citlivo, bez manipulácie a presadzovania vlastného náboženského presvedčenia, či svetonázoru. Do intervencie sa spirituálne témy zaraďujú iba vtedy, ak sú pre klienta relevantné, prijíma ich a súhlasí s nimi. Zásadou je tiež rešpekt k diverzite spirituálnych a náboženských orientácií, vrátane práva klienta spiritualitu nevyznávať. Zároveň u pomáhajúceho profesionála si spirituálna intervencia vyžaduje uvedomenie vlastných hodnôt a hraníc. Mal by vziať v úvahu, aby jeho presvedčenia neovplyvňovali proces pomoci a neohrozovali autonómiu klienta. V prípade potreby sprostredkovať spoluprácu s inými odborníkmi z pastorácie, psychológie alebo duchovnej starostlivosti. Chrániť etické zásady, ochranu súkromia klienta, dôvernosc informácií a dobrovoľnosť zapojenia do spirituálnych aktivít. Duchovná intervencia je subvenciou klientových zdrojov, nádeje a zmyslu života v akýchkoľvek náročných životných situáciách. Vždy však v súlade s princípmi profesionality, rešpektu, autonómie klienta a kultúrnej citlivosti.

Aj preto je spiritualita hodnotou, ktorá jednoznačne v zmysle otvorenosti k viere, presahu a zmyslu zohráva v živote človeka dôležitý ochranný faktor v období kríz a záťaže (Baštecká in Špatenková et al., 2017).

Záver

Spirituálna sociálna práca je špecializovaná oblasť sociálnej práce, ktorá sa zameriava na duchovný rozmer človeka a jeho význam pri zvládaní životných

situácií. Vychádza z holistického prístupu, ktorý človeka vníma ako bio-psycho-sociálnu a spirituálnu bytosť. Spiritualita sa chápe ako hľadanie zmyslu života, hodnôt, nádeje a vnútorného prepojenia so sebou samým, inými ľuďmi či transcendentnom. Na rozdiel od religiozity nie je viazaná na konkrétne náboženstvo alebo cirkev. V sociálnej práci má potenciál pomoci klientom zvládať krízy, traumy, choroby, straty a ďalšie náročné životné situácie. Predstavuje zdroj vnútornej sily, odolnosti a motivácie k pozitívnej zmene. Sociálny pracovník rešpektuje individuálne presvedčenie klienta a využíva jeho duchovné zdroje na podporu procesu pomoci.

Spirituálna sociálna práca sa uplatňuje v nemocniciach, hospicioch, zariadeniach sociálnych služieb, komunitných centrách či krízových zariadeniach. Významnú úlohu zohráva pri práci so seniormi, osobami so zdravotným znevýhodnením, ľuďmi bez domova, závislými alebo osobami po traumatických udalostiach. Medzi jej formy patrí individuálna, skupinová a komunitná práca, spirituálne sprevádzanie či krízová intervencia. Kľúčovou súčasťou je duchovné hodnotenie klienta (Spiritual Assessment), prostredníctvom ktorého sa identifikujú jeho potreby, hodnoty a zdroje podpory. V praxi sa využívajú nástroje ako mindfulness, mindsight, logoterapia alebo model FICA. Tieto prístupy pomáhajú klientom lepšie porozumieť vlastnému prežívaniu, rozvíjať sebauvedomenie a nachádzať nové zdroje nádeje. Spirituálna sociálna práca zároveň podporuje sociálnu spravodlivosť, ľudskú dôstojnosť a rešpekt k rozmanitosti presvedčení. Jej cieľom je pomáhať klientom nachádzať zmysel, nádej a vnútornú rovnováhu pri rešpektovaní ich autonómie a jedinečnosti. Osobitný význam spirituality nachádzame napríklad aj v prevencii syndrómu vyhorenia u pomáhajúcich profesionálov, keďže posilňuje psychickú odolnosť a schopnosť zvládať záťaž. Podstatnou zásadou je, že sociálny pracovník nesmie klientovi vnucovať vlastné hodnoty alebo náboženské presvedčenie. Pristupuje k jeho spiritualite citlivo, profesionálne a s rešpektom. Spiritualita sa tak stáva prirodzenou súčasťou komplexnej pomoci človeku a prispieva k zvyšovaniu kvality jeho života.

Literatúra:

- AQUINAS, T. 2018. *Summa Theologiae* I, q. 82: O vôle. In: *Filozofia*, 73(3), 243–253.
- BRITANICCA. 2024. *Jackie Robinson*. [online].[cit. 2026-04-07] Dostupné na: Jackie Robinson | Biography, Statistics, Number, Facts, & Legacy | Britannica
- BUDAYOVÁ, Z., LUDVIGH CINTULOVÁ, L. 2020. Burnout syndrome affecting social care services professionals. In: *Zdrowie człowieka w ontogenezie – aspekty biomedyczne psychospołeczne*. Katowice: Śląski Uniwersytet Medyczny w Katowicach, 2020. s. 148–156. ISBN 978-83-7509-406-0
- CANDA, E. R., 1998. *Spirituality in Social Work: New Directions*. New York: Routledge, 1998. 126 p. ISBN 9781138996427.
- CANDA, E. R. & FURMAN, L. D., 2020. *Spiritual Diversity in Social Work Practice: The Heart of Helping*. 2nd ed. New York: Oxford University Press, 2020. 624 p. ISBN 9780190602291.
- CARRINGTON, A. M. 2013. An integrated spiritual practice framework for use within social work. In: *Journal of Religion & Spirituality in Social Work*, 32(4), s. 287–312. <https://doi.org/10.1080/15426432.2013.839206>
- CARRINGTON, A. M. 2022. Conscious spiritual theory: a spiritual alternative to critical social work practice. In: *Journal of Religion & Spirituality in Social Work*, 41(4), pp. 404–424. <https://doi.org/10.1080/15426432.2022.2103062>
- CARROLL, M. M., 1998. Social work's conceptualization of spirituality. In: *Social Thought*, 18(2), s. 1–13.
- CRISP, B. R., 2016. *Spirituality and Social Work*. London: Routledge, 2016. 180 p. ISBN 9781138267893.
- DRAPELA, V., J. 2011. *Přehled teorií osobnosti*. Praha: Portál, 2011. 176 s. ISBN 97880-262-0040-6.
- DUDLEY, J. R. 2016. *Spirituality Matters in Social Work: Connecting Spirituality, Religion and Practice*. London: Routledge, 2016. 380 p. ISBN 9780415747042.
- FRANKL, V. E. 2016. *Utrpení z nesmyslnosti života. Psychoterapie pro dnešní dobu*. Praha: Portál, 2016. 128 s. ISBN 978-80-262-1038-2.
- GARDNER, F. 2022. *Embedding Spirituality and Religion in Social Work Practice: A Socially Just Approach*. London: Routledge, 2022. 190 p. ISBN 9781003132677
- GEHRIG, R., OPATRŇÝ, M., BIRHER, N., BAUMANN, K. et al. 2021. *Spiritualita, etika a sociální práce*. České Budějovice: FreiDok plus, 2021. ISBN: 978-3-928969-89-5. DOI: 10.6094/978-3-928969-89-5.
- GEORGI, H., DRAGOMIRECKÁ, E., JAROLÍMOVÁ, E. et al. 2024. *Psychologie stárnutí a stáří*. Praha: Grada, 2024. 427 s. ISBN 978-80-271-5065-6.
- HODGE, David, R. 2015. *Spiritual Assessment in Social Work and Mental Health Practice*. New York: Columbia University Press, 2015. 202 p. ISBN 978-0-23116396-5.
- HOLLOWAY, M. a MOSS, B., 2010. *Spirituality and Social Work*. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2010. 224 p. ISBN 978-0230219243.

- HONZÁK, R. 2022. *Jak žít a vyhnout se syndromu vyhoření*. Praha. Vyšehrad, 2022. 224 s. ISBN 978-80-7601-668-2.
- HONZÁK, R. 2017. *Psychosomatická prvouka*. Praha: Vyšehrad, 2017. 335 s. ISBN 978-80-26-7429-912-4.
- KAŇÁK, J. 2025. *Sociální práce a spiritualita – zkoumáme oborově specificky téma spirituality?* In: *Sociální práce / Sociálna práca*, 25(3) pp. 5-24.
- KOENIG, H. G. 2012. *Religion, Spirituality, and Health: The Research and Clinical Implications*. ISRN Psychiatry, s. 1–33.
- LEVICKÁ, J. 2020. *Prípadový manažment pre sociálnu prácu*. Trnava. FSV UCM, 2020. 184 s. ISBN 978-80-572-0074-1.
- LEVICKÁ, J. et al. 2007. *Sociálna práca I*. Trnava: OLIVA, ISBN10: 8096945424
- MÁTEL, A., HARDY, M., BACHYNCOVÁ – GIERTLIOVÁ, D. 2015. *Teória a metódy sociálnej práce II*. Bratislava: Spoločnosť pre rozvoj sociálnej práce, 2015. 344 s. ISBN 978-80-971445-7-9.
- NELSON-BECKER, H. B. 2019. *Spirituality, Religion, and Aging: Illuminations for Therapeutic Practice*. Thousand Oaks: Sage, 2019. ISBN 9781544357232. DOI: <https://doi.org/10.4135/9781506375298>
- OPATRŇÝ, M., VÁNĚ, J., KAŇÁK, J., SUCHOMELOVÁ, V. a ŠIMR, K., 2023. *Spiritualita v sociální práci se seniory*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2023. 311 s. ISBN 978-80-7325-575-6.
- PARGAMENT, K. I., 2007. *Spiritually Integrated Psychotherapy: Understanding and Addressing the Sacred*. New York: Guilford Press.
- PARKER, J. 2021. *Social Work Practice. Assessment, Planning, Intervention & Review*. London: A SAGE Publishing Company, 2021. 244 p. ISBN 978-1-5264-7894-8.
- PUCHALSKI, C. M. 1996. *The FICA Spiritual History Tool: A Guide for Spiritual Assessment in Clinical Settings*. GW Institute for Spirituality & Health [online]. [cit. 05-12-2025]. Available at: <<https://gwish.smhs.gwu.edu/programs/transforming-practice-healthsettings/clinical-fica-tool>>.
- PUCHALSKI, C. M. 2014. *The FICA spiritual history tool #274*. In: *Journal of Palliative Medicine*, 17(1), 105–106. <https://doi.org/10.1089/jpm.2013.9458>
- PUCHALSKI, C., & ROMER, A. L. 2000. *Taking a spiritual history allows clinicians to understand patients more fully*. In: *Journal of palliative medicine*, 3(1), 129–137.
- RADKOVÁ, L. 2023. *Vybrané kapitoly z teórie sociálnej práce*. Bratislava: VŠZSP sv. Alžbety, 2023. 129 s. ISBN 978-80-971445-7-9.
- SENREICH, E. 2013. *An inclusive definition of spirituality for social work education and practice*. In: *Journal of Social Work Education*, 49(4), s. 548–563.
- SHERIDAN, M. J. 2009. *Ethical Issues in the Use of Spiritually Based Interventions in Social Work Practice*. In: *Journal of Religion & Spirituality in Social Work*, 28(1), 99–126.

- SLOVÁK, P. 2024. *Sociálna práca a jej metamorfózy v praxi*. Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave, 2024. 130 p. ISBN 978-80-572-0432-9.
- ŠALING, S., ŠALINGOVÁ, M. I., MANÍKOVÁ, Z. 2006. *Veľký slovník cudzích slov. Štvrté, revidované a doplnené vydanie*. Bratislava – Prešov: SAMO, 2006. ISBN 8089123-05-8. 1392 s.
- ŠLOSÁR, D., LICHNER, V., HALACHOVÁ, M., ŽIAKOVÁ, T. , ŠOLTÉSOVÁ, Z., ŠIMKO, J. 2017. *Teórie sociálnej práce a vybrané klientske skupiny*. Košice: Filozofická fakulta UPJŠ, 2017. 194 s. ISBN 978-80-8152-577-3.
- ŠPATENKOVÁ, N. et al. 2017. *Krize a krizová intervence*. Praha. Grada, 2017. 228 s. ISBN 978-80-247-5327-0.
- WINK, P. a DILLON, M. 2002. Spiritual development across the adult life course. *Journal of Adult Development*, 9(1), s. 79–94.
<https://doi.org/10.1023/A:1013833419122>

4 Digitálna sociálna práca

Michal Imrovič

Digitálna transformácia predstavuje zásadnú zmenu fungovania spoločnosti, ktorá ovplyvňuje všetky oblasti života vrátane sociálnej práce. Digitálna sociálna práca predstavuje moderný prístup k poskytovaniu sociálnych služieb, ktorý integruje informačné a komunikačné technológie do praxe pomáhajúcich profesií. Ide o reakciu na prebiehajúce spoločenské zmeny, ktoré sú charakterizované digitalizáciou, globalizáciou a rastúcou dostupnosťou online prostredia.

4.1 Teoretické východiská a charakteristika digitálnej spoločnosti

Pojem digitálny sa stal globálnym kľúčovým pojmom v súčasnom spoločenskom vývoji. Od počiatkov formulovania princípov digitálnych technológií až po ich dynamický rozmach na konci 20. storočia prebiehal postupný presun hlasu, zvuku a obrazu z analógovej do digitálnej podoby. Pojem „digitálny“ sa začal používať ako označenie pre výpočtové systémy fungujúce na báze binárneho kódu. S postupným prechodom od analógovej k digitálnej komunikácii a jej čoraz hlbšou integráciou do každodenného života sa tento výraz výrazne rozšíril, najmä prostredníctvom pojmu „digitalizácie“.

Na začiatku 21. storočia tento proces výrazne urýchlila digitálna konvergencia, ktorá podporila prechod ku komplexnej digitalizácii. V súčasnom používaní sa digitálna technológia často považuje za synonymum digitalizácie. Digitalizácia je úzko prepojená s rozvojom znalostnej spoločnosti, kde plní funkciu podporného nástroja pre organizačné procesy, ako aj pre prenos a uchovávanie poznatkov. Zároveň v kontexte kreatívnej spoločnosti prináša nové možnosti a nástroje pre tvorivé výstupy ľudskej činnosti (Tajtáková, 2016). Digitálna spoločnosť predstavuje novú formu sociálneho usporiadania, v ktorej sú digitálne technológie hlboko integrované do všetkých oblastí

spoločenského života, od organizácií a inštitúcií až po jednotlivcov a sociálne skupiny, a tak tvoria neoddeliteľnú súčasť fungovania celého sociálneho systému.

Digitalizáciu môžeme chápať ako prienik a integráciu digitálnych technológií do všetkých oblastí spoločenského života, zahŕňajúcich predovšetkým sieťovania, platformizácie, algoritmizácie, informatizácie a implementácie umelej inteligencie. Koncept digitálnej spoločnosti vzniká prepojením pojmu digitálneho prostredia s novou formou sociálnej imaginácie. Vnímanie, že žijeme v digitálnej spoločnosti sa stalo prirodzenou a často nevedomou súčasťou každodennej reality. Prepojenie „digitálneho“ a „sociálneho“ naznačuje predstavu pozitívnej budúcnosti, postavenej na prepojenosti, otvorenosti, slobode a všeobecnej dostupnosti informácií a poznania.

Termín „digitálny“ možno v odbornej literatúre chápať rôzne, jeho významy sa spravidla členia do troch základných kategórií:

- 1) čísla,
 - 2) digitálna technológia v širokom zmysle binárneho kódu, 3) dáta
- (Liu, 2025).

Termín digitálny možno označiť aj ako virtuálny, ktorý je opozitom k reálnemu alebo fyzickému svetu. Vytvára sa tak priestor pre pojem kyberpriestor, je to priestor medzi virtuálnymi a fyzickými (reálnymi) priestormi. V digitálnej ére došlo k výraznému posunu od „virtuálneho k reálnemu“ v poznaní a praxi, kde sú emócie, vzťahy a kapitál cirkulujúci v digitálnych priestoroch čoraz viac uznávané ako hmatateľné a dôležité (Liu a Wen, 2022, In: Liu, 2025).

Medzi pojmami „digitálny“ a „digitalizácia“ možno pozorovať významové odlišnosti. Podľa Oxfordského slovníka „digitálny“ znamená proces prevodu údajov do digitálnej formy, zatiaľ čo „digitalizácia“ označuje širší proces zavádzania a rozširovania digitálnych a počítačových technológií v organizáciách, odvetviach či v spoločnosti.

Digitálny dualizmus, teda binárne rozlišovanie medzi online a offline či virtuálnym a reálnym svetom, naďalej vytvára napätie v chápaní identity jednotlivca aj prostredia, v ktorom sa pohybuje.

Spoločnosť je tvorená jednotlivcami, z ktorých každý má svoj životný štýl. Autori Kotler a Armstrong (1992, In: Tajtáková, 2016) chápu životný štýl ako spôsob života jednotlivca, ktorý sa vyjadruje prostredníctvom psychografických ukazovateľov označovaných skratkou AIO (activities, interests, opinions). Ide o oblasť činností (napr. práca, záujmy, nakupovanie), záujmov (voľnočasové aktivity, stravovanie, móda, rodina) a názorov (na seba samého, spoločnosť, podnikanie či produkty). S možnosťami digitalizácie spoločnosti sa objavuje aj nový fenomén, tzv. digitálny životný štýl. Podľa Tajtákovvej (2016) digitálny životný štýl je charakterizovaný presunom rastúceho podielu aktivít, záujmov a postojov do online prostredia. Prejavuje sa v rôznych oblastiach, ako sú obchod a spotreba (e-commerce, e-business, e-marketing), vzdelávanie (e-learning), občianska participácia (e-agenda), sociálna interakcia (sociálne siete) či sebaaprezentácia (sociálne médiá). Zahŕňa napríklad vyhľadávanie informácií prostredníctvom internetových nástrojov, realizáciu online nákupov a transakcií, vzdelávanie cez internet, vybavovanie úradných záležitostí, nadväzovanie kontaktov a komunikáciu s ľuďmi online, ako aj zdieľanie názorov a postojov v digitálnom (on-line) prostredí.

Medzi rôzne negatívne javy a riziká digitalizácie spoločnosti patrí digitálna demencia. Autor Spitzer (2014, In: Tajtáková, 2016) poukazuje na viaceré negatívne dôsledky používania digitálnych médií (napr. počítače, tablety, smartfóny či herné konzoly). Medzi najvýraznejšie patrí najmä súbežné využívanie viacerých médií, ktoré oslabuje schopnosť sústredenia, nadmerná orientácia na vizuálne podnety na úkor celostného vnímania, možné poškodenie alebo úpadok niektorých mozgových funkcií, ako aj negatívny vplyv na pamäťové procesy. Tajtáková (2016) uvádza, že digitálne médiá zároveň znižujú potrebu aktívnej duševnej činnosti, pretože úlohy, ktoré sme kedysi riešili vlastným uvažovaním dnes často preberajú inteligentné

technológie. Tým vzniká závislosť od digitálnych nástrojov a oslabuje sa schopnosť samostatného riešenia problémov (napr. pri jednoduchých výpočtoch, orientácii v priestore, kritickom myslení). Neustále online prepojenie navyše vedie k poklesu osobných interakcií v reálnom svete, čo sa môže negatívne odraziť na schopnosti socializácie. Fenomén tzv. digitálnej demencie tak môže prispievať k rozširovaniu funkčnej negramotnosti a zároveň predstavovať rizikový faktor pre vznik rôznych psychopatologických foriem správania.

V digitálnej spoločnosti sa stretávame s pojmom tzv. „digitálna hodnota“ označuje spôsob, akým sa hodnoty vyjadrujú v digitálnom prostredí pomocou symbolov a posudzovania. Zdôrazňuje hodnotiaci aspekt digitálneho sveta najmä z hľadiska rizika, užitočnosti a neistoty (Liu, 2025). Tieto tri aspekty tvoria základné dimenzie digitálnej hodnoty:

- digitálne riziko,
- digitálna
užitočnosť, ➤
- digitálna neistota.

Digitálne riziko pritom poukazuje na možné negatívne dôsledky práce s digitálnymi údajmi. Digitálne riziko zdôrazňuje napätie medzi technológiou a spoločnosťou, alebo presnejšie, medzi technológiou a ľuďmi. Toto napätie podnecuje nedôveru a skepticizmus voči digitálnemu svetu.

Digitálna užitočnosť zdôrazňuje praktický a prospešný prínos digitálnych technológií. Do popredia sa kladie praktický rozmer digitálnych technológií, vnímajúci ako dôležitý faktor rozvoja spoločnosti a spoločenského pokroku. Digitálne technológie tak nie sú len nástrojmi, ale kľúčovými činiteľmi transformácie v hospodárskej, politickej i osobnej sfére.

Za digitálnu neistotu sa označuje neurčitý stav, funkcia a spoločenské reakcie spojené s digitálnymi technológiami. Tento fenomén so sebou prináša postoj, ktorý spája opatrnosť s nevyhnutnosťou.. Rozlišuje dve prepojené

formy neistoty. Objektívna neistota vyplýva z nepredvídateľnosti rýchlo sa vyvíjajúcich technológií, kde zmeny prebiehajú nepretržite a výsledky je ťažké predvídať. Subjektívna neistota vyplýva z obmedzení ľudského poznania a skúseností pri hodnotení digitálnych technológií a ich funkcií.

Na rozdiel od digitálneho rizika (zameraného na hrozby, škody) a digitálnej užitočnosti (zameranej na prínosy) predstavuje digitálna neistota vyvážený pohľad medzi optimizmom a obavami. Navyše, neistoty v digitálnej oblasti sa môžu prenášať aj do iných sfér, napríklad do oblasti práce, napr. nárast digitálnej práce založenej na platformách rozšíril rozsah a význam neistých a neurčitých pracovných podmienok.

4.2 Digitálna sociálna práca

Digitálna sociálna práca vzniká ako nová subdisciplína, ktorá reflektuje potrebu práce v online prostredí. Digitálnu sociálnu prácu možno definovať ako aplikáciu digitálnych nástrojov, online platforiem a komunikačných technológií pri poskytovaní sociálnych služieb, podpore klientov, realizácii posudzovania a facilitácii intervencií v rámci sociálnej práce. Rozvoj informačných a komunikačných technológií vedie k prechodu od tradičných foriem pomoci k digitálnym a hybridným modelom poskytovania služieb. Sociálna práca reaguje na tieto zmeny postupnou integráciou digitálnych nástrojov do praxe. Tento proces zahŕňa digitalizáciu administratívy, komunikácie s klientmi aj samotných intervencií.

Digitálna sociálna práca je sociálna práca realizovaná v digitálnom prostredí alebo s jeho podporou, ktorá spája tradičné pomáhajúce zručnosti s modernými technológiami.

Možno identifikovať štyri základné dimenzie, ktoré tvoria základ digitálnej sociálnej práce (López Peláez, 2024):

- 1) digitálne technológie a umelú inteligenciu,
- 2) etické princípy,

- 3) digitálnu zraniteľnosť v priebehu životného cyklu jednotlivca, 4) participáciu občanov.

Digitálna sociálna práca by mala byť chápaná ako:

- hybridná,
- proaktívna, ➤ flexibilná.

Pod pojmom *hybridná* (Pink, Ferguson, Kelly, 2022) sa chápe, že digitálna sociálna práca je súčasne digitálna aj fyzická. Kombinuje digitálne a osobné interakcie medzi sociálnym pracovníkom a klientom. *Proaktívna sociálna práca* sa zameriava na to, ako sociálni pracovníci využívajú digitálna médiá a technológie pri zabezpečení bezpečného priestoru. *Flexibilita* sociálnej práce reflektuje a prispôsobuje sa meniacim sa podmienkam. Zároveň sociálni pracovníci citlivo reagujú na nové možnosti a potreby.

Podľa Markoviča (2023) sa digitálna sociálna práca označuje aj ako e-sociálna práca a vyznačuje sa viacerými charakteristikami a realizuje sa v technologickom prostredí, kde sú IT zručnosti bežné:

- je racionalizovaná, vysoko procedurálna, predvídateľná a merateľná,
- je sprostredkovaná a monitorovaná informačnými technológiami,
- je dostupná, ale zároveň podlieha virtuálnej kontrole a dohľadu,
- vzťah s klientom je sprostredkovaný výlučne elektronickými prostriedkami.

Digitálna sociálna práca má byť *anticipačná*. Znamená to, že je zameraná na predvídanie budúcich situácií. Digitálna sociálna práca preferuje digitálne postupy prostredníctvom:

- *využívania technológií*: zahŕňa SMS správy, e-mail, videohovory, sociálne siete, mobilné aplikácie a online platformy

- *poskytovania služieb*: umožňuje poradenstvo, prípadovú prácu a podporu na diaľku (napr. online terapia, online poradenstvo, online intervencie)
- *dostupnosti*: rozširuje prístup k službám pre ľudí v odľahlých oblastiach alebo pre tých, ktorí čelia bariéram osobného kontaktu
- *dát a komunikácie*: zahŕňa digitálnu dokumentáciu, zdieľanie informácií a virtuálnu spoluprácu

Vzhľadom na svoj charakter reflektuje digitálna sociálna práca na pojmy digitálna intimita a digitálna materialita (Pink, Ferguson, Kelly, 2022).

Digitálnu intimitu môžeme chápať ako jav, ktorý vzniká v rámci vzťahu medzi sociálnym pracovníkom a klientom napr. videohovorov a osobných vzťahov.

Digitálna intimita vytvára priestor každodenného života, kde ľudia zdieľajú to, čo je pre nich dôležité. Pojem digitálna materialita vyjadruje súčasnú dobu, v ktorej je „digitálne“ neoddeliteľnou súčasťou toho, ako vznikajú a menia sa naše každodenné prostredia a sociálne vzťahy. Rovnako aj prax sociálnej práce pri využívaní digitálnych technológií a médií je vždy konštituovaná ako digitálna materialita. Digitálna materialita zahŕňa technologické nástroje, platformy, zariadenia a infraštruktúru, prostredníctvom ktorých sa sociálna práca realizuje.

Podľa Sulera (2004) je prítomný v online prostredí disinhibičný efekt, to znamená, že sa ľudia často správajú otvorenejšie, spontánnejšie alebo extrémnejšie než tvárou v tvár.

Môže mať:

- pozitívnu formu (väčšia úprimnosť),
- negatívnu formu (agresivita, nevhodné správanie).

4.3 Informačné a komunikačné technológie v sociálnej práci

Informačné a komunikačné technológie (IKT) majú potenciál zásadne transformovať a rozvíjať prax sociálnej práce v nadchádzajúcom desaťročí.

Integrácia technológií do sociálnej práce a vytváranie inovatívnych intervenčných prístupov prostredníctvom IKT umožňujú realizáciu významných sociálnych zmien.

Využívanie digitálnych technológií vytvára nové podmienky pre poskytovanie služieb, ktoré sa vyznačujú flexibilitou, dostupnosťou na požiadanie, personalizáciou a možnosťou prispôsobenia tempa intervencie individuálnym potrebám klienta. Tento trend predstavuje posun od tradičných, časovo a priestorovo determinovaných služieb k dynamickým a klientsky orientovaným formám podpory.

Významný potenciál pre rozvoj sociálnej práce predstavuje implementácia konkrétnych technologických riešení, ako sú:

- digitálne hry a gamifikácia,
- mobilné technológie,
- sociálne siete,
- robotika,
- koncept tzv. „kvantifikovaného ja“ (quantified self),
- nositeľné technológie (wearables) (Berzin, Singer, Chan, 2015).

Tieto nástroje umožňujú nielen rozšírenie možností intervencie, ale aj zlepšenie efektivity, dostupnosti a kvality poskytovaných služieb.

Zároveň však digitalizácia predstavuje širšiu výzvu, ktorá presahuje implementáciu jednotlivých nástrojov. Ide o potrebu transformovať samotnú profesiu sociálnej práce tak, aby bola pripravená flexibilne reagovať na rýchlo sa meniace technologické prostredie a efektívne využívať nové príležitosti, ktoré technológie prinášajú.

4.4 Využitie digitálnej sociálnej práce v praxi

Digitálne technológie znamenajú zlomový bod pre prax v sociálnej práci a priniesli nové príležitosti aj výzvy (Reamer, 2013). Digitálna sociálna práca

predstavuje paradigmatický posun v praxi, ktorý presahuje samotné prijatie technológií a vedie k reštrukturalizácii modelov intervencie, etických rámcov a profesionálnych hraníc. Integruje digitálne prostredie do základných štrukturálnych procesov, čím mení spôsob, akým konceptualizujeme vzťah medzi klientom a odborníkom. Digitálna sociálna práca sa najčastejšie využíva (Reamer, 2013) v online poradenstve, chatové poradenstvo, telefonické poradenstvo, videoporadenstvo, kyberterapia, Samoobslužné webové intervencie, sociálne siete, E-mailová komunikácia, textové správy či AI a chatbot.

4.4.1 Online poradenstvo

Online poradenstvo (Chester, Glass, 2006) v kontexte digitálnej sociálnej práce možno definovať ako formu odbornej pomáhajúcej intervencie realizovanej prostredníctvom digitálnych komunikačných technológií, ktorej cieľom je poskytovať podporu, poradenstvo a riešenie problémov klientov na diaľku, pričom využíva princípy sociálnej práce adaptované na online prostredie. Online intervencie sa zvyčajne poskytujú formou individuálnych konzultácií prostredníctvom kanálov, ako je e-mail alebo okamžité zasielanie správ. Online poradenstvo si vyžaduje usmernenia týkajúce sa otázok, ako je frekvencia poskytovania spätnej väzby a rýchlosť odpovedí (Barak et al. 2009).

Online poradenstvo možno diferencovať podľa použitej komunikácie:

- *Asynchrónne online poradenstvo* (komunikácia neprebieha v reálnom čase, umožňuje reflexiu a premyslené odpovede, vhodné pre hlbšiu analýzu problému)
 - a) e-mailová komunikácia
 - b) diskusné platformy alebo formulárové poradenstvo
- *Synchrónne online poradenstvo* (prebieha v reálnom čase, umožňuje bezprostrednú interakciu, podporuje pocit prítomnosti terapeuta)

- a) chat (text v reálnom čase)
- b) videohovory (napr. Zoom, Google, Teams)
- c) hlasová komunikácia (VoIP)

➤ Hybridné formy poradenstva (kombinácia synchrónnych a asynchrónnych metód, flexibilita, prispôsobenie potrebám klienta, umožňuje kontinuálnu podporu) ako sú napríklad: e-mail, videohovor.

Online poradenstvo je vhodné aj pre ľudí, ktorí zápasia:

- s depesiou,
- so závislosťami,
- s manželskými a partnerskými konfliktmi,
- s úzkosťou,
- s poruchami príjmu potravy,
- so smútkom,
- s ďalšími problémami duševného zdravia a správania,

Online poradenstvo Suler (2004) umožňuje prostredníctvom elektronických vyhľadávačov nájsť klinických sociálnych pracovníkov, ktorí poskytujú poradenské služby prostredníctvom online chatu v reálnom čase.

4.4.2 Chatové poradenstvo

Chatové poradenstvo predstavuje formu online intervencie, ktorá kombinuje anonymitu písomnej komunikácie s bezprostrednosťou reakcie odborníka. Klienti majú možnosť komunikovať s terapeutom alebo sociálnym pracovníkom v reálnom čase prostredníctvom textového rozhrania, čo umožňuje rýchlu spätnú väzbu a flexibilitu kontaktu.

Špecifickou výhodou tejto formy poradenstva je možnosť zapojenia viacerých odborníkov súčasne, čím sa vytvára priestor pre multidisciplinárny prístup k riešeniu problémov klienta. Takýto prístup umožňuje komplexnejšie

posúdenie situácie a zohľadnenie rôznych aspektov klientových potrieb (napr. psychologických, sociálnych či zdravotných).

V porovnaní s tradičnými formami osobného poradenstva predstavuje chatové poradenstvo efektívny nástroj práce s klientom, ktorý bol pred rozvojom digitálnych technológií z organizačného a finančného hľadiska ťažko realizovateľný. Dnes však umožňuje poskytovať koordinované a dostupné služby širšiemu okruhu klientov nezávisle od geografických a časových obmedzení.

Online chat realizovaný v reálnom čase predstavuje typickú formu synchrónnej komunikácie, ktorá prebieha simultánne a je charakteristická okamžitou výmenou informácií medzi účastníkmi interakcie. Tento spôsob komunikácie umožňuje bezprostrednú spätnú väzbu a podporuje dynamickú a kontinuálnu interakciu.

Naopak, asynchrónna komunikácia je definovaná ako forma výmeny informácií, pri ktorej účastníci nekomunikujú súčasne. Charakteristickým znakom je časový odstup medzi odoslaním a prijatím správy, čo je typické napríklad pre e-mailovú komunikáciu, pri ktorej klient kontaktuje odborníka a následne čaká na odpoveď (napríklad, keď klient odošle sociálnemu pracovníkovi e-mailovú správu týkajúcu sa odborného problému a čaká na odpoveď s časovým oneskorením).

Z hľadiska sociálnej práce majú obe formy komunikácie svoje špecifické výhody a uplatnenie, pričom ich vhodné využitie závisí od povahy intervencie, potrieb klienta a komunikačného kontextu.

4.4.3 Telefonické poradenstvo

Telefonické poradenstvo predstavuje špecifickú formu dištančnej intervencie, pri ktorej sociálni pracovníci poskytujú poradenské služby prostredníctvom telefonického kontaktu bez nutnosti osobného stretnutia s klientom. Tento spôsob komunikácie umožňuje realizovať poradenský proces

bez ohľadu na geografickú lokáciu, čím sa rozširuje dostupnosť služieb pre rôzne skupiny klientov kdekolvek.

Prístup k týmto službám môže byť podmienený registráciou klienta a poskytnutím základných identifikačných údajov. Súčasne však môže byť zachovaná určitá miera anonymity, čo zvyšuje komfort klienta najmä pri riešení citlivých alebo stigmatizovaných problémov.

Z hľadiska praxe sociálnej práce predstavuje telefonické poradenstvo flexibilný a dostupný nástroj, ktorý umožňuje rýchlu intervenciu, podporu klienta a kontinuitu pomoci aj v situáciách, keď nie je možné realizovať osobný kontakt.

4.4.4 Videoporadenstvo

Videoporadenstvo predstavuje modernú formu dištančných poradenských služieb, pri ktorej sociálni pracovníci poskytujú odborné služby klientom prostredníctvom audiovizuálnej komunikácie v reálnom čase. Tento spôsob interakcie využíva digitálne technológie, ako sú webkamery, interaktívne zobrazovacie zariadenia a online komunikačné platformy (napr. Skype).

V porovnaní s textovými alebo telefonickými formami komunikácie umožňuje videoporadenstvo sprostredkovať aj neverbálne prvky komunikácie, čím sa približuje tradičnému kontaktu tvárou v tvár. Zároveň podporuje efektívnu spoluprácu medzi rôznymi odborníkmi a klientom v rámci jedného virtuálneho prostredia.

Súčasná technologická riešenia umožňujú realizovať videokonzultácie bezpečne a bez zásadných zmien v zaužívaných pracovných postupoch odborníkov. Videoporadenstvo tak predstavuje významný nástroj digitalizovanej sociálnej práce, ktorý zvyšuje dostupnosť služieb, flexibilitu intervencie a kontinuitu starostlivosti. Vďaka platforme môže klient udržiavať kontakt so svojím odborníkom resp. sociálnym pracovníkom prostredníctvom zabezpečeného online videoprepojenia.

4.4.5 Kyberterapia

Kyberterapia predstavuje špecifickú formu digitálne sprostredkovanej intervencie, ktorá využíva trojrozmerné virtuálne prostredia na realizáciu poradenských a terapeutických služieb. V tomto prostredí klienti a odborníci komunikujú prostredníctvom vizuálnych reprezentácií, tzv. avatarov, ktoré nahrádzajú tradičné formy prezentácie, ako sú fotografie alebo audiovizuálny prenos v reálnom čase.

Avatar možno definovať ako digitálne generovaný grafický obraz, ktorý slúži na reprezentáciu identity jednotlivca vo virtuálnom prostredí. Tento spôsob sprostredkovania identity umožňuje zachovanie anonymity a môže podporovať otvorenosť klienta pri komunikácii, najmä v kontexte citlivých tém.

Proces kyberterapie prebieha prostredníctvom zapojenia účastníkov do online terapeutických komunit, v rámci ktorých si vytvárajú vlastné avatary a následne vstupujú do virtuálnych terapeutických miestností. V týchto prostrediach je možné realizovať individuálne aj skupinové poradenstvo.

Z pohľadu sociálnej práce predstavuje kyberterapia inovatívny prístup, ktorý rozširuje možnosti poskytovania služieb, umožňuje flexibilné formy interakcie a vytvára nové priestory pre terapeutickú prax v digitálnom kontexte.

4.4.6 Samoobslužné webové intervencie

Samoobslužné webové intervencie predstavujú významnú súčasť digitálnej sociálnej práce a zahŕňajú široké spektrum online nástrojov určených na podporu jednotlivcov pri zvládaní psychických a behaviorálnych problémov bez priamej prítomnosti odborníka. Tieto intervencie sú založené na princípe autonómnej práce klienta, ktorý prostredníctvom digitálnych platforiem získava informácie, hodnotí svoju situáciu a rozvíja stratégie zvládania problémov.

Príkladom takéhoto prístupu je:

- webová aplikácia (online dotazníky – s generovaním individualizovanej spätnej väzby a poskytnutie odporúčania, ktoré podporujú informované rozhodovanie o možnej zmene správania)
- interaktívna digitálna hra (v rámci tohto prostredia účastníci vstupujú do simulovaného kontextu „detektívnej akadémie“, kde v role vyšetrovateľa identifikujú a analyzujú aspekty svojich osobných problémov. Interaktívna štruktúra programu je založená na kombinácii naratívnych prvkov, reflexívnych úloh a edukačných komponentov. Účastníci zaznamenávajú svoje odpovede a úvahy do digitálneho „zápisníka“, čím sa podporuje proces sebapoznania a učenia. Program je koncipovaný tak, aby systematicky implementoval terapeutické stratégie prostredníctvom rôznych virtuálnych situácií a interakcií s digitálnymi postavami. Súčasťou intervencie sú aj audiovizuálne prvky, napríklad videá, v ktorých rovesníci prezentujú svoje skúsenosti so zvládaním problémov. Ukončenie programu je podmienené splnením jednotlivých úloh, pričom výsledkom je komplexný výstup dokumentujúci proces klientovej reflexie a osvojovania si nových stratégií správania).

Z pohľadu sociálnej práce predstavujú samoobslužné webové intervencie dôležitý nástroj prevencie, podpory a rozvoja klienta, ktorý rozširuje možnosti poskytovania pomoci mimo tradičného terapeutického prostredia a zároveň podporuje autonómiu a aktivitu klienta v procese zmeny.

4.4.7 Sociálne siete

Sociálne siete, ako napríklad Facebook či LinkedIn sa v súčasnosti stali neoddeliteľnou súčasťou každodenného života klientov aj sociálnych pracovníkov. Ich význam v kontexte sociálnej práce postupne narastá, pričom

niektorí odborníci ich vnímajú nielen ako komunikačný nástroj, ale aj ako potenciálny prostriedok terapeutickú intervencie.

Niektorí klinickí pracovníci zastávajú názor, že udržiavanie kontaktu s klientmi prostredníctvom sociálnych sietí môže prispieť k posilneniu terapeutického vzťahu. Argumentujú tým, že menej formálny, neoficiálny kontakt umožňuje „humanizovať“ vzťah medzi odborníkom a klientom a zároveň zvyšuje dostupnosť a prístupnosť odborníka pre klienta.

V kontexte digitálnej sociálnej práce predstavujú sociálne siete priestor pre rozvoj inovatívnych foriem intervencie, podpory a komunikácie. Zároveň však otvárajú aj množstvo etických otázok týkajúcich sa hraníc profesionálneho vzťahu, ochrany súkromia a zabezpečenia dôvernosti informácií, ktoré je potrebné pri ich využívaní zohľadniť.

4.4.8 E-mailová komunikácia

E-mailová komunikácia predstavuje významnú formu asynchrónnej interakcie v rámci digitálnej sociálnej práce, ktorá umožňuje poskytovanie služieb v oblasti duševného zdravia prostredníctvom výmeny písomných správ medzi klientom a odborníkom. Tento spôsob kontaktu je často realizovaný prostredníctvom špecializovaných online platforiem, ktoré sprostredkujú komunikáciu s klinickými sociálnymi pracovníkmi.

V praxi je e-mailová komunikácia využívaná buď ako samostatná forma poradenskej intervencie, alebo ako doplnok k tradičným formám práce s klientom. V druhom prípade slúži najmä na udržiavanie kontinuity kontaktu, poskytovanie priebežnej podpory alebo riešenie aktuálnych otázok súvisiacich s terapeutickým procesom.

Z hľadiska profesijnej praxe predstavuje e-mailová komunikácia flexibilný nástroj, ktorý umožňuje klientovi reflektovať svoje problémy v čase a tempe, ktoré mu vyhovuje, pričom zároveň poskytuje priestor pre premyslenú a štruktúrovanú odpoveď zo strany odborníka.

4.4.9 Textové správy

Textové správy predstavujú špecifickú formu digitálnej komunikácie v sociálnej práci, ktorá môže nadobúdať neformálny aj formálny charakter. V neformálnej rovine sú využívané najmä na administratívne účely, ako je koordinácia termínov stretnutí, ich zrušenie alebo preorganizovanie, prípadne na poskytovanie stručných aktualizácií o aktuálnej situácii klienta, najmä v krízových momentoch (Barak & Grohol, 2011; Zur, 2011).

Zároveň však textová komunikácia prostredníctvom mobilných zariadení nachádza svoje uplatnenie aj ako súčasť systematicky koncipovaných intervenčných modelov. V kontexte práce s dospelievajúcou populáciou je tento prístup obzvlášť relevantný, keďže reflektuje základný princíp sociálnej práce „začať tam, kde sa nachádza klient“. V praxi to znamená využívanie komunikačných kanálov, ktoré sú pre klientov prirodzené a preferované, v prípade adolescentov ide často práve o textové správy.

Integrácia textovej komunikácie do intervenčných stratégií tak umožňuje zvýšiť dostupnosť služieb, posilniť angažovanosť klientov a prispieť k efektívnejšiemu nadväzovaniu a udržiavaniu pracovného vzťahu medzi sociálnym pracovníkom a klientom.

4.4.10 AI a chatbot

Umelú inteligenciu (AI) a digitalizáciu možno v súčasnosti vnímať ako dve úzko prepojené dimenzie jedného transformujúceho procesu. Spoločne predstavujú hlbokú technologickú zmenu, ktorá zásadne pretvára procesy socializácie, medziludské vzťahy, spôsoby vyhľadávania informácií a interakciu medzi človekom a strojom (López-Peláez, et al., 2026). Súčasťou tohto vývoja je aj narastajúca prítomnosť sociálnych robotov, ktoré sa postupne stávajú súčasťou každodenného života.

4.5 Súkromie klienta, etika a dôvernosť informácií

Sociálni pracovníci si už desaťročia uvedomujú svoju povinnosť chrániť súkromie a dôvernosť informácií klientov a zároveň rozumieť situáciám, v ktorých je možné tieto princípy výnimočne porušiť.

S rýchlym rozvojom digitálnych technológií a elektronických médií, ktoré sociálni pracovníci využívajú pri poskytovaní služieb sa však problematika ochrany súkromia a dôvernosti stáva výrazne komplexnejšou. Pri využívaní nástrojov, ako sú e-mailová komunikácia, avatary, online chat či videoporadenstvo, je nevyhnutné zabezpečiť adekvátnu ochranu citlivých údajov klientov.

Z tohto dôvodu musia odborníci využívať pokročilé šifrovacie technológie, ktoré minimalizujú riziko neoprávneného prístupu alebo narušenia dôvernosti (napr. hackerským útokom). Súčasne je potrebné dodržiavať prísne legislatívne normy, ako sú napríklad smernice v oblasti ochrany zdravotných údajov, či informovaný súhlas klienta. Moderné šifrovacie technológie v súčasnosti poskytujú vysokú úroveň ochrany dôverných informácií a v mnohých prípadoch dokonca prevyšujú bezpečnosť tradičných papierových dokumentov.

Napriek tomu je implementácia bezpečnostných opatrení náročnejšia pri niektorých formách digitálnej komunikácie, čo kladie zvýšené nároky na odborné kompetencie sociálnych pracovníkov a ich schopnosť efektívne riadiť riziká spojené s ochranou údajov v digitálnom prostredí.

Sociálni pracovníci by zároveň nemali automaticky predpokladať, že internetové platformy a elektronické nástroje, ktoré používajú, sú dostatočne zabezpečené šifrovaním, etická zodpovednosť (Reamer, 2013) za zabezpečenie spoľahlivej ochrany údajov spočíva predovšetkým na samotnom odborníkovi. Využívanie digitálnych technológií sociálnymi pracovníkmi prináša nové a doteraz nepoznané etické výzvy týkajúce sa súkromia, dôvernosti,

informovaného súhlasu, profesionálnych hraníc, konfliktov záujmov, dokumentácie, opustenia klienta a profesionality (Reamer, 2017).

4.6 Modely sociálnej práce v digitálnom prostredí

Digitálnu sociálnu prácu možno chápať ako schopnosť profesie systematicky analyzovať sociálne potreby, identifikovať vznikajúce sociálne problémy a navrhovať efektívne riešenia s využitím digitálnych nástrojov a technologických inovácií. Zároveň rozširuje tradičné rámce sociálnej práce o nové dimenzie interakcie, komunikácie a intervencie v digitálnom prostredí. Medzi modely sociálnej práce v digitálnom prostredí môžeme zaradiť nasledovné modely.

4.6.1 Model digitálnej adaptácie, transformácie a disrupcie

Pre pochopenie procesov prenikania digitálnych technológií do sociálnej práce v praxi predstavuje Castillo de Mesa (2021) trojicu analytických modelov, ktoré reflektujú rôzne úrovne a podoby digitálnej zmeny: digitálnu adaptáciu, digitálnu transformáciu a digitálnu disrupciu. Tieto modely poskytujú analytický rámec na skúmanie miery a spôsobu integrácie digitálnych technológií do sociálnej práce, pričom umožňujú identifikovať rozsah zmien od jednoduchého využívania technológií až po zásadnú transformáciu profesijných postupov a služieb.

4.6.2 Digitálna adaptácia

Model digitálnej adaptácie vychádza z predpokladu, že sociálni pracovníci postupne integrujú digitálne nástroje a online služby do svojej každodennej praxe s cieľom zefektívniť prácu s klientom a podporiť spoluprácu medzi odborníkmi. Adaptácia digitálnych technológií sociálnymi pracovníkmi a organizáciami, v ktorých pôsobia, prebieha do značnej miery spontánne. V tomto kontexte digitalizácia nepredstavuje radikálnu zmenu, ale skôr reakciu

na technologický vývoj spoločnosti. Sociálna práca je týmto spôsobom nútená prispôbiť sa digitálnemu prostrediu, ktoré sa stalo integrálnou súčasťou sociálnej reality. Spontánne sa implementovali videokomunikačné nástroje (napr.: Skype, FaceTime, Google Meet, Cisco Webex) na účely telepráce a poskytovania služieb klientom na diaľku, pričom zachovávali audiovizuálny kontakt. Digitálne médiá zároveň vytvárajú nové formy sociálnej interakcie a socializácie, ktoré majú masový charakter a významne ovplyvňujú spoločenské procesy. Sociálna práca by preto nemala tieto možnosti ignorovať, ale aktívne ich využívať, napríklad pri krízovej intervencii, kde je rýchlosť a dostupnosť informácií kľúčová. Sociálne siete v tejto súvislosti zohrávajú významnú úlohu nielen pri zvládaní mimoriadnych udalostí, ale aj pri presadzovaní sociálnych práv, podpore sociálnej spravodlivosti a mobilizácii spoločenských iniciatív, ktoré presahujú geografické hranice.

4.6.3 Digitálna transformácia

Druhý model – digitálna transformácia – predstavuje hlbší zásah do fungovania sociálnych služieb. Ide o proces digitalizácie služieb, pracovných postupov a produktov, ktorý vedie k zefektívneniu existujúcich činností. Transformácia sa zameriava najmä na optimalizáciu procesov prostredníctvom technológií, napríklad automatizáciou administratívnych úkonov, modernizáciou technického vybavenia alebo zvyšovaním časovej efektivity práce. Na rozdiel od adaptácie, ktorá predstavuje skôr doplnkový prvok k existujúcej praxi, digitálna transformácia mení samotný spôsob vykonávania činností. Dochádza k prepracovaniu tradičných pracovných postupov tak, aby boli efektívnejšie, dostupnejšie a flexibilnejšie. Ide teda o proces technického vylepšovania už existujúcich postupov, ktorý zvyšuje komfort používateľov a efektivitu fungovania inštitúcií. Tieto zmeny majú potenciál výrazne zvýšiť kvalitu poskytovaných služieb a optimalizovať využívanie zdrojov.

4.6.4 Digitálna disrupcia

Najradikálnejším stupňom digitalizácie je model digitálnej disrupcie. Tento prístup predstavuje zásadnú zmenu paradigmy, ktorá úplne mení spôsob, akým sú sociálne služby chápané, organizované a poskytované. V rámci disrupcie vznikajú nové typy služieb, procesov a produktov, ktoré nemajú ekvivalent v tradičných formách sociálnej práce. Digitálna disrupcia umožňuje vznik nových aktérov a inovatívnych riešení, ktoré ovplyvňujú nielen praktickú stránku sociálnej práce, ale aj jej teoretické východiská, organizačné štruktúry a hodnotové rámce. Tieto zmeny prinášajú nové príležitosti, ale zároveň aj výzvy spojené s redefinovaním profesijných rolí, etických princípov a kompetencií sociálnych pracovníkov. Výsledkom spolupráce odborníkov z rôznych disciplín je identifikácia potrieb konkrétnej cieľovej skupiny a následná implementácia nových spôsobov riešenia sociálnych problémov prostredníctvom technológií.

4.6.5 Model akceptácií technológií

Marikyan, Papagiannidis, (2026) prinášajú pohľad na Model akceptácie technológií (Technology Acceptance Model – TAM), ktorý vyvinul Davis (1989, 1993) na základe teórie rozumného konania (Theory of Reasoned Action) autorov Fishbeina a Ajzena, ktorá poskytuje psychologický rámec na vysvetlenie ľudského správania. Tento model predpokladá, že prijatie technológie jednotlivcom je ovplyvnené najmä jeho subjektívnym vnímaním a emocionálnou reakciou na technologickú inováciu. Z praktického hľadiska má TAM poskytovať odborníkom informácie o tom, aké opatrenia by mali prijať ešte pred zavedením technologických riešení do praxe.

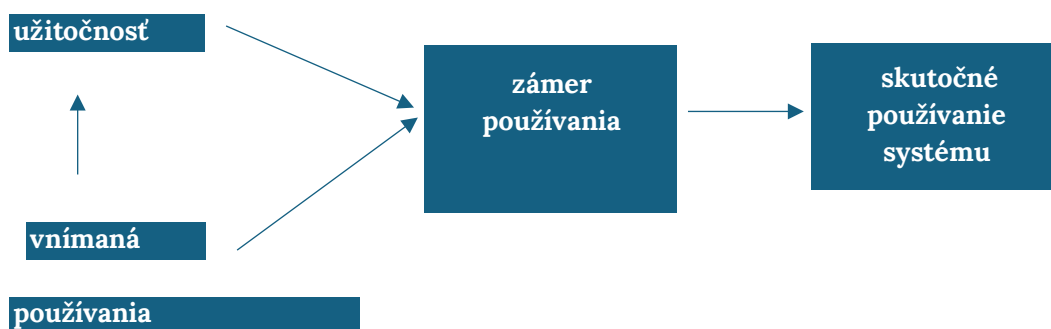
TAM identifikuje vzťah medzi štyrmi základnými premennými:

- vnímaná užitočnosť (Perceived Usefulness – U),
- vnímaná jednoduchosť používania (Perceived Ease of Use – EOU),

- zámer používania (Behavioural Intention to Use – BI),
- skutočné používanie systému (Actual Use).

Model vychádza z predpokladu, že rozhodovanie jednotlivca o využívaní technológie je primárne podmienené dvoma faktormi, vnímanou užitočnosťou a vnímanou jednoduchosťou používania. Vnímaná užitočnosť (Perceived Usefulness) je definovaná ako presvedčenie jednotlivca o tom, do akej miery používanie určitej technológie zlepši jeho pracovný výkon a výsledky, zatiaľ čo vnímaná jednoduchosť používania (Perceived Ease of Use) je definovaná ako miera, do akej jednotlivec verí, že používanie konkrétneho systému si nevyžaduje nadmerné úsilie. Vyššia miera vnímanej jednoduchosti používania zvyšuje pravdepodobnosť, že používateľ technológiu prijme a bude ju aktívne využívať. Zjednodušene možno konštatovať, že čím viac sociálny pracovník považuje technologický nástroj za užitočný a zároveň jednoduchý na používanie, tým vyššia je pravdepodobnosť jeho prijatia do každodennej praxe.

Schéma1 : Model TAM

Zdroj: Vlastné spracovanie, 2026, podľa Marikyan, Papagiannidis, 2026

4.6.6 Model SAMR v kontexte sociálnej práce

Proces implementácie technológií v sociálnej práci možno ďalej analyzovať prostredníctvom modelu **SAMR (Substitution, Augmentation, Modification, Redefinition)**, ktorý navrhol Puentedura (2010) in Erreger, 2020 Markovič, 2023.

Tento model umožňuje kategorizovať rôzne úrovne integrácie technológií do profesijnej praxe:

➤ **Substitúcia (Substitution):**

Technológia nahrádza tradičný nástroj bez zmeny jeho funkcie.

(*napr. nahratie rolovej hry namiesto jej priameho predvádzania*) ➤ **Augmentácia (Augmentation):**

Technológia síce nahrádza pôvodný nástroj, avšak prináša určité funkčné vylepšenie.

(*napr. nahranie rolovej hry a jej následná úprava pomocou editačného softvéru*)

➤ **Modifikácia (Modification):**

Dochádza k významnej zmene štruktúry aktivity, pričom technológia umožňuje jej prepracovanie.

(*napr. analýza videonahrávky so zvýraznením využitých komunikačných zručností*)

➤ **Redefinícia (Redefinition):**

Technológia umožňuje realizovať aktivity, ktoré by bez jej využitia neboli možné.

(*napr. záznam, editácia a publikovanie výstupov v online prostredí pre širšie publikum*)

Substitúcia (Substitution)

Substitúcia predstavuje najnižšiu úroveň integrácie technológie. V tejto fáze technológia slúži ako priama náhrada tradičného nástroja bez funkčnej

zmeny samotnej činnosti. Proces práce ostáva nezmenený, mení sa iba forma jeho realizácie. Substitúcia nevedie k zásadnej inovácii, ale predstavuje prvý krok smerom k digitalizácii praxe.

Príklady v sociálnej práci:

- vedenie elektronickej dokumentácie namiesto papierových záznamov,
- realizácia rozhovoru s klientom prostredníctvom videohovoru namiesto osobného stretnutia,
- nahrávanie rolových hier namiesto ich priameho predvádzania.

Augmentácia (Augmentation)

Augmentácia predstavuje úroveň, na ktorej technológia nielen nahrádza tradičný nástroj, ale zároveň prináša funkčné vylepšenie existujúcej činnosti. Zachováva sa základná štruktúra aktivity, avšak jej efektivita alebo kvalita sa zvyšuje. Augmentácia zvyšuje efektivitu práce, dostupnosť služieb a kvalitu výstupov, no nemení zásadne charakter intervencie.

Príklady v sociálnej práci:

- videoporadenstvo doplnené o zdieľanie dokumentov alebo terapeutických materiálov,
- automatizované systémy evidencie klientov,
- úprava a analýza nahraných rolových hier (napr. skracovanie alebo editovanie videa).

Modifikácia (Modification)

Modifikácia predstavuje vyšší stupeň integrácie technológie, pri ktorom dochádza k významnej zmene štruktúry a organizácie činnosti. Technológia umožňuje redesign pracovných procesov a vytváranie nových spôsobov realizácie intervencií. V tejto fáze technológia zásadne mení spôsob práce, pričom umožňuje nové formy reflexie, analýzy a spolupráce.

Príklady v sociálnej práci:

- využívanie digitálnych nástrojov na analýzu komunikácie medzi klientom a pracovníkom,
- interaktívne online skupinové intervencie,

- videoanalýza komunikačných a sociálnych zručností s detailným rozborom.

Redefinícia (Redefinition)

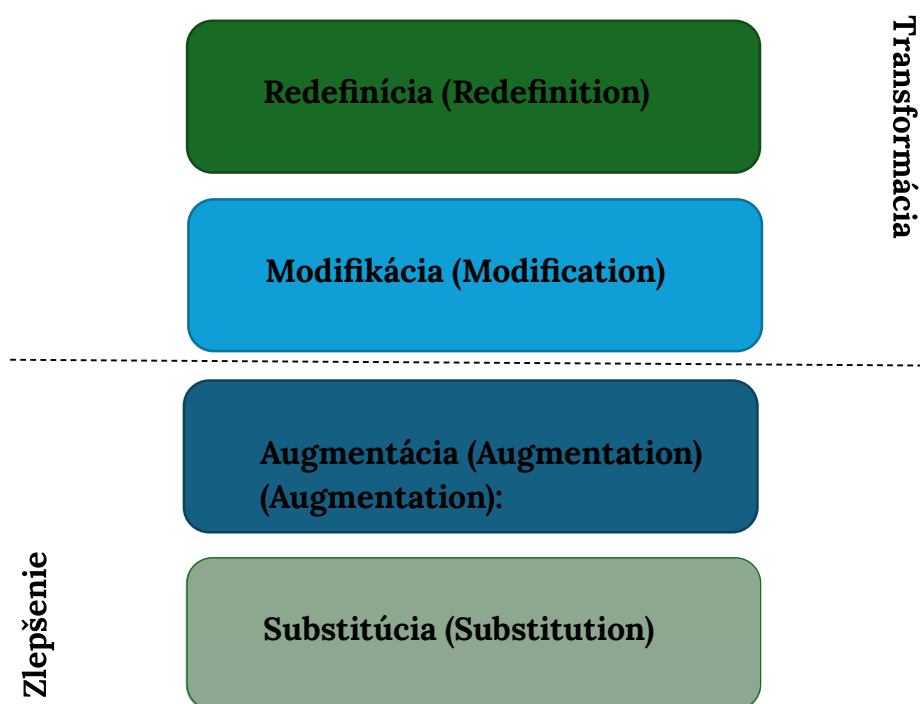
Redefinícia predstavuje najvyššiu úroveň využitia technológií, pri ktorej dochádza k vytváraniu úplne nových aktivít, ktoré by bez technológií neboli realizovateľné. Ide o transformačný prístup, ktorý zásadne mení charakter sociálnej práce. Redefinícia umožňuje rozšírenie sociálnej práce do nových prostredí a vytvára nové formy podpory klientov.

Príklady v sociálnej práci:

- využívanie umelej inteligencie a chatbotov v krízovej intervencii,
- tvorba online komunit a digitálnych terapeutických platforiem,
- publikovanie a zdieľanie intervenčných materiálov na globálnych platformách,
- digitálne storytelling projekty využívajúce multimediálne nástroje.

Model SAMR poskytuje analytický rámec na hodnotenie miery integrácie digitálnych technológií v sociálnej práci. Umožňuje rozlíšiť medzi zlepšením existujúcich procesov (substitúcia, augmentácia) a ich transformáciou (modifikácia, redefinícia).

Schéma 2: Model SAMR

Zdroj: Upravené podľa Puentedura, 2010

Z pohľadu digitálnej sociálnej práce je tento model významný najmä preto, že zdôrazňuje potenciál technológií nielen zefektívniť prax, ale aj zásadne ju inovovať a rozširovať jej možnosti.

Záver

Digitálna sociálna práca predstavuje novú perspektívu pre sociálnu prácu, pri ktorej sa tradičné prístupy, metódy a princípy sociálnej práce aplikujú v digitálnom prostredí. Zahŕňa využívanie moderných informačnokomunikačných technológií, online platforiem a digitálnych nástrojov pri poskytovaní pomoci, podpory a intervencií klientom. Digitálne prostredie zároveň podporuje rýchlejšiu komunikáciu, efektívnejšiu koordináciu intervencií a vytváranie nových foriem podpory, vrátane online poradenstva, skupinových stretnutí či preventívnych programov. Umožňuje

rozšíriť dostupnosť sociálnych služieb, flexibilnejšie reagovať na potreby jednotlivcov či skupín a prekonávať geografické, časové či sociálne bariéry, ktoré môžu klientom brániť v prístupe k pomoci. Zároveň však prináša nové výzvy v kontexte ochrany súkromia klientov, etiky, digitálnej gramotnosti či budovania dôvery v online priestore.

Literatúra:

- BERZIN, S. C., SINGER, J., & CHAN, C. 2015. *Practice innovation through technology in the digital age: A grand challenge for social work* (Grand Challenges for Social Work Initiative Working Paper No. 12). Cleveland, OH: American Academy of Social Work and Social Welfare.
- CASTILLO DE MESA, JOAQUÍN. 2021. "Digital Social Work: Towards Digital Disruption in Social Work," In: *The Journal of Sociology & Social Welfare*: Vol. 48: Iss. 3, Article 8. DOI: <https://doi.org/10.15453/0191-5096.4558> Available at: <https://scholarworks.wmich.edu/jssw/vol48/iss3/8>
- ERREGER, S. 2020. *Social Work and Digital Transformation in Real Time*. Social Work Today, 2020
- CHESTER ANDREA & GLASS CAROLYN A. 2006. Online counselling: a descriptive analysis of therapy services on the Internet, In: *British Journal of Guidance & Counselling*, 34:2, 145-160, DOI: 10.1080/03069880600583170
- LIU, YUTING. 2025. Five perspectives on the digital: a sociological interpretation. In: *J. Chin. Sociol.* 12, 21 (2025). <https://doi.org/10.1186/s40711-025-00248-w>
- LÓPEZ-PELÁEZ, A, CHAIME MARCUELLO-SERVÓS, SOÑA KALENDA VÁVROVÁ & JOAQUÍN CASTILLO DE. 2026. Social work practice and AI at the digital frontier: promoting well-being among vulnerable groups, In: *Journal of Social Work Practice*, 40:2, 175-178, DOI: 10.1080/02650533.2026.2661527
- LÓPEZ-PELÁEZ, A., KALENDA VÁVROVÁ, S., GOJOVÁ, A., ERRO-GARCÉS, A., & ACEBES VALENTÍN, R. 2025. Digital social work. In: **International Social Work**. Advance online publication. <https://doi.org/10.1177/00208728241267804>
- MARIKYAN, D., PAPAGIANNIDIS, S. 2026 *Technology Acceptance Model: A review*. In S. Papagiannidis (Ed), TheoryHub Book. Available at <https://open.ncl.ac.uk/> / ISBN: 9781739604400
- MARKOVIČ, D., 2023. *Digital social work or e-social work? Towards social work in a digital environment* SHS Web of Conferences 184, 05005 (2024) Int. Conf. SOCIETY. HEALTH. WELFARE. 2023 [doi.org /10.1051/shsconf/202418405005](https://doi.org/10.1051/shsconf/202418405005).

BARAK, ET AL., 2009. Defining Internet-Supported Therapeutic Interventions. In: Mishna F., Bogo M., Root J., Sawyer J.L., Khoury-Kassabri M. 2012. "It just crept in": The Digital Age and Implications for Social Work Practice. *Clin Soc Work J* (2012) 40:277–286 DOI 10.1007/s10615-012-0383-4.

PINK, S., FERGUSON, H., & KELLY, L. 2022. Digital social work: Conceptualising a hybrid anticipatory practice. In: *Qualitative Social Work*, 21(2), 413–430. <https://doi.org/10.1177/14733250211003647>.

PUENTEDURA, R. R. 2010. SAMR and TPCK: *Intro to advanced practice*. Hippasus. https://hippasus.com/resources/sweden2010/SAMR_TPCK_IntroToAdvancedPractice.pdf.

REAMER, F. G. 2013. Social Work in a Digital Age: Ethical and Risk Management In: *Challenges. Social Work*, Volume 58, Issue 2, April 2013, Pages 163–172, <https://doi.org/10.1093/sw/swt003>.

REAMER, F. G. 2017. Evolving Ethical Standards in the Digital Age. In: *Australian Social Work*, 70(2), 148–159. <https://doi.org/10.1080/0312407X.2016.1146314>.

SULER, J. 2004. The psychology of text relationships. In R. Kraus, G. Stricker & C. Speyer (Eds.), In: *Online counseling: A handbook for mental health professionals*. Academic Press.

TAJTÁKOVÁ, MÁRIA. 2016. Introduction into Digital Society, Economics and Culture. In: *8 th International Research Conference Management Challenges in the 21st Century*, Bratislava, April 12, 2016. Dostupné na: http://www.cutn.sk/Library/proceedings/mch_2016/editovane_prispevky/01_Tajtakova.pdf.

Rezumé

Predkladané študijné texty sú určené v prvom rade študentom odboru sociálna práca. Autorský kolektív ich pripravil s cieľom ponúknuť študentom a študentkám informácie o dizkurze, ktorý v rámci profesie prebieha, čím profesia reaguje na celkový vývoj v globálnej spoločnosti. Ide o témy, ktoré v rámci pregraduálnej prípravy budúcich sociálnych pracovníkov a pracovníčok, ponúka Ústav sociálnej práce a sociálnej politiky Fakulty sociálnych vied na Univerzite sv. Cyrila a Metoda v Trnave.

Zároveň pokladáme za potrebné objasniť, že témy zaradené do týchto študijných textov sú len prvotným predstavením oveľa rozsiahlejších komplexov, ktoré prekračujú hranice predstavenia špecializácie. V práci sme sa pokúsili zachytiť tie prvky, ktoré sú spoločné pre tzv. generalistickú sociálnu prácu (všeobecnú sociálnu prácu) a tie prepojiť s osobitosťami, ktoré je možné nájsť v jednotlivých špecializáciách.

Od začiatku vzniku profesie je komunita sociálnych pracovníkov a pracovníčok svedkami rozvoja sociálnej práce ako špecifickej oblasti teórie a praxe, čo je prirodzeným dôsledkom dynamiky sociálneho života spoločnosti. Predložené štyri témy nie sú jediné, ktoré reagujú na aktuálny vývoj v profesii. Prešovské pracovisko pod vedením prof. PhDr. Beáty Balogovej, PhD., MBA. v ostatných rokoch rozvíja problematiku self-care, teda starostlivosti o seba. Kolektív okolo prof. PhDr. Ladislava Vasku, PhD. sa venuje otázkam supervízie, pričom diskurz rozšírili o možnosti supervíznych intervencií v digitálnom prostredí a pod. Každé pracovisko, ktoré sa v SR zaoberá pregraduálnou prípravou sociálnych pracovníkov a pracovníčok, pripravuje publikácie, ktoré reagujú na základné sociálne problémy, ktoré sú pevne zakorenené vo vzdelávaní študentov odboru sociálna práca a popri tom im ponúka tie témy, ktorým sa jednotlivé kolegyne a kolegovia profesionálne venujú. Aj také klasické témy ako je pomáhajúci vzťah, či hranice profesie, metódy a formy práce s klientmi atď. sa rozvíjajú, dopĺňajú a niekedy sa aj revidujú v dôsledku nového poznania. Vysokoškolské študijné texty, učebnice, či odborné aj vedecké monografie sú

nielen informačnými zdrojmi, ktoré uľahčujú študentom a študentkám ich prípravu na budúce povolanie, sú zároveň špecifickým komunikačným nástrojom ich autorov.

S každým autorom respektíve autorkou sa spája jeho/jej osobitné chápanie sociálnej práce, v dôsledku čoho jednotlivé práce okrem spoločných tém, prinášajú aj témy, ktorým sa v slovenskom prostredí venuje len on/ona. Štúdiom a komparáciou prác rôznych autorov a autoriek si študenti nielen rozširujú spektrum svojho teoretického poznania, ale zároveň sa tým posilňuje aj ich kritické myslenie, ktoré je pre výkon praxe veľmi potrebné.

NOVÉ TRENDY V SOCIÁLNEJ PRÁCI

Vysokoškolské skriptá

Autori:

prof. PhDr. Mgr. Jana Levická, PhD.

PaedDr. Monika Orliková, PhD.

doc. PhDr. Peter Slovák, PhD.

PhDr. Michal Imrovič, PhD.

Recenzovali:

doc. PhDr. Janka Bursová, PhD., MBA., LL.M.

Mgr. Andrea Bánovčinová, PhD.

Vydavateľ: Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave, 2026

Počet strán: 110

Prvé elektronické vydanie,

<https://www.ucm.sk/sk/backend/publikacie/nove-trendy-socialnej-praci.html>

ISBN 978-80-572-0604-0